
UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Tomáš Burda

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav politologie

Diplomová práce

Tomáš Burda

Švédsko a evropská integrace v bezpečnostní sféře

Sweden and European Integration in the Field of Security

Poděkování

Chtěl bych vyjádřit poděkování vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Janu Jirešovi za jeho cenné připomínky, rady a náměty, jež mi pomohly k dokončení této práce.

Dále bych na tomto místě rád poděkoval své rodině za její dlouholetou a neochvějnou podporu, kterou mi poskytla během mého studia i při psaní této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Seznam zkratk

EBOP.....	Evropská bezpečnostní a obranná politika
EHS.....	Evropské hospodářské společenství
EU.....	Evropská unie
MINURCAT.....	Mise Organizace spojených národů ve Středoafričké republice a v Čadu
MONUC.....	Mise Organizace spojených národů v Demokratické republice Kongo
NATO.....	Organizace Severoatlantické smlouvy
OSN.....	Organizace spojených národů
SAP.....	Švédská sociálnědemokratická dělnická strana
SAR.....	Středoafričká republika
SZBP.....	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
UFDC.....	Sjednocená fronta za demokracii a změnu
UPC.....	Svaz konžských vlastenců
ZEU.....	Západoevropská unie

Obsah

1	Úvod.....	7
1.1	<i>Přehled a zhodnocení použitých zdrojů</i>	9
2	Teoretická část	13
2.1	<i>Teorie integrační politiky.....</i>	13
2.1.1	Koncept integračního dilematu	13
2.1.2	Výhody a nevýhody integrace	15
2.2	<i>Teorie adaptace jako výchozí bod.....</i>	17
2.2.1	Základní styly integrační politiky.....	17
2.2.2	Proměnné určující podobu integrační politiky	19
2.2.3	Klasifikace adaptačních strategií	20
2.3	<i>Charakteristika adaptačních stylů</i>	22
2.3.1	Dominance	23
2.3.2	Podřizování se	23
2.3.3	Pasivita	24
2.3.4	Vyvažování	24
2.4	<i>Vztah adaptačních stylů a integračních procesů</i>	25
2.5	<i>Přehled testovaných konceptů a hypotéz</i>	25
3	Výzkumné otázky a metodologie	27
4	Empirická část	30
4.1	<i>Vztah Švédska k evropské integraci</i>	30
4.2	<i>Švédská bezpečnostní politika před vstupem do Evropské unie</i>	34
4.2.1	Neutralita a budování národního státu.....	34
4.2.2	Od pasivní neutrality ke kolektivní bezpečnosti a zpět	39
4.2.3	Švédská politika neutrality za studené války.....	43
4.2.4	Revize politiky neutrality po studené válce.....	52
4.3	<i>Analýza působení Švédska ve společné zahraniční a bezpečnostní politice EU</i>	56
4.3.1	Návrhy na převzetí funkcí Západoevropské unie	56
4.3.2	Klauzule vzájemné obrany v ústavní smlouvě	62
4.3.3	Vojenské operace Evropské unie k prosazení míru	69
4.3.4	Koncept bojových skupin Evropské unie	80
5	Zhodnocení Petersenovy teorie v případě Švédska.....	89
5.1	<i>Shrnutí Petersenova teoretického rámce</i>	89
5.2	<i>Zhodnocení platnosti Petersenových hypotéz</i>	90
6	Závěr.....	96
	Použitá literatura	98

1 Úvod

Tato diplomová práce analyzuje působení Švédska v bezpečnostní oblasti evropské integrace, jež od druhé poloviny devadesátých let 20. století prošla velmi dynamickým vývojem. Primárním cílem práce je prostřednictvím analýzy úlohy Švédska v bezpečnostní sféře integrace testuje platnost hypotéz, které v rámci své teorie integrační politiky států zformuloval dánský politolog Nikolaj Petersen.

Petersenova teorie integrační politiky vychází z konceptu integračního dilematu, které dle Petersena v určité fázi integračního procesu pocítí prakticky všechny zúčastněné státy. Toto dilema Petersen charakterizuje jako volbu mezi zajištěním vlivu na ostatní aktéry integrace i na podobu integračního procesu na jedné straně a zachováním autonomie na straně druhé. V souvislosti s integračním dilematem lze označit za klíčovou Petersenovu hypotézu, podle níž závisí stupeň závažnosti tohoto dilematu jak na kombinaci ovlivňovacího potenciálu dané země a její citlivosti na vnější tlaky, tak na míře identifikace politických elit i prostých občanů státu s ideovými zdroji a dlouhodobými cíli evropského integračního projektu. Vedle konceptu integračního dilematu přichází Petersen ve své teorii s vymezením adaptačních strategií, jimiž mohou státy respektive jejich vlády nastalé integrační dilema řešit, a charakterizuje základní styly integrační politiky států, k nimž řadí vyvažování, dominanci, podřizování se a pasivitu.

Práce má charakter instrumentální případové studie. Ve své empirické části na případu Švédska ověřuje Petersenovy hypotézy, jež se týkají chování těch aktérů integračního procesu, kteří se vyznačují vysokou citlivostí na vnější tlaky, omezeným ovlivňovacím potenciálem a nízkou mírou identifikace s ideovými zdroji evropské integrace. U zemí splňujících tuto charakteristiku Petersen předpovídá, že budou v průběhu integrace nuceny řešit nejedno závažné integrační dilema. Petersen dále tvrdí, že všechny státy zapojené do integračních procesů budou ve své integrační politice využívat adaptační strategie příznačné pro styl vyvažování. Právě u států s výše zmíněnými rysy však Petersen predikuje, že v jejich integrační politice budou hrát nezanedbatelnou roli rovněž strategie typické pro defenzivně orientované styly, tj. pro podřizování se a pasivitu.

Výběr Švédska jakožto zkoumaného případu souvisí s faktem, že tato severská země beze zbytku splňuje výše uvedenou charakteristiku menších a méně adaptovaných účastníků integračního procesu. V daném kontextu tedy lze Švédsko pokládat za nejvíce pravděpodobný případ. Z velmi širokého spektra oblastí, do nichž evropská integrace zasahuje, se práce

zaměřuje na bezpečnostní sféru. Právě v této oblasti integrace je totiž, vzhledem k jejímu těsnému spojení se státní suverenitou a národní identitou, výskyt intenzivního integračního dilematu velmi pravděpodobný. Ve své empirické části práce detailně zkoumá odpověď švédských vlád na iniciativy, jež se týkají cílů společné zahraniční a bezpečnostní politiky, jejích vojenských nástrojů a zahraničních vojenských operací uskutečněných v jejím rámci. Předmětem analýzy jsou konkrétně švédské reakce na navrhované převzetí všech funkcí Západoevropské unie Evropskou unií, na zakotvení obecně platné klauzule vzájemné obrany v ústavní smlouvě, připravované vojenské operace k prosazení míru a na koncept bojových skupin EU.

Diplomová práce se skládá ze dvou hlavních částí - teoretické a empirické, které jsou dále rozčleněny do dílčích kapitol a podkapitol. Teoretická část pojednává o Petersenově teorii integrační politiky, ze které práce vychází a s níž pracuje. Úvodní kapitola této části charakterizuje Petersenův koncept integračního dilematu a představuje hlavní přínosy i nevýhody integračních projektů z pohledu národních států. Následující kapitola teoretické části uvádí hlavní premisy teorie adaptace, na které Petersen ve svém teoretickém rámci navazuje. Druhá kapitola dále vymezuje základní styly integrační politiky a identifikuje faktory určující, jaký styl bude daná země v integračním procesu praktikovat. V neposlední řadě pak tato kapitola uvádí jednotlivé adaptační strategie, které mohou stát využít k řešení nastalého integračního dilematu. Závěrečná kapitola teoretické části se zabývá charakteristikou základních adaptačních stylů.

Empirická část obsahuje čtyři dílčí kapitoly, z nichž úvodní osvětluje příčiny značně zdrženlivého postoje Švédska k evropské integraci i motivy, které stály za švédskou účastí v tomto projektu. Následující kapitola empirické části pojednává o vývoji švédské bezpečnostní politiky a jejích hlavních principech od konce napoleonských válek, kdy Švédsko přijalo politiku neutrality, až do počátku devadesátých let, kdy proběhla zásadní revize švédské varianty neutrality. Největší pozornost práce věnuje charakteristice švédské politiky neutrality za studené války, během níž Švédsko dosáhlo uznání neutrality jakožto svébytné zahraničně a bezpečnostně-politické orientace. Právě specifická podoba bezpečnostní politiky, jež pramenila z neutrality, tradičně patřila k hlavním aspektů výjimečnosti Švédska ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi, čímž zároveň bránila hlubší identifikaci Švédů s ideovými zdroji evropské integrace.

Třetí kapitola empirické části, jež představuje samotné jádro práce, má analytický charakter a zkoumá samotné působení Švédska v bezpečnostní dimenzi evropské integrace. Její jednotlivé podkapitoly se nejprve zaměřují na postoje švédských vlád k vybraným

evropským iniciativám, které úzce souvisely se suverenitou i s národní identitou. Tato kapitola konkrétně zjišťuje, jak závažné integrační dilema Švédsku respektive jeho politickým představitelům způsobily následující iniciativy: převzetí funkcí Západoevropské unie Evropskou unií, klauzule vzájemné obrany v ústavní smlouvě, vojenské operace k prosazení míru a koncept bojových skupin EU. Předposlední kapitola empirické části dále analyzuje, jaké adaptační strategie švédské vlády v reakci na tyto iniciativy použily.

Závěrečná kapitola empirické části pak na základě získaných poznatků o intenzitě integračního dilematu a o uplatněných adaptačních strategiích vyvozuje závěry ohledně platnosti Petersenových hypotéz ve vybraném případě Švédska.

1.1 Přehled a zhodnocení použitých zdrojů

Teoretická část věnovaná teorii integrační politiky čerpá téměř výhradně z článku dánského politologa Nikolaje Petersena nazvaného *National Strategies in the Integration Dilemma: An Adaptation Approach*. Autor článku, publikovaného v odborném časopise *Journal of Common Market Studies*, v něm představuje svůj koncept integračního dilematu a dále vymezuje adaptační strategie, jimiž vlády zemí zapojených do integrace takové integrační dilema řeší, i hlavní styly integrační politiky států. Aby lépe osvětlila variantu bezpečnostního dilematu, z níž Petersen při formulaci konceptu integračního dilematu vychází, práce přebírá rovněž charakteristiku bezpečnostního dilematu v aliancích uvedenou v článku Glenna Snydera pod názvem *The Security Dilemma in Alliance Politics*. Teoretická část v neposlední řadě čerpá rovněž z článku Anderse Wivela nazvaného *The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor*, neboť Wivel popisuje podstatu Petersenova integračního dilematu explicitněji, než to činí sám Petersen.

Úvodní kapitola empirické části věnovaná komplikovanému vztahu Švédska k okolní Evropě a zejména k projektu evropské integrace a přibližující motivy švédské účasti v tomto projektu využívá poznatků převážně švédských a britských politologů, které se týkají klíčových aspektů švédské identity a zakořeněných představ o výjimečném postavení této severské země mezi ostatními evropskými státy. Švédskou národní identitu a ideové zdroje představ o švédské výjimečnosti včetně morální nadřazenosti jeho zahraničněpolitické orientace výstižně zachycují zejména Mikael af Malmborg v knize *Neutrality and State-Building in Sweden* a Christine Agiusová v publikaci *The social construction of Swedish neutrality: challenges to Swedish identity and sovereignty*. O zdrženlivém postoji Švédska

k evropské integraci pojednávají rovněž Karl Magnus Johansson v článku *Europeanisation and its limits: the Case of Sweden* a Lee Miles v desáté kapitole sborníku editovaného Ianem Mannersem a Richardem Whitmanem, který nese název *The foreign policies of European Union Member States*. Výjimečností Švédska jakožto architekta skandinávského modelu se v kontextu evropské integrace podrobně zabývá také Peter Lawler v článku *Scandinavian Exceptionalism and European Union*.

Druhá kapitola empirické části, jež se zaměřuje na vývoj švédské bezpečnostní politiky od konce napoleonských válek až do počátku devadesátých let 20. století a charakterizuje její klíčové aspekty, čerpá především z již uvedených publikací Mikaela af Malmborga a Christine Agiusové věnovaným neutralitě a jejímu spojení se suverenitou i národní identitou. Švédskou bezpečnostní politiku a identitu přibližuje také čtvrtá kapitola knihy Pernille Riekerové nazvané *Europeanization of national security identity: the EU and the changing security identities of the Nordic states*. Těsnou spojitostí neutrality a státní suverenity se v obecné rovině zabývá švýcarský badatel Laurent Goetschel v odborném článku nesoucím název *Neutrality, a Really Dead Concept?*

Vzhledem k faktu, že druhá kapitola diplomové práce věnuje největší pozornost charakteristice politiky neutrality za studené války, využívá i cenných poznatků Nilse Andréna uvedených v kapitole *Swedish defense: traditions, perceptions, and policies* zařazené do sborníku s názvem *Between the blocs. Problems and prospects for Europe's neutral and nonaligned states*, který editovali Joseph Kruzal a Michael Haltzel. O revizi švédské politiky neutrality po studené válce vedle již zmíněných publikací detailněji pojednává rovněž Hanna Ojanenová v kapitole nazvané *Sweden and Finland: What difference does it make to be non-aligned?* sborníku *The ESDP and the Nordic Countries: Four Variations on a Theme*, který autorka kapitoly sestavila spolu s Ninou Grægerovou a Henrikem Larsenem.

Třetí kapitola empirické části, jež tvoří jádro této diplomové práce, zkoumá reakce švédských vlád na vybrané iniciativy spadající do bezpečnostní dimenze evropské integrace a vedle sekundárních zdrojů využívá i četné zdroje primární. Při analýze odpovědi Švédska na návrhy na převzetí všech funkcí Západoevropské unie Evropskou unií a švédské úlohy v peterberské iniciativě, týkající se řešení krizí, práce mimo již zmiňované knihy Christine Agiusové čerpá především ze studie Hanny Ojanenové nazvané *Participation and influence: Finland, Sweden and the Post-Amsterdam Development of the CFSP* a z článku Borgeho Romsloea nesoucího název *EU's External Policy: Are the Lilliputians Impotent or Potent? The Case of Crisis Management in the Amsterdam Treaty*. Dílčí poznatky o úloze Švédska při jednání mezivládní konference o podobě Amsterdamské smlouvy obsahuje rovněž šestá

kapitola knihy Róisín Dohertyové nazvané *Ireland, Neutrality and European Security Integration*, která se však věnuje zejména vztahu Irska k evropské bezpečnostní integraci.

Při zjišťování reakcí Švédska jakožto vojensky nezúčastněného státu na návrh začlenit do textu ústavní smlouvy klauzuli vzájemné obrany zahrnující formální obranné garance práce využívá zejména poznatků, které uvádí Teija Tiilikainenová v kapitole *The Nordic countries and the EU-NATO relationship* zařazené do sborníku *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy* editovaného Alyson Bailesovou, Gunillou Herolfovou a Bengtem Sundeliusem. Z relevantních sekundárních zdrojů práce dále čerpá ze studie Tomáše Weisse nazvané *Autonomie Evropské bezpečnostní a obranné politiky na NATO*.

Použité primární zdroje představují oficiální dokumenty předložené reprezentanty Švédska i jiných členských zemí Evropské unie při jednání Konventu o budoucnosti Evropy či během následující mezivládní konference, články švédských politických představitelů uveřejněné v denním tisku, politické projevy přednesené na půdě švédského parlamentu, příslušná ustanovení Smlouvy zakládající ústavu pro Evropu i Lisabonské smlouvy a rovněž vládní návrh budoucí podoby švédské obranné politiky z roku 2004.

Postojům švédských politických elit k vojenským operacím k prosazení míru prováděným pod vlajkou Evropské unie se ze sekundárních zdrojů podrobněji věnuje již zmiňovaný text Hanny Ojanenové nazvaný *Sweden and Finland: What difference does it make to be non-aligned?* Stejnou problematikou se zabývají také zprávy *CFSP Watch* věnované Švédsku, jejichž autory jsou Gunilla Herolfová a Stefan Borg, a studie Anniky Bergmanové s názvem *Post-Cold War Shifts in Swedish and Finnish Security Policies: The compatibility of non-alignment and participation in EU led conflict prevention*.

O samotném průběhu operace Artemis v Kongu a podílu Švédska na této misi k prosazení míru pojednávají zejména detailní studie Ståle Ulriksena, Catriony Gourlayové a Catriony Maceové nazvaná *Operation Artemis: The Shape of Things to Come?* a kapitola *Operation Artemis in Bunia, DRC: a test case for the EU?* publikace Fernandy Fariové, jež vyšla pod názvem *Crisis management in sub-Saharan Africa. The role of the European Union*. Další cenné poznatky o misi Artemis obsahuje studie Damiena Hellyho *Operation Artemis (RD Congo)* zařazená do sborníku *European Security and Defence Policy: the first ten years (1999 – 2009)*, který uspořádali Giovanni Grevi, Damien Helly a Daniel Keohane a který vydal Institut Evropské unie pro bezpečnostní studia. Průběh vojenské operace EUFOR Čad/SAR i švédskou úlohu v ní vykreslují příslušné pasáže článku Gorma Ryeho Olsena nesoucího název *The EU and Military Conflict Management in Africa: For the Good of Africa*

or Europe? a studie Damiena Hellyho *EUFOR Tchad/RCA* v již zmiňovaném sborníku *European Security and Defence Policy: the first ten years (1999 – 2009)*.

Využité primární zdroje v případě vojenských operací Evropské unie k prosazení míru zahrnují příslušné rezoluce Rady bezpečnosti OSN, společná rozhodnutí a společné akce Rady EU, oficiální dokumenty Rady EU a veřejná prohlášení švédských politických představitelů i velitele unijních sil nasazených do operace v Čadu uvedená ve vládní zprávě a v tisku.

Při charakteristice konceptu bojových skupin EU práce vychází z dokumentu Gerrarda Quilla s názvem *The European Security and Defence Policy: from the Helsinki Headline Goal to the EU Battlegroups* a ze studie Burkarda Schmitta uvedené ve sborníku *EU Security and Defence Policy: the first five yers (1999-2004)* sestaveného Nicole Gnesottovou. Postojem švédských politických elit ke konceptu bojových skupin dokládají zprávy *CFSP Watch* od Gunilly Herolfové a Stefana Borga věnované Švédsku a článek Anniky Bergmanové *Post-Cold War Shifts in Swedish and Finnish Security Policies: The compatibility of non-alignment and participation in EU led conflict prevention*.

Konceptem bojových skupin a úlohou Švédska v Severské bojové skupině se detailně zabírá studie Jana Joela Anderssona nazvaná *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and Nordic Battlegroup*. Vedoucí roli Švédska v Severské bojové skupině a její dopady na strukturu i orientaci švédských ozbrojených sil z použitých sekundárních zdrojů podrobně analyzuje komparativní studie Wadea Jacobyho a Christophera Jonese pojmenovaná *The EU Battle Groups in Sweden and the Czech Republic: What National Defense Reforms Tell Us about European Rapid Reaction Capabilities*. Tato studie pojednává i o úloze Severské bojové skupiny v připravované vojenské intervenci Evropské unie v Čadu. Dopadům konceptu bojových skupin na obrannou politiku Švédska se dále věnuje případová studie Larse Wedina s názvem *The impact of EU capability targets and operational demands on defence concepts and planning: the case of Sweden* zařazená do sborníku *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*.

Použité primární zdroje představují informační dokumenty švédského ministerstva obrany o bojových skupinách a společná deklarace Švédska, Finska a Norska o ustavení Severské bojové skupiny.

2 Teoretická část

2.1 Teorie integrační politiky

Tato diplomová práce vychází z teorie integrační politiky států, kterou zformuloval dánský politolog Nikolaj Petersen a jež představuje modifikaci klasické teorie adaptace aplikovanou na evropský integrační proces. Petersen se řídí základní premisou mezivládního přístupu, podle níž jsou národní státy klíčovými aktéry integračního procesu, kteří v souladu se svými specifickými zájmy určují jeho směřování i dynamiku (Petersen 1998: 33-34).

2.1.1 Koncept integračního dilematu

Klíčovou úlohu v Petersenově teorii integrační politiky zaujímá koncept integračního dilematu, které pociťují státy účastníci se integračních projektů. Petersenův koncept integračního dilematu je analogií konceptu bezpečnostního dilematu v aliancích, s nímž počátkem osmdesátých let přišel americký politolog Glenn Snyder.

Ve Snyderově variantě bezpečnostního dilematu stojí členové aliance před zásadní volbou mezi spoluprací (*cooperation*) na jedné straně a zběhnutím (*defection*) na straně druhé. Spolupráce ve zmíněném konceptu znamená velkou oddanost spojencům a poskytnutí plné podpory v konkrétních konfliktech. Odpadnutím Snyder míní malou oddanost partnerským zemím a absenci podpory v jejich konfliktech s nepřítelem. Obě uvedené alternativy přitom mají své pozitivní i negativní dopady respektive své výhody a nevýhody. Hlavní nevýhody v aliančním bezpečnostním dilematu představují opuštění spojencem (*abandonment*) a uvíznutí v alianční pasti (*entrapment*). Hlavními výhodami pak jsou snížení rizika opuštění spojencem či rizika uvíznutí v alianční pasti (Snyder 1984: 466).

Opuštění ve Snyderově konceptu v zásadě znamená zběhnutí. Tento krok nicméně může mít nejrůznější podoby počínaje uzavřením aliance s nepřítelem přes vyvázání se z aliance anulací spojenecké smlouvy až po nesplnění explicitních závazků či neposkytnutí očekávané podpory při výjimečné události. Uvíznutí v alianční pasti pro daný stát znamená nechat se zatáhnout do konfliktu kvůli zájmům spojence, které nesdílí, nebo sdílí jen částečně. Riziko chycení se do alianční pasti se přitom zvyšuje s rostoucí závislostí dané země na alianci i s její oddaností spojencům (Snyder 1984: 467).

Mezi rizikem opuštění spojencem a rizikem uvíznutí v alianční pasti přitom panuje vztah nepřímé úměrnosti. Snaha člena aliance snížit riziko opuštění pomocí strategie značné oddanosti vůči spojenci totiž zároveň vede k větší smělosti spojence v jeho sporech

s nepřítelem a tím zvyšuje riziko vypuknutí války, kterou si daná země nepřeje. Odhodlání snížit riziko uvíznutí v alianční pasti, jež má často podobu nechtěné účasti ve válce, pomocí malé oddanosti vůči spojenci či neposkytnutím podpory spojenci v určitém konfliktu zase zvyšuje riziko opuštění spojencem, pro něhož aliance s neloajálním partnerem ztrácí svou hodnotu. Výběr strategie, jejímž prostřednictvím účastníci aliance bezpečnostní dilema v podobě volby mezi kooperací a odpadnutím řeší, pak dle Snydera vyžaduje především srovnání příslušných nákladů a rizik spojených s opuštěním a uvíznutím v alianční pasti a nalezení určitého kompromisu mezi nimi (Snyder 1984: 467).

V Petersenově integračním dilematu pak stojí státy před volbou mezi zajištěním co největšího vlivu na ostatní aktéry integrace na jedné straně a zachováním maximální míry autonomie na straně druhé. I v případě integračního dilematu mají obě zmíněné alternativy vedle výhod rovněž své zjevné nevýhody. Tyto nevýhody představují uvíznutí ve spirále stále rostoucí závislosti na svém okolí respektive opuštění dané země ostatními aktéry integrace. Taktéž v konceptu integračního dilematu se uvedená rizika vyznačují vztahem nepřímé úměrnosti. Snaha zabránit opuštění ostatními účastníky integrace a následné marginalizaci prostřednictvím aktivního působení v integračním procesu totiž nevyhnutelně vede k omezení autonomie a tím zvyšuje riziko uvíznutí ve spirále rostoucí závislosti na svém okolí. Odhodlání omezit riziko stále se snižující autonomie s sebou zase přináší nárůst rizika opuštění ostatními aktéry a marginalizace tím, že se daná země vzdává příležitosti ovlivňovat jednání jiných států i dalších výhod, které integrace přináší (Wivel 2005: 396).

Výše zmíněné integrační dilema Petersen označuje za jasnější a zároveň závažnější než Snyderovo bezpečnostní dilema. Za jasnější ho pokládá proto, že v něm oproti Snyderovu bezpečnostnímu dilematu jednoznačně dominují vnitřní faktory nad faktory vnějšími. Zatímco aliance se dle Petersena utvářejí kvůli existenci vnějšího nepřítele, integrační projekty vznikají s cílem využít výhod, které přináší spolupráce mezi zúčastněnými zeměmi. Petersen spatřuje ostrý kontrast mezi aliancemi, jež se v jeho pojetí vymezují vůči vnějšímu protivníkovi, a integračními projekty, které se zaměřují na samotné členy.¹

Větší závažnost integračního dilematu v porovnání s dilematem bezpečnostním dle Petersena vyplývá z toho, že integrační projekty na zúčastněné státy vyvíjejí silnější tlak než aliance. Petersen v této souvislosti srovnává Evropskou unii a Severoatlantickou alianci, které

¹ O relevantnosti Petersenova kontrastivního pohledu na modely aliance a integrace, které ztělesňují NATO a EU, je nicméně, vzhledem k aktuálním empirickým poznatkům, možné polemizovat. Argumentovat lze především proměnou charakteru Severoatlantické aliance respektive rozšířením její agendy od doby, kdy Petersen svůj článek napsal, a úzkou spoluprací mezi oběma organizacemi v celé řadě bezpečnostních otázek. Samotný koncept integračního dilematu, z něhož tato diplomová práce ve své empirické části vychází, však nejnovější poznatky o aliancích a integračních projektech nijak nezpochybňují.

pro něj představují modelové příklady integrace a aliance. Při komparaci těchto dvou organizací dochází k závěru, že spolupráce zemí účastnících se evropské integrace je mnohem hlubší a komplexnější než kooperace členů Severoatlantické aliance. Větší hloubku evropského integračního projektu dle Petersena potvrzuje skutečnost, že se tento projekt bezprostředně dotýká tak citlivých otázek, jako je suverenita jeho účastníků. Z Petersenova pohledu ho proto lze považovat za potenciální hrozbu pro přežití tradičního národního státu. V tom vidí Petersen zásadní rozdíl mezi integračními projekty typu Evropské unie a aliancemi, které mají suverenitu států naopak posilovat a chránit.

Za další specifický rys integračních projektů Petersen označuje jejich dynamičnost a progresivní charakter. Upozorňuje, že úspěch v jedné sféře integrace se často stává důvodem jejího rozšiřování či „přelévání“ do dalších oblastí. Aliance naopak poté, co se osvědčí, ztrácí své opodstatnění a většinou zaniká. Integrační projekty typu Evropské unie dle Petersena představují pro vlády zúčastněných zemí mnohem větší výzvu než aliance, jelikož většina z širokého spektra oblastí, do nichž tyto projekty zasahují, standardně spadá právě do kompetence národních vlád. Z přirozené dynamičnosti integračních procesů dále Petersen vyvozuje, že integrační dilema bude, na rozdíl od dilematu bezpečnostního, postupem času pravděpodobně narůstat (Petersen 1998: 35).

2.1.2 Výhody a nevýhody integrace

Integrační dilema vzniká dle Petersena proto, že prakticky každý aspekt integračního procesu má z pohledu zúčastněných států své klady i zápory. Přínosy integračních projektů podle Petersena úzce souvisejí se základními motivy integrace. Integrace v podstatě znamená vytváření společenství (*community building*) a s ním spojený vznik nového aktéra na mezinárodní scéně. Za vytvářením společenství se může skrývat různá motivace od ekonomické prosperity přes větší bezpečnost, novou identitu a lepší status až po větší politickou moc. Zmíněné výhody přitom nejsou vždy propojené a dokonce ani vzájemně slučitelné.

Nejčastější a zároveň nejméně kontroverzní motiv účasti v integračním procesu představuje větší ekonomická prosperita. Vedle ekonomických motivů hrají v integraci tradičně významnou úlohu i motivy bezpečnostní, k nimž patří omezení či úplné odstranění konfliktů mezi členskými státy a překonání regionální anarchie. K významným motivům se řadí též velmocenské aspirace respektive záměr zúčastněných zemí posílit svůj vliv i postavení v mezinárodní politice. Bezpochyby neambicióznější a zároveň nejkontroverznější

z cílů, které integrační proces sleduje, reprezentuje vytvoření společné identity, po němž by jako konečná fáze následovalo ustavení nové politické entity, například ve formě federace.

S každou formou integrace jsou však vedle pozitiv neoddělitelně spjata také negativa. Nejvýznamnější z nich dle Petersena představuje omezení suverenity a nezávislosti zúčastněných států, které musí v jednotlivých oblastech integrace nezdědka slevit ze svých priorit. Negativní reakce vyvolává rovněž posilování pozice Evropské unie jakožto regionální velmoci a globálního bezpečnostního aktéra. Některé členské státy tento vývoj pokládají za potenciální hrozbu pro transatlantickou spolupráci, zatímco jiné se jen obtížně smiřují s faktem, že Evropská unie opouští svůj tradiční image čistě civilní mocnosti. Podstatná negativa spatřují národní vlády i široká veřejnost také v procesu vytváření společenství. Obávají se přitom nejen případné ztráty formální suverenity, ale zejména narušení národní identity a oslabování národního státu (Petersen 1998: 36-7).

Petersen zároveň zdůrazňuje, že podoba i závažnost integračního dilematu se u jednotlivých členských zemí Evropské unie liší. Specifický charakter dilematu podle něj souvisí s různými omezeními, která působí na integrační politiku národních vlád. Tato omezení vyplývají z mezinárodního postavení dané země, jejích vnitrostátních struktur, převládající ideologie i z dalších faktorů. Přestože může mít integrační dilema nejrůznější formu i intenzitu, v určité fázi integrace ho dle Petersena pravděpodobně pocítí všechny státy. Každý aktér integračního procesu tedy bude muset dříve či později stanovit postupující integraci určité meze tím, že definuje národní zájmy, z nichž z jeho pohledu nelze ustoupit.

Státy zapojené do regionální integračních projektů typu Evropské unie totiž Petersen považuje za racionální aktéry, kteří ve svém konání usilují o výhody plynoucí z integrace, zatímco nevýhodám, jež jí rovněž doprovázejí, se naopak snaží vyhnout. Zároveň však upozorňuje, že v evropském integračním procesu bývají výhody i nevýhody úzce propojené. Závažnost integračního dilematu podle Petersena závisí jak na poměru mezi očekávanými přínosy a nevýhodami pramenícími z integrace v dané oblasti, tak na vztahu dané země k samotnému integračnímu procesu a jejím postavení v něm.

Státy, které stály u počátků integračního projektu a jejichž představitelé vyznávají principy blízké étosu evropské integrace, integrační dilema možná ani výrazněji nepocítí. Mnozí nováčci a ty členské země, jejichž politické elity a zejména občané zastávají vůči evropskému projektu dosti zdrženlivý postoj, zmíněné dilema naopak prožijí častěji a intenzivněji. Vlády takových států budou muset ve svém konání brát ohled na euroskeptické veřejné mínění, což jim řešení integračního dilematu dále ztíží. Dosažení rovnováhy mezi

přínosy a nevýhodami integrace tedy může pro politické představitele těchto zemí představovat značně obtížný úkol.

Integrační dilema mohou vlády zúčastněných států řešit prostřednictvím nejrůznějších strategií. Petersen vychází z premisy, že jakožto racionální aktéři budou národní vlády ve svém rozhodování volit takové strategie, které jejich zemím umožní těšit se z přínosů integrace (ekonomické prosperity, bezpečnosti apod.) a povedou k posílení jejich vlivu, respektu a prestiže. Zároveň se budou snažit o to, aby pomocí zvolených strategií kontrolovaly pokles státní suverenity, chránily národní zájmy, zabránily ztrátě národní identity a co nejvíce omezily riziko marginalizace či úplného vyloučení z rozhodovacího procesu (Petersen 1998: 37).

2.2 Teorie adaptace jako výchozí bod

Petersenovým hlavním cílem je analýza strategií, které politické elity států podílejících se na evropské integraci využívají k řešení integračního dilematu. Vhodný teoretický rámec pro svou analýzu Petersen nalézá v teorii adaptace.

Podle klíčové premisy teorie adaptace utváří zahraniční politiku států jejich političtí představitelé, kteří se svým konáním snaží docílit rovnováhy mezi danou společností a vnějším prostředím, aby zajistili náležité fungování společenských struktur v situaci rostoucí vzájemné závislosti. Dnes již klasickou teorii adaptace zformuloval počátkem sedmdesátých let 20. století americký politolog James Rosenau a posléze ji rozpracovala řada dalších, převážně skandinávských badatelů včetně dánských politologů Hanse Mouritzena, Petera Hansena či právě Nikolaje Petersena, kteří se jejím prostřednictvím snažili vysvětlit jak bezpečnostní politiku, tak integrační politiku států (Petersen 1998: 38).

2.2.1 Základní styly integrační politiky

Podle Hansena, na jehož premisy Petersen ve své teorii především navazuje, závisí adaptace států na vnější prostředí na rovnováze mezi vnitřními a vnějšími silami. Za hlavní proměnné určující styl zahraniční politiky států Hansen považuje schopnost kontrolovat vnější prostředí, takzvaný ovlivňovací potenciál (*influence capability*), a citlivost vůči vnějším tlakům či silám (*stress sensitivity*). Kombinace těchto dvou proměnných pak předurčuje, jaký styl politiky bude daný stát praktikovat. Petersen, který Hansenovy premisy aplikuje na integrační procesy, rozlišuje čtyři základní adaptační styly.

Velký ovlivňovací potenciál ve spojitosti s malou citlivostí vůči vnějším tlakům vede k politice dominance (*policy of dominance*). Představitelé států uplatňujících tento styl politiky řeší nerovnováhu mezi vnitřním a vnějším prostředím tak, že vnější prostředí přimějí, aby se přizpůsobilo jejich hodnotám a preferencím. Vysoký ovlivňovací potenciál a značná citlivost vůči vnějším tlakům charakterizují politiku vyvažování (*policy of balance*), u které politické elity reagují na nerovnováhu tím, že se pomocí vzájemných kompromisů snaží nalézt nový rovnovážný stav. Nízký ovlivňovací potenciál spolu s vysokou citlivostí vůči vnějším silám předurčují politiku podřizování se (*policy of acquiescence*), v níž jsou státy okolním prostředím nuceny podstatně měnit své preference. Nízké hodnoty obou proměnných pak vedou k politice pasivity (*policy of quiescence*), jež se vyznačuje malou interakcí s vnějším prostředím a ve kterém jsou nerovnovážné stavy buď výjimečné, nebo méně závažné. Výše zmíněné adaptační styly znázorňuje tabulka číslo 1.

Tabulka 1: Základní adaptační styly

	Ovlivňování potenciál vysoký	Ovlivňovací potenciál nízký
Citlivost vůči okolí vysoká	Vyvažování (balancing)	Podřizování se (acquiescence)
Citlivost vůči okolí nízká	Dominance (dominance)	Pasivita (quiescence)

Vztah integrace a výše uvedených stylů Petersen shrnuje tak, že integrační projekty typu Evropské unie obecně nahrávají stylu vyvažování. Již samotná účast v evropském integračním procesu poskytuje státům nemalý ovlivňovací potenciál v podobě přístupu k politickým institucím a formálního práva veta v mnoha projednávaných otázkách. I ten nejslabší členský stát tak má možnost vetovat či sabotovat politiku, na níž se ostatní členové dohodli, pokud je připraven nést politické následky takového jednání. Nezanedbatelným vlivem disponují menší státy i v otázkách, o nichž se hlasuje kvalifikovanou většinou, neboť nastavená hlasovací pravidla umožňují zablokovat příslušné rozhodnutí relativně malým procentem hlasů. Charakter evropského integračního projektu tak prakticky každé členské zemi poskytuje příležitost i nástroje k tomu, aby v souladu se svými zájmy ovlivňovala jeho další směřování (Petersen 1998: 40).

Všechny formy integrace navíc posilují vzájemnou závislost mezi účastníky a tím zvyšují jejich citlivost vůči jednání ostatních aktérů. V souvislosti s vyvažováním dále Petersen tvrdí, že vzhledem k nevyhnutelným rozdílům, které mezi členskými zeměmi panují v hodnotách ovlivňovacího potenciálu i citlivosti vůči vnějším tlakům, bude integrační

politika států vedle obecně převládajícího stylu vyvažování v určitých fázích a oblastech integrace využívat také strategie charakteristické pro ostatní styly, ať už se jedná o dominanci, podřizování se či pasivitu (Petersen 1998: 40-41).

2.2.2 Proměnné určující podobu integrační politiky

2.2.2.1 Ovlivňovací potenciál

Ovlivňovací potenciál Petersen definuje jako výslednici pozitivních i negativních kroků, které může národní stát podniknout, aby ovlivnil vnější prostředí. V integračním procesu toto prostředí ztělesňují jeho ostatní účastníci, ať už jednotlivě, nebo jako skupina. Ovlivňovací potenciál závisí jak na faktorech materiálních, tak nemateriálních.

K materiálním faktorům patří vedle ekonomické síly státu také síla vojenská, jejíž důležitost se postupně zvyšuje v důsledku přelévání integrace do oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Spolu s materiálními faktory určuje ovlivňovací potenciál rovněž řada faktorů nemateriálních, k nimž náleží zejména prestiž a respekt, silná vůle a diplomatické schopnosti reprezentantů dané země. Zvlášť významnou úlohu mezi nemateriálními aspekty hraje koaliční potenciál či síla (*coalitional power*), tedy schopnost státu utvářet vítězné koalice či ovlivňovat jejich jednání (Petersen 1998: 38-39).

Vedle aktérů integračního procesu závisí ovlivňovací potenciál dle Petersena také na strukturních a situačních faktorech. Postupné rozšíření evropské integrace z čistě ekonomické oblasti do sféry politické i vojenské nutně změnilo také poměr mezi ekonomickými, politickými a vojenskými prostředky vlivu. Jelikož Evropská unie ztělesňuje značně strukturovanou politickou entitu, odvíjí se ovlivňovací potenciál rovněž od vnitřních struktur a pravidel této organizace. Již samotné členství v Unii dává státům možnost ovlivňovat rozhodování na evropské úrovni. Každý člen disponuje přesně stanoveným vlivem, který při hlasování v Radě ministrů osciluje mezi právem veta a určitým podílem z celkového počtu hlasů přidělených členským státům. Obecně platí, že hlasovací pravidla jsou v Evropské unii nastavena tak, že zvýhodňují menší členy, kteří proto při rozhodování mohou hrát dosti důležitou úlohu.

Velikost ovlivňovacího potenciálu dané členské země se v neposlední řadě odvíjí od typu politiky, v níž k integraci dochází. Petersen v této souvislosti rozlišuje tři hlavní oblasti politik, do nichž Evropská unie v různé míře zasahuje: 1) regulační a redistribuční politiku; 2) společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a 3) konstitučně-institucionální politiku.

V oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky, kterou se tato práce ve své empirické části zabývá, hraje vedle důrazu na dosažení konsensu stále významnější úlohu politická a vojenská síla. Schopnost ochránit ostatní aktéry pomocí nezávislých odstrašujících prostředků, nebo poskytnout kapacity pro společné vojenské operace, například mezinárodní mise k udržení míru, tak bude státům na evropské úrovni zajišťovat stále větší vliv. Různá vnitrostátní omezení týkající se nasazení ozbrojených sil naopak vliv země na podobu zahraniční a bezpečnostní politiky EU zřetelně snižují (Petersen 1998: 39).

2.2.2.2 Citlivost vůči vnějším tlakům

Citlivost vůči vnějším tlakům Petersen považuje za převážně strukturní proměnnou. Z vnitřních faktorů ovlivňujících hodnotu této proměnné pokládá za relevantní vedle velikosti státu především stupeň modernizace příslušného státu. Vychází totiž z předpokladu, že vysoká míra modernizace způsobuje vysokou citlivost společenských struktur na mezinárodní události. K vyšší míře citlivosti na vnější tlaky dále vede vysoký podíl zahraničního obchodu. Citlivost vůči vnějším silám vyplývá již ze samotné účasti na evropském integračním procesu. Všechny členské země jsou v zásadě citlivé na rozhodnutí učiněná v rámci Evropské unie. Tato citlivost se navíc stále zvyšuje, což souvisí s rostoucím počtem oblastí, ve kterých se hlasuje kvalifikovanou většinou a kde tedy státům hrozí, že budou čelit důsledkům rozhodnutí, pro něž samy nehlasovaly (Petersen 1998: 40).

2.2.3 Klasifikace adaptačních strategií

Při určování adaptačních strategií, které vlády států zapojených do integračního procesu využívají, Petersen navazuje na Hanse Mouritzena, jehož klasifikaci rozšiřuje o nové typy. Od Mouritzena Petersen do své typologie přebírá strategii ústupků, neangažovanosti, bašty a protiváhy.

Strategie ústupků (*strategy of concessions*) zahrnuje obětování významných národních zájmů či hodnot pod vlivem vnějších tlaků pramenících z integračního procesu. Strategie neangažovanosti (*non-commitment strategy*) vede k úniku před vnějšími tlaky nebo alespoň ke zmírnění jejich dopadů na autonomii státu tím, že si daná země vymůže výjimku nebo se jinak vyhne závazkům vyplývajícím z členství v Evropské unii. Strategie bašty (*bastion strategy*) směřuje k obraně životně důležitých zájmů prostřednictvím veřejných prohlášení politických představitelů země či jiných forem jejich osobní angažovanosti, které mají ztížit provádění dalších ústupků a zamezit tak dominovému efektu. Strategie protiváhy (*counterweight strategy*) obnáší zapojení spojenců, ať už vnitrostátních či zahraničních,

k podpoře konkrétní politiky, například argumentace domácím veřejným míněním při vyjednávání na evropské úrovni.

Mouritzenovu typologii pokládá Petersen za neúplnou, neboť pokrývá pouze strategie aktérů praktikujících podřizování se. Mouritzenovy pasivní strategie proto doplňuje o jejich aktivní protějšky v podobě strategie požadavků, nutných podmínek a angažovanosti. Vedle zmíněných aktivních typů Petersen definuje rovněž strategii výjimek.

Strategie požadavků (*strategy of demands*) představuje protipól strategie ústupků a vyznačuje se formulací požadavků vůči vnějšímu prostředí, které v daném případě reprezentují ostatní státy Evropské unie. Tato strategie dle Petersena náleží k typickým strategiím vyvažování. Strategie angažovanosti (*strategy of commitment*) má danému státu zajistit větší vliv na podobu a výsledky příslušné unijní iniciativy a je příznačná jak pro vyvažování, tak pro dominanci. Strategie nutných podmínek (*strategy of 'sine qua non'*) jakožto protipól strategie ústupků zahrnuje kladení ultimativních požadavků během vyjednávání. Přestože je tato strategie charakteristická pro dominanci, lze ji rovněž zařadit k asertivní variantě vyvažování. Strategie výjimek (*strategy of exemptions*), která spolu s jí podobnou neangažovaností náleží především k pasivnímu stylu, směřuje k neúčasti na integraci v určité oblasti ve snaze omezit negativní dopady integračního procesu na příslušné společenské hodnoty (Petersen 1998: 41-42). Výše zmíněné adaptační strategie shrnuje tabulka číslo 2, v níž jsou zároveň uvedeny základní adaptační styly a jejich hlavní rysy.

Tabulka 2 : Přehled adaptačních strategií a stylů (Petersen 1998: 42)

Dominance	Vyvažování
Míra účasti: střední	Míra účasti: vysoká
Typické strategie: požadavky nutné podmínky	Typické strategie: požadavky angažovanost protiváha ústupky
Převažující orientace: ofenzivní	Převažující orientace: ofenzivní
Priorita: zajištění vlivu	Priorita: zjištění vlivu
Pasivita	Podřizování se
Míra účasti: nízká	Míra účasti: střední
Typické strategie: neangažovanost výjimky	Typické strategie: ústupky bašty
Převažující orientace: defenzivní	Převažující orientace: defenzivní
Priorita: zachování autonomie	Priorita: zachování autonomie

2.3 Charakteristika adaptačních stylů

Státy zapojené do integračního procesu, přesněji řečeno jejich političtí představitelé, mohou podle Petersena praktikovat některý ze čtyř základních adaptačních stylů: dominanci, podřizování se, pasivitu a vyvažování. Tyto styly Petersen charakterizuje pomocí pro ně příznačných strategií a také podle toho, zda v nich převládá snaha o získání vlivu na probíhající integraci (tj. ofenzivní orientace), nebo naopak snaha o zachování autonomie (defenzivní orientace), v čemž opět navazuje na Hanse Mouritzena. Upozorňuje, že jím vymezené adaptační styly představují ideální typy, kterým se integrační politika uplatňovaná v praxi pouze přibližuje. V závislosti na svém ovlivňovacím potenciálu a citlivosti vůči vnějším tlakům tedy státy praktikují takovou integrační politiku, jež se nachází na pomezí výše uvedených stylů (Petersen 1998: 43).

2.3.1 Dominance

Dominance je podle Petersena stylem, který by ve své integrační politice obecně preferoval každý stát. Tento styl mu totiž umožňuje, aby svým partnerům kladl podmínky ultimativního charakteru, aniž by sám musel činit významnější ústupky. U dominance národní zájmy zřetelně dominují nad zájmy vnějšího prostředí, převládá v ní tedy ofenzivní orientace. Dominance však vyžaduje, aby daný stát disponoval vysokým ovlivňovacím potenciálem, který pramení z velké ekonomické či vojenské síly, značného koaličního potenciálu, diplomatických schopností politických představitelů a v neposlední řadě z odhodlání nést důsledky s dominancí spojené. Příslušná země rovněž nesmí příliš záviset na svých partnerech ani na evropské integraci jako takové a musí být schopna nezávisle jednat jak mimo EU, tak v rámci ní. Obecně platí, že integrační projekty praktikování dominance značně komplikují, neboť podstatně zvyšují vzájemnou závislost členů a tím i jejich citlivost vůči vnějším tlakům. Dominance se navíc neslučuje ani se samotným duchem integrace. Konsistentní uplatňování dominance tedy v integračních projektech nemůže v dlouhodobé perspektivě uspět, neboť dříve či později narazí na odpor ostatních členů (Petersen 1998: 43).

2.3.2 Podřizování se

Podřizování se, jež je protipólem dominance, představuje styl integrační politiky, jemuž se národní vlády přirozeně snaží vyhnout. Vyznačuje se zejména strategií ústupků, tedy podřizováním priorit domácích prioritám vnějšího prostředí. Naprosté podřizování se jen obtížně slučuje se samotnou účastí v integračním procesu, jelikož integrační projekty se rodí ze společných zájmů jejich účastníků. Formální pravidla hlasování a právo veta spojené s členstvím navíc omezují rozsah ústupků, které může být daná země v průběhu integrace nucena podstoupit. Podřizování se jsou proto nuceni praktikovat spíše žadatelé o vstup do Evropské unie než její plnoprávní členové.

Ústupky požadavkům svého okolí státy činí většinou postupně a zdráhavě ve snaze zabránit nekontrolovatelné lavině dalších ústupků. Tomuto nebezpečí země předcházejí také pomocí strategie bašty, jež obnáší odhodlanou obhajobu klíčových principů či zájmů nejčastěji v podobě různých osobních závazků. Třebaže formální práva spojená se členstvím v Unii strategii bašty nahrávají, z důvodu efektivity bývá uplatňována spíše za výjimečných okolností. Podřizování se pramení z kombinace nízkého ovlivňovacího potenciálu a vysoké citlivosti na vnější tlaky. Největší míru podřizování logicky projevují žadatelé o vstup, kteří se okolí přizpůsobují zejména tím, že přejímají veškerou stávající evropskou legislativu. Ze

členů se tímto adaptačním stylem vyznačují malé a relativně chudé státy bez většího politického či ekonomického vlivu, tedy země na Unii výrazně závislé (Petersen 1998: 43-44).

2.3.3 Pasivita

Pasivitu volí státy s omezeným ovlivňovacím potenciálem, které se snaží omezit své ústupky a hledají přijatelnější řešení, než jaké nabízí nepopulární podřizování se. Pasivita je spíše zaměřena na vyhýbání se nevýhodám integrace než na využívání jejích přínosů. Zájem na zachování autonomie v tomto adaptačním stylu jednoznačně převládá nad zájmem ovlivňovat integrační proces. Defenzivní orientace tedy u pasivity převažuje nad orientací ofenzivní. Typickou strategií pasivního stylu reprezentuje neangažovanost, jež se vyznačuje velmi volným vztahem k integraci. Se strategií neangažovanosti úzce souvisí strategie výjimek, která zemi vylučuje z účasti na integraci v těch oblastech politik, v nichž jí integrace nepřináší zjevný prospěch. K těmto strategiím se státy uchylují v případech, kdy integrační proces ohrožuje jejich národní zájmy a kdy jim jejich nedostatečný ovlivňovací potenciál neumožňuje příslušnou iniciativu zablokovat. Vedle nízkého ovlivňovacího potenciálu pasivní styl pramení také z omezené citlivosti vůči vnějším tlakům. Nízkou míru citlivosti na vnější prostředí je však v integračním procesu, navzdory omezené účasti, velice obtížné zachovat, a proto se čistě pasivní styl v prostředí Evropské unie jeví jako nereálný (Petersen 1998: 44).

2.3.4 Vyvažování

Vyvažování Petersen charakterizuje jako styl naprosto typický pro integrační projekty a ve své klasifikaci mu proto věnuje zdaleka největší pozornost. Vyvažování podle něj představuje de facto jediný adaptační styl, který je teoreticky slučitelný s působením v mezinárodní integraci. Tento styl využívá širokou škálu strategií a předpokládá vysokou míru účasti v integračním procesu. Státy uplatňující vyvažování akceptují podmínky vzájemné závislosti a snaží se je využít k prosazování svých národních zájmů.

Ochota států respektive národních vlád činit svému okolí ústupky vyplývá z očekávání, že tyto ústupky budou více než vyváženy výhodami, které integrace přinese, a že podobnou ochotu ustoupit v další fázi integračního procesu projeví zase ostatní členové. Výhody plynoucí z integrace pomáhá při vyvažování zajistit strategie požadavků, jež zahrnuje předkládání konkrétních návrhů prakticky ve všech oblastech integrace. Vedle strategie požadavků se vyvažování vyznačuje rovněž strategií protiváhy, jež má dodat váhu

deklarovaným požadavkům. U vyvažování ofenzivní orientace převládá nad orientací defenzivní, snaha o ovlivňování integračního procesu tedy převažuje nad snahou o zachování autonomie. Z adaptačních strategií v tomto stylu jednoznačně dominuje strategie angažovanosti. Dle Petersena se touto strategií dlouhodobě řídí většina členských zemí Evropské unie (Petersen 1998: 45).

2.4 Vztah adaptačních stylů a integračních procesů

Petersen dále zdůrazňuje, že navzdory klíčové úloze vyvažování při řešení integračního dilematu a dlouhodobé neslučitelnosti čisté dominance, podřizování i pasivity s účastí v evropské integraci mají tyto tři styly i pro ně příznačné adaptační strategie značný význam jakožto modifikace vyvažování. V určitých fázích integračního procesu totiž mohou silné členské státy začít preferovat dominanci a prosazovat své zájmy například pomocí strategie nutných podmínek, zatímco slabé státy se mohou cítit nuceny praktikovat defenzivnější styl politiky a pomocí strategie bašty definovat postoje, ze kterých již nehodlají ustoupit. Za příznivých podmínek zase mohou slabší státy hájit své zájmy tím, že sníží svou aktivitu v integračním procesu, nebo budou usilovat o získání formální výjimky v určité sféře integrace.

Při hledání vhodného stylu integrační politiky nicméně vyvažování pro národní státy ztělesňuje tu nejpravděpodobnější variantu. Petersen ovšem upozorňuje, že vyvažování je spojeno nejen s vysokými hodnotami ovlivňovacího potenciálu a citlivosti vůči vnějším tlakům, ale vyžaduje také ztotožnění se s étosem evropské integrace i s jejími dlouhodobými cíli. Jedná se tudíž o styl výhodný zejména pro země, jež patří k oporám integračního procesu.

Vyvažování naopak nebude tak atraktivní ani přirozené pro ty členské státy, které ambicióznější cíle evropské integrace nesdílejí, vyznačují se vysokou citlivostí vůči vnějšímu prostředí a zároveň postrádají dostatečný ovlivňovací potenciál k tomu, aby prosadily pro ně příznivější směr integrace. Takové země se přitom dle Petersona nevyhnou řešení závažných integračních dilemat. Petersen v této souvislosti predikuje, že u těchto zemí se během integračního procesu velmi pravděpodobně projeví odlišné vzorce chování, než jaké jsou příznačné pro členy integračního „jádra“ (Petersen 1998: 45-46).

2.5 Přehled testovaných konceptů a hypotéz

Základ výše popsaného Petersenova teoretického rámce tedy tvoří koncept integračního dilematu a Petersenova klasifikace i charakteristika adaptačních strategií a stylů

integrační politiky, jejichž pomocí státy vzniklé integrační dilema řeší. V rámci své teorie Petersen formuluje hypotézy týkající se států, které se vyznačují vysokou citlivostí na vnější tlaky, omezeným ovlivňovacím potenciálem a zřetelným odstupem vůči étosu evropské integrace. Na příkladu Švédska diplomová práce ověřuje platnost Petersenovy hypotézy, podle níž budou členské země s výše uvedenými rysy v průběhu integrace opakovaně vystaveny závažnému integračnímu dilematu. Práce dále testuje hypotézu, podle které představuje vyvažování převládající adaptační styl pro všechny státy zapojené do integračního procesu. V neposlední řadě tato práce zkoumá platnost hypotézy, podle níž se během integračního procesu v chování výše popsaných zemí uplatní vedle strategií patřících k vyvažování také strategie charakteristické pro defenzivní adaptační styly, konkrétně pro podřizování se a pasivitu.

3 Výzkumné otázky a metodologie

Tato diplomová práce aplikuje Petersenovu teorii integrační politiky států na případ Švédska. V této souvislosti si klade několik výzkumných otázek. Za prvé se snaží zodpovědět otázku, zda Švédsko během svého dosavadního působení v bezpečnostní sféře evropské integrace pocítilo Petersenem predikované integrační dilema v podobě volby mezi zachováním autonomie a zajištěním vlivu na okolí. V případě, že se existence integračního dilematu prokáže, práce zjišťuje stupeň jeho závažnosti ze švédského pohledu. Práce dále hledá odpověď na otázku, jaké adaptační strategie Švédsko ve své integrační politice použilo. Na základě zjištěných adaptačních strategií práce zkoumá, zda se v integrační politice praktikované Švédskem ve vybrané oblasti integrace projevují vedle strategií patřících k vyvažování, jež Petersen pokládá za styl typický pro integrační projekty, rovněž strategie, jimiž se vyznačují jiné adaptační styly.

Z různých oblastí integrace se práce zaměřuje na sféru bezpečnosti, tradičně těsně spjatou se státní suverenitou, ve které lze očekávat, že integrační dilema bude mít závažnější charakter než ve většině ostatních, méně citlivých oblastí. Otázky bezpečnosti a obrany jsou veřejností i politickými elitami tradičně vnímány jako klíčové právě proto, že bezprostředně souvisejí se státní suverenitou. Práce vychází z předpokladu, podle něhož bude Švédsko integračnímu dilematu čelit v důsledku své účasti na společné zahraniční a bezpečnostní politice Evropské unie.

Z hlediska metodologie tato diplomová práce představuje instrumentální případovou studii, jež prostřednictvím detailní analýzy působení Švédska v bezpečnostní dimenzi evropské integrace testuje platnost Petersenovy teorie integrační politiky států, přesněji řečeno hypotéz formulovaných v rámci této teorie. Tyto hypotézy se týkají stupně závažnosti integračního dilematu, jemuž země účastníci se integrace čelí, převažujícího stylu jejich integrační politiky a rovněž adaptačních strategií, pomocí nichž národní vlády integrační dilema řeší. Platnost Petersenových hypotéz je ověřována prostřednictvím metody nejvíce pravděpodobného případu.

Švédsko se totiž tradičně vyznačuje dosti komplikovaným vztahem k evropskému integračnímu projektu, což potvrzuje i skutečnost, že do tohoto projektu zapojilo až po více než čtyřech desetiletích jeho existence.² Pravděpodobnost výskytu závažného integračního

² O komplikovaném vztahu Švédska k evropské integraci podrobněji pojednává úvodní kapitola empirické části této diplomové práce.

dilematu ve švédském případě zvyšuje nejen skutečnost, že mezi členy Evropské unie patří Švédsko k relativním nováčkům a zároveň k menším státům, které mají relativně omezený ovlivňovací potenciál, ale také nízká míra identifikace Švédů s ideovými zdroji i dlouhodobými cíli evropské integrace. Zřetelný odstup Švédska vůči samotnému étosu integrace pramení mimo jiné z dlouhé tradice jeho neutrality.

Koncept neutrality jakožto dlouhodobé orientace bezpečnostní i zahraniční politiky se totiž zrodil ve stejné době jako koncept státní suverenity. Státní suverenita dokonce představuje nezbytný předpoklad pro úspěšné uplatňování politiky neutrality. Koncept státní suverenity přiznával národním státům svrchované právo vést válku. Neutralitu lze z tohoto hlediska pokládat za specifické vyjádření suverenity, neboť ztělesňuje právo národního státu zdržet se účasti ve válce, pokud to nejlépe vyhovovalo jeho zájmům. Historicky však neutralita nebyla jenom vyjádřením suverenity, ale pro malé státy zároveň sloužila jako vítaný prostředek k jejímu zachování. Omezovala totiž použití síly v mezinárodním prostředí, v němž se menší a slabší země nezdávka stávaly obětmi ozbrojených konfliktů mezi velmocemi (Goetschel 1999: 119; af Malmborg 2001: 199).

Předmět výzkumu v této instrumentální případové studii představují adaptační strategie a styly, jejichž pomocí se státy účastníci se integračních projektů vypořádávají s integračním dilematem, které s sebou dle Petersena přináší prakticky každý integrační proces. Adaptační strategie respektive styly jsou zároveň závislou proměnnou, jež může mít nejrůznější podoby. Jak ukázala teoretická část této diplomové práce, u adaptačních stylů dánský politolog Nikolaj Petersen rozlišuje čtyři základní varianty: dominanci, podřizování se, pasivitu a vyvažování. U adaptačních strategií je Petersenův výčet mnohem obsáhlejší, přičemž ani sám Petersen nepokládá tento výčet za konečný, čímž připouští možnost identifikace nových typů.

Tato práce konkrétně zjišťuje, jaké adaptační strategie respektive styly dosud během své účasti na evropské integraci uplatnilo Švédsko. Oblast výzkumu je vzhledem k množství oblastí, do nichž evropská integrace zasahuje, a také omezenému rozsahu práce zúžena pouze na bezpečnostní sféru, ve které budou pravděpodobným zdrojem integračního dilematu iniciativy spadající do společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) Evropské unie. Z důvodu větší přehlednosti práce zkoumá úlohu Švédska v iniciativách týkajících se cílů SZBP, jejích vojenských nástrojů a zahraničních operací uskutečněných v jejím rámci. Vybrané iniciativy lze z pohledu Švédska pokládat za významné či dokonce přelomové, neboť se přímo dotýkají suverenity, autonomie či národní identity. Konkrétně jsou zde podrobně analyzovány následující iniciativy: návrhy na převzetí funkcí Západoevropské unie,

klauzule vzájemné obrany v ústavní smlouvě, vojenské operace k prosazení míru a koncept bojových skupin EU.

Úlohu relevantních nezávislých proměnných, které určují stupeň závažnosti integračního dilematu a tím také podobu uplatněných adaptačních strategií a stylů, plní ovlivňovací potenciál a citlivost vůči vnějším tlakům. Ve sféře bezpečnosti patří mezi materiální faktory určující ovlivňovací potenciál členského státu jeho vojenská a politická síla. Vojenská síla pramení zejména z velikosti a kvality ozbrojených sil a z vyspělosti zbrojního průmyslu. Politický vliv země souvisí jak s konsensuálním charakterem rozhodování o většině bezpečnostních otázek, zakotveným v unijních smlouvách, tak s existencí ústavních či mezinárodněprávních omezení, jež se týkají nasazení ozbrojených sil do zahraničních vojenských operací. K nemateriálním faktorům se ve zkoumané oblasti řadí prestiž a respekt daného státu, jeho odhodlání a velikost koaličního potenciálu v rámci Evropské unie jakož i diplomatické schopnosti jeho představitelů. Míra citlivosti vůči vnějšímu prostředí, které ztělesňují ostatní členské země, vedle velikosti státu a jeho vyspělosti vyplývá také ze stanovených pravidel rozhodování a rovněž z charakteru jednotlivých iniciativ učiněných v rámci SZBP.

Za relevantní zprostředkující proměnnou lze pokládat míru identifikace daného státu s ideovými zdroji a dlouhodobými cíli evropské integrace. U států, jejichž politické elity i široká veřejnost mají k Evropské unii převážně zdrženlivý vztah lze přirozeně očekávat, že integrační dilema budou vnímat intenzivněji a naléhavěji než země, které se k ideovým základům evropské integrace otevřeně hlásí.

Všechny iniciativy analyzované v této instrumentální případové studii časově spadají do období mezi lednem 1995, kdy se Švédsko po zdlouhavé a intenzivní vnitropolitické debatě stalo členem Evropské unie, a prosincem 2009, kdy vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, jež zahájila novou etapu vývoje evropské integrace ve sféře bezpečnosti. V pasážích, které charakterizují vztah Švédska k evropské integraci respektive podobu a vývoj švédské bezpečnostní politiky před vstupem do EU však práce věnuje náležitou pozornost i událostem, které vymezený časový rámec přesahují.

4 Empirická část

4.1 Vztah Švédska k evropské integraci

V porovnání s většinou členských států Evropské unie se Švédsko vyznačuje značnou rezervovaností vůči evropskému integračnímu projektu. Tato švédská rezervovanost pramení ze spolupůsobení geografických, historických, politických, socioekonomických i kulturních faktorů.

Švédsko se, podobně jako například Velká Británie, tradičně vyznačuje tendencí distancovat se od společné evropské kultury a identity, o které se evropský integrační projekt opírá (af Malmberg 2001: 203). Zdrženlivost Švédska vůči evropské integraci pramenila mimo jiné ze skutečnosti, že vládnoucí sociální demokracie Evropské společnosti dlouho ztotožňovala s kapitalismem volného trhu, konzervatismem, kolonialismem a katolicismem, které byly neslučitelné nejen s její ideologií, ale do značné míry také se švédskou národní identitou (Eliasson 2004: 5; Agius 2006: 134). K hlavním aspektům švédské identity totiž vedle luteránství tradičně patří silný smysl pro sociální spravedlnost, výrazný egalitarismus a také solidarita se zeměmi Třetího světa (Bergman 2004: 4; Jonson 2006: 200-201).

Pocit určité výjimečnosti v porovnání s okolní Evropou v očích politických elit i veřejnosti posiloval specifický socioekonomický model, který se ve Švédsku zrodil a který vycházel z ideologie dlouhodobě vládnoucí sociálnědemokratické strany.³ Takzvaný švédský model se plně rozvinul po druhé světové válce a zahrnoval tři základní pilíře: hospodářský růst a aktivní politiku zaměstnanosti; univerzální sociální zabezpečení, založené na principech solidarity a rovnosti; a „solidární“ mzdovou politiku zaváděnou prostřednictvím kolektivního vyjednávání (Agius 2006: 92). Svým důrazem na společenskou solidaritu a soudržnost švédský model efektivně navazoval na vlivný konzervativní koncept *folkhemu* z počátku dvacátého století, který využíval etnickou homogenitu Švédska a pojímal národní stát jako domov poskytující ochranu všem, kdo v něm žijí, bez ohledu na jejich sociální původ.⁴ Právě propojení tohoto organicistního pojetí státu, zdůrazňujícího národní soudržnost, s programem sociálních reforem, které prosadil sociálnědemokratický politik Per Albin Hansson, zajistilo

³Dominantní postavení sociální demokracie mezi švédskými politickými stranami se datuje již od počátku 30. let 20. století. Od roku 1932 až do vstupu Švédska do Evropské unie sociální demokraté nevládli pouze v letech 1976-1982 a 1991-1994.

⁴ Koncept *folkhemu* je připisován zejména konzervativnímu politickému mysliteli Rudolfovi Kjellénovi, který jeho prostřednictvím apeloval na zachování jednoty švédského národa po rozpadu unie s Norskem v roce 1905 (Agius 2006: 76).

švédským sociálním demokratům dlouhodobou politickou hegemonii (Lawler 1997: 567-568; Agius 2006: 75-76).

Neochota Švédska přistoupit na omezení své suverenity, jež účast na evropské integraci vyžaduje, pak souvisela s jeho mnohasetletou existencí jakožto samostatného státu. Od rozpadu kalmarské unie⁵ v roce 1521 totiž švédské území nebylo součástí žádného politického celku ovládaného jinou mocností (af Malmberg 2001: 194). Zapojení země do evropské integrace ztěžovala také státně-centrická politická kultura pramenící z luteránské tradice, jež je jen obtížně slučitelná s nadnárodní formou spolupráce (Tiilikainen 2006: 51).

Odstup ve vztahu k Evropě respektive k ostatním evropským regionům vyplývá v neposlední řadě ze samotné zeměpisné polohy Švédska. Tato země se nachází na severní periferii evropského kontinentu a od okolní pevniny ji odděluje Baltské moře. Vzdálenost mezi Švédskem a zbytkem Evropy je tedy nejen ideologická, ale také prostorová.⁶

Izolacionistické tendence ve švédském případě souvisejí rovněž s dlouhou tradicí politiky neutrality, kterou země přijala na počátku devatenáctého století pod vlivem traumatických porážek ve válkách s Ruskem a s určitými výkyvy úspěšně uplatňovala až do konce studené války.⁷ Praktikování věrohodné politiky neutrality se u Švédska projevovalo odmítáním účasti v aliancích, a to nejen vojenských, ale i politických. Vzhledem k závazkům vyplývajícím z koordinace zahraniční politiky členských států v rámci Evropské politické spolupráce k takovým aliancím patřilo i Evropské společenství (Agius 2006: 135-136). Členství Švédska v tomto nadnárodním politickém uskupení švédské politické elity dlouho pokládaly za vyloučenou kvůli značnému významu přikládanému autonomní zahraniční politice i dlouhé tradici jejího úspěšného uplatňování (Ojanen 2002: 156; Strömvik 2006: 202).

Od věrohodné politiky neutrality, jež se opírala o početné ozbrojené síly i rozsáhlý státem kontrolovaný zbrojní průmysl, Švédsko ustoupilo teprve po studené válce. V důsledku dalekosáhlých změn bezpečnostní situace v Evropě, způsobených koncem mocenského

⁵ Kalmarská unie, jež v letech 1397 až 1521 formou personální unie spojovala území tehdejšího Dánska, Švédska a Norska, vznikla z iniciativy dánské královny Markéty I. a vedoucí úlohu v ní hrála dánská šlechta. Definitivní zánik kalmarské unie způsobilo švédské selské povstání proti dánskému králi Kristiánovi II. vedené Gustavem I. Vasou. Právě toto povstání někteří badatelé považují za počátek vzniku moderního švédského státu (Agius 2006: 86).

⁶ Geografická izolace od většiny evropské pevniny se završila po napoleonských válkách, kdy Švédské království ztratilo Finsko i část Pomořanska, jež po staletí sloužilo jako předmostí do kontinentální Evropy (af Malmberg 2001: 71, 85).

⁷ Od politiky neutrality se Švédsko zřetelně odchýlilo v období mezi světovými válkami v důsledku svého členství ve Společnosti národů a poté v průběhu druhé světové války, o čemž podrobněji pojednává část charakterizující švédskou bezpečnostní politiku před vstupem do Evropské unie.

soupeření mezi Západem a Východem, rozpadem Sovětského svazu a zánikem Varšavské smlouvy, striktní politika neutrality z pohledu švédských politických elit do značné míry ztratila své opodstatnění a ty jen obtížně hledaly argumenty pro její zachování (Jonson 2006: 202; Strömvik 2006: 8).

Složitou adaptaci Švédska na integrační proces lze předpokládat také vzhledem k důvodům, jež stály za vstupem této země do Evropské unie. Většina badatelů se shoduje na tom, že primární motiv švédského členství představovalo obnovení někdejší ekonomické prosperity spolu s posílením politického vlivu země. Ideologické motivy v podobě stvrzení své evropské identity či ztotožnění se s ideou politické integrace evropských národů byly ve švédském případě marginální. Ekonomické faktory výrazně dominovaly také nad hledáním záruk pro zajištění vlastní bezpečnosti (Johansson 1999: 170; Forsberg a Vaahtoranta 2001: 71; Eliasson 2004: 6).

V plnoprávné účasti na dotvořeném jednotném vnitřním trhu Evropské unie švédští političtí představitelé spatřovali prostředek k řešení vážné hospodářské krize, která zemi na počátku 90. let postihla (Johansson 1999: 170; Kite 2006: 106). V obavě před reakcí euroskepticky laděné veřejnosti tehdejší sociálnědemokratická vláda Ingvara Carlssona svůj záměr usilovat o vstup do EU poměrně dlouho tajila. Veřejnosti tento záměr zdráhavě prezentovala až v říjnu 1990 jako poslední bod protikrizového balíčku⁸, který měl oživit těžce zasaženou ekonomiku a zachránit švédský sociální stát (Lawler 1997: 582-583; Eliasson 2004: 6). V následné intenzivní debatě o přínosech a nevýhodách členství hrály ekonomické argumenty mezi zastánci klíčovou úlohu. Skutečnost, že samotné zapojení země do evropského integračního procesu bylo z pohledu švédské veřejnosti kontroverzní, dokládá i výsledek samotného referenda o vstupu do EU. Toto referendum se konalo v listopadu 1994 a skončilo velmi těsným vítězstvím příznivců nad odpůrci členství v poměru 52:47 % (Johansson 1999: 170; Eliasson 2004: 6).

Mezi státy participujícími na evropské integraci Švédsko patří k předním zastáncům mezivládní spolupráce a oponuje iniciativám směřujícím k postupné federalizaci Evropské unie. Nezakořeněnost základních idejí evropského integračního projektu⁹ u politických elit a zejména u široké veřejnosti spolu se zmiňovaným pocitem výjimečnosti navíc Švédsko řadí

⁸ V protikrizovém balíčku byl vládní záměr požádat o členství v EU uveden až v poznámce pod čarou (Agius 2006: 146).

⁹ K ideovým základům evropského integračního projektu nepochybně patří mimo jiné idea překonání národního státu a nacionalismu, které byly spojovány s válkou a agresí, a s ní spjatá idea federální Evropy, jež by skoncovala s rozdělením evropského kontinentu na národní, suverénní státy. Tyto ideje propagoval zejména přední italský federalista Altiero Spinelli (Agius 2006: 106).

k nejvíce euroskeptickým členským státům. Euroskepticismus v průzkumech veřejného mínění Eurobarometer, prováděných Evropskou komisí, konsistentně vyjadřuje významná část švédské veřejnosti. Evropskou integraci vnímají negativně zvláště obyvatelé agrárních, řídkěji osídlených oblastí na severu a na západě země (Johansson 1999: 180-181; Miles 2000: 192; Agius 2006: 174).

Euroskepticismus švédské veřejnosti se přirozeně projevuje také na politické scéně. Také ve švédském parlamentu jsou přítomné subjekty, které vůči EU zastávají ambivalentní postoj nebo otevřeně vystupují proti členství v této organizaci, což se týká zejména stran nacházejících se v levé části politického spektra. Vnitřně rozdělena zůstávala v otázce švédské účasti na evropské integraci především Švédská sociálnědemokratická dělnická strana (*Sveriges socialdemokratiska arbetarepartiet*, SAP), jež dlouhodobě držela pozici nejsilnější politické strany v zemi.¹⁰ Mnozí řadoví členové SAP hlásící se k levicovému křídлу strany se ve svých postojích s proevropským vedením značně rozcházel (Johansson 1999: 179; Agius 2006: 145; Wedin 2006: 142).

Negativním vztahem k Evropské unii se z parlamentních stran vyznačují socialistická Levicová strana (*Vänsterpartiet*) a švédští Zelení (*Miljöpartiet de Gröna*). Právě na podpoře těchto dvou silně euroskeptických politických subjektů menšinová sociálnědemokratická vláda Görana Perssona v letech 1998 až 2006 závisela (Miles 2000: 190 a 192; Wedin 2006: 142). Dalo se tedy předpokládat, že manévrovací prostor vlády bude při jednáních o případných ústupech v citlivých oblastech integrace dosti omezený.

Mezi členskými státy Evropské unie patří Švédsko k relativním nováčkům a do této organizace vstupovalo již v době, kdy tato velice komplexní organizace získala nemalé kompetence v široké škále otázek daleko přesahující agendu jednotného vnitřního trhu¹¹. Vzhledem ke svému postavení opozdilce mohlo tedy Švédsko očekávat, že bude čelit silným adaptačním tlakům, a to zejména v těch oblastech, v nichž jen velmi zdráhavě akceptovalo omezení své suverenity (Johansson 1999: 169-170).

V Evropské unii Švédsko spadá do kategorie menších států, které mají vzhledem k omezeným materiálním zdrojům jen relativně malou možnost v souladu se svými národními zájmy výrazněji ovlivňovat směřování a tempo evropské integrace. Z tohoto hlediska lze tedy předpokládat, že Švédsko bude spíše reagovat na iniciativy větších a vlivnějších členských

¹⁰ Rozdělena v této otázce zůstávala dokonce i tehdejší vláda premiéra Ingvara Carlssona. V samotné kampani předcházející referendu o vstupu proto premiér Carlsson umožnil ministrům své vlády, aby si dle vlastního přesvědčení sami zvolili, zda budou vystupovat jako zastánci či naopak odpůrci švédského členství v EU (Lawler 1997: 584-585).

¹¹ Do Evropské unie Švédsko vstoupilo v lednu 1995 spolu s Finskem a Rakouskem.

zemí, než samo určovat unijní agendu (Herolf 2006: 67). Navzdory svým nepříliš rozsáhlým hmotným zdrojům však Švédsko komplexem „malého státu“ rozhodně netrpí. Dlouhodobě se vyznačuje snahou praktikovat nezávislou a poměrně ambiciózní zahraniční politiku, což souvisí nejen s jeho někdejší velmocenským postavením, ale především s novodobým obrazem této severské země jakožto průkopníka modernity spojované s principy demokratizace, rovnosti, solidarity, sociální spravedlnosti a mírového řešení sporů mezi státy¹² (af Malmberg 2001: 196; Bergman 2004: 3-4; Agius 2006: 108).

Vedle omezeného ovlivňovacího potenciálu má Švédsko s ostatními malými státy závislými na zahraničním obchodu společnou také velkou citlivost vůči vnějším tlakům, jež je spojená s neustálou nutností přizpůsobovat se změnám v okolním prostředí (Lawler 1997: 567; Tiilikainen 2006: 65). Tato citlivost v případě Švédska vyplývá také z geografické blízkosti Ruska, tradičního rivala v baltské oblasti. Švédská senzitivita vůči okolí se koncem studené války ještě zvýšila v souvislosti se vzestupem strategického významu severní Evropy pro oba soupeřící vojenskopolitické bloky. Po celou studenou válku představoval Sovětský svaz ze švédského pohledu hlavní bezpečnostní hrozbu a švédské vlády proto velmi ostražitě sledovaly veškeré sovětské aktivity v regionu (Miles 2000: 199; Herolf 2006: 68).

4.2 Švédská bezpečnostní politika před vstupem do Evropské unie

Hlavní faktor, jenž dlouhodobě určuje podobu švédské bezpečnostní politiky, představuje neutrální statut této severské země. Politiku neutrality¹³ Švédsko v různých podobách uplatňovalo od konce napoleonských válek až do devadesátých let 20. století, kdy se rozhodlo zapojit se do evropského integračního procesu. Právě neutralita hrála klíčovou úlohu v radikální proměně obrazu Švédska z válčícího impéria v mírumilovný národní stát, jež započala na přelomu osmnáctého a devatenáctého století (af Malmberg 2001: 80, 194).

4.2.1 Neutralita a budování národního státu

Bezprostředním impulsem k přijetí politiky neutrality se staly závažné důsledky prohrané války s Ruskem probíhající v letech 1808 až 1809. Po drtivé porážce bylo Švédské království nuceno svému tradičnímu rivalovi v severní Evropě postoupit vedle Ålandských

¹² Pål Jonson připomíná, že vzhledem k významu, jaký ve své zahraniční politice Švédsko dlouhodobě přikládá výše uvedeným morálním principům, bývá země některými badateli označována za „morální velmoc“, nebo-li *moraliska stormakten* (Jonson 2006: 201).

¹³ „Politika neutrality“ představuje praktickou politiku státu, zatímco „neutralita“ označuje postavení dané země v mezinárodním systému.

ostrovů také celé Finsko, čímž ztratilo více než třetinu svého území a čtvrtinu obyvatelstva (af Malmborg 2001: 70). Katastrofální výsledek švédsko-ruské války z let 1808 až 1809 fakticky pouze dovršil dlouhodobý mocenský pokles Švédska způsobený účastí země v sérii vyčerpávajících ozbrojených konfliktů osmnáctého století. V důsledku ztráty většiny území na jižních a východních březích Baltského moře se z někdejší evropské velmoci a hegemonu Baltu stala oslabená země, jejíž relativně omezené zdroje jí umožňovaly hrát významnější roli již pouze v rámci severského regionu. Zřetelný ústup Švédska z pozice velmoci nezastavilo ani připojení Norska, s nímž Švédsko na základě Kielské smlouvy vytvořilo personální unii (Rieker 2006: 64; af Malmborg 2001: 73).

Architektem švédské politiky neutrality se stal někdejší francouzský maršál Jean Baptiste Bernadotte¹⁴, který roku 1818 usedl na trůn jakožto Karel XIV. Johan. Ve svém prohlášení švédskému sněmu představil svou vizi nové zahraničněpolitické orientace země. Oproti svým předchůdcům Karel Johan trval na udržení územního statutu quo, které mělo zajistit mírové soužití s mocným Ruskem, a na respektování státní suverenity, jež se vztahovalo nejen na švédsko-norskou unii, ale i na ostatní země. Obě království se již nadále neměla podílet na konfliktech, které se jejich národů netýkají. Dobrovolná izolace ve vztahu ke kontinentální Evropě měla Švédsku bránit v krátkozraké expanzionistické politice, jež by nepřihlížela k omezeným státním zdrojům, a zároveň měla sloužit jako pojistka proti škodlivému zasahování evropských velmocí do vnitřních záležitostí země (af Malmborg 2001: 73; Agius 2006: 61).

Přestože sám Karel Johan měl patrně v úmyslu učinit z neutrality dlouhodobou strategií¹⁵ země, politika neutrality měla ve Švédsku ještě několik desetiletí charakter ad hoc politiky, jež vycházela z aktuální mezinárodní situace a postrádala pevnější ideologický základ. O koherentní politice neutrality lze ve švédském případě hovořit nejdříve od sedmdesátých let 19. století a i poté se její praktikování nezdálo jako sporné. Neutralita byla navíc zpočátku spojována především s osobou panovníka, jemuž ústava z roku 1809 přiznávala významnou úlohu při formulaci zahraniční politiky včetně práva vyhlášovat válku.

¹⁴ Bernadottovo jmenování následníkem švédského trůnu po bezdětném králi Karlovi XIII. prosadila roku 1810 parlamentní strana sympatizující s Francií v marné naději, že si tím zajistí podporu Napoleona pro opětovné získání Finska (af Malmborg 2001: 72).

¹⁵ O tomto záměru svědčí koncept „striktní a nezávislé neutrality“, který Karel Johan zformuloval roku 1834 v souvislosti s krizí na Blízkém východě způsobené protichůdnými zájmy Velké Británie a Ruska v této oblasti. Neutralita měla dle tohoto konceptu Švédsku umožnit hrát prestižní úlohu nestranného prostředníka mezi oběma soupeřícími velmocemi, jejichž význam byl pro švédskou bezpečnost i ekonomiku zcela zásadní (af Malmborg 2001: 92). Právě memorandum krále Karla Johana zaslané vládám Ruska a Británie, v němž Švédsko deklarovalo svou neutralitu v očekávaném konfliktu, někteří badatelé považují za počátek švédské politiky neutrality (Agius 2006: 86).

Širší společenské vrstvy dlouho neměly možnost ovlivňovat její podobu, a proto se s ní ani neidentifikovaly (af Malmberg 2001: 84, 91; Agius 2006: 66).

Konsistentnímu uplatňování striktní politiky neutrality po většinu devatenáctého století bránily především velmocenské ambice následovníků Karla Johana, kteří chtěli ze Švédska opět učinit dominantní mocnost severní Evropy, a to i za cenu vojenské angažovanosti.¹⁶ Pro tyto své plány našli švédští panovníci silného spojence v liberálně orientovaném skandinávistickém hnutí. Skandinavisté z řad vyšších středních vrstev s ohledem na těsné vazby mezi severskými národy v jazykové, kulturní i socioekonomické oblasti prosazovali jejich politické sjednocení pod liberální konstituční vládou švédské královské dynastie v rámci skandinávské unie. Podporovali rovněž ambice královského dvora týkající se vojenské pomoci Dánsku v jeho konfliktech s Pruskem a znovudobytí Finska na Rusku, neboť je považovali za potvrzení švédské přináležitosti k formujícímu se západnímu liberálnímu společenství (af Malmberg 2001: 93).

Velmocenské ambice a revizionistické tendence ze švédské zahraniční politiky definitivně mizí až počátkem dvacátého století, kdy se završuje proměna někdejší válčící velmoci v mírumilovný „malý stát“. Tuto transformaci zřetelně dokládá postoj Švédska k norské otázce. Místo snah o potlačení norského národního hnutí a o ovládnutí mnohem slabšího státu švédská vláda v roce 1905 bez odporu akceptovala norskou nezávislost, neboť místo agresivní politiky vedené z pozice síly preferovala zachování harmonických vztahů se sousedními zeměmi (af Malmberg 2001: 86; Agius 2006: 68).

Specifičnost švédské varianty neutrality spočívala v absenci jejího ústavního i mezinárodněprávního zakotvení. Tento flexibilní charakter švédské neutrality úzce souvisí s tradičním důrazem politických elit na suverenitu a volnost jednání. Právní stvrzení permanentní neutrality velmocemi v podobě mezinárodní smlouvy po vzoru Švýcarska či Belgie, jež prosazovalo mírové hnutí, švédské vládnoucí elity odmítaly, neboť nechtěly připustit, aby neutralita země formálně závisela na garancích velmocí. Neutralizaci, tj. neutralitu uloženou velmocemi, elity pokládaly za řešení charakteristické pro malé a bezbranné státy, a proto nedůstojné pro zemi se slavnou válečnickou tradicí a někdejším postavením evropské velmoci (af Malmberg 2001: 101-102). S ohledem na zachování maximální možné volnosti jednání vláda i parlament zamítly rovněž opakované návrhy na

¹⁶ Za dánsko-pruské války o Šlesvicko a Holštýnsko v roce 1848 sice Švédsko do bojů přímo nezasáhlo, avšak tehdejší král Oskar I. poskytl Dánsku vojenskou pomoc tím, že do severního Dánska vyslal vojsko a umožnil tak dánským silám shromáždit se na jihu. Během druhé dánsko-pruské války o Šlesvicko a Holštýnsko v roce 1864 král Karel XV. v naději na vytvoření skandinávské unie prosazoval vstup Švédska do války na straně Dánska a dánskému králi přislíbil pomoc při obraně Šlesvicka, avšak odpor vlády i parlamentu jej spolu se špatným stavem švédské armády nakonec přiměly porušit své závazky a zachovat neutralitu (Agius 2006: 86).

zakotvení permanentní neutrality v ústavě, které na sklonku devatenáctého století a v období těsně před první světovou válkou předkládali někteří liberální a sociálnědemokratičtí poslanci¹⁷ (af Malmberg 2001: 103-104; Agius 2006: 62).

Značnou volnost jednání švédským vládám umožňovala zejména skutečnost, že až do přijetí haagských konvencí postrádala neutralita právní kodifikaci a měla de facto charakter zvykového práva. Haagské konvence¹⁸ navíc definují práva a povinnosti neutrálních států pouze v době války. I po jejich přijetí tak mohlo Švédsko jakožto permanentní neutrál nadále využívat absence právně kodifikovaných mezinárodních pravidel, jež by regulovala chování permanentních neutrálních států v době míru. Tato skutečnost však ještě neznamená, že by se švédská bezpečnostní politika konsistentně neřídila určitými obecně uznávanými principy, které měly zajistit zachování neutrality v případě vypuknutí ozbrojeného konfliktu. Nejvýznamnější z těchto principů, které tvoří základ věrohodné politiky neutrality, představuje neúčast ve vojenských aliancích a s ní spojené odmítání garancí vzájemné obrany.

Vedle principu neúčasti ve vojenských aliancích se švédská politika neutrality tradičně řídila rovněž zásadou udržování početných ozbrojených sil jakožto odstrašujícího prostředku proti potenciálnímu agresorovi. Varianta ozbrojené neutrality se ve Švédsku uplatnila především díky realistickému myšlení vládnoucích elit, podle něhož by bez silné a náležitě vyzbrojené armády politika neutrality nepůsobila věrohodně a nemohla by tedy plnit své hlavní poslání, jímž bylo uchránit zemi před ozbrojenými konflikty a před narušením její suverenity (af Malmberg 2001: 104). Z hlediska panovníka a konzervativní aristokracie plnila silná armáda významnou funkci rovněž tím, že vyvolávala dojem kontinuity se slavnou válečnickou minulostí, jejímž symbolem se stala osobnost krále Gustava II. Adolfa.¹⁹ Charakter švédské armády se však zásadním způsobem změnil. „Nová“ armáda již neměla sloužit k územní expanzi, nýbrž pouze k obraně švédského území a jejím jádrem se v průběhu devatenáctého století stali branci. Transformace profesionální armády v armádu

¹⁷ Poslední návrh na ústavní zakotvení neutrality před vypuknutím první světové války předložila skupina sociálnědemokratických poslanců v roce 1912. I tento návrh parlamentní většina zamítla (af Malmberg 2001: 104).

¹⁸ Haagské konvence přijaté roku 1907 stanoví především následující principy: 1) nedotknutelnost území neutrálních států; 2) právo neutrálního státu vzdorovat všemi prostředky, tedy včetně vojenských, jakémukoli pokusu o porušení jeho neutrality a 3) princip nestrannosti vůči válčícím stranám včetně zákazu poskytování vojenské pomoci některé ze stran (Goetschel 1999: 118).

¹⁹ Právě ambice krále Gustava II. Adolfa vytvořit na Baltu velkou protestantskou říši vedla ke švédské angažovanosti v třicetileté válce, z níž vzešlo Švédsko jako evropská velmoc. Slávu Gustava Adolfa jakožto neohroženého válečníka a „Lva severu“ ještě umocnila skutečnost, že tento panovník při svém válečném tažení padl. Stalo se tak v bitvě u Lützen, kterou svedl v listopadu 1632 proti vojskům Katolické ligy vedeným Albrechtem z Valdštejna.

občanskou byla završena roku 1901 zavedením všeobecné branné povinnosti (af Malmberg 2001: 117).

Ambivalentní charakter švédské politiky neutrality pramení z toho, že byla prezentována jako de facto permanentní orientace a zároveň jako výsledek dobrovolného a zcela suverénního rozhodnutí. Důraz na dobrovolné přijetí neutrality měl ospravedlnit některé odchylky od striktního dodržování závazků neutrálních států stanovených haagskými konvencemi. Tyto odchylky se čas od času vládě jevily jako nezbytné k tomu, aby se země vyhnula účasti v probíhajícím ozbrojeném konfliktu. Možnost flexibilně reagovat na náhlé změny mezinárodní situace byla totiž pokládána za klíčovou pro zachování suverenity a nezávislosti země (af Malmberg 2001: 200).

Vnitropolitický konsensus uznávající neutralitu jakožto hlavní pilíř zahraniční a bezpečnostní politiky státu se ve Švédsku zrodil zhruba na přelomu devatenáctého a dvacátého století, kdy se neutralita zároveň stala nedílnou součástí švédské národní identity (af Malmberg 2001: 90, 92; Rieker 2006: 64). Ke zformování konsensu v otázce neutrality podstatným způsobem přispěla skutečnost, že se s různými aspekty této politiky postupně ztotožnily prakticky všechny významné politické skupiny v zemi. Věrohodná politika neutrality vyžadovala udržování početných ozbrojených sil, což zaručovalo podporu konzervativních skupin hájících zájmy aristokracie. Tato politika však zároveň zahrnovala závazek nevyužívat silnou armádu k územní expanzi, který zase oslovoval liberály a antimilitaristicky orientovanou levici reprezentovanou sociálními demokraty. Pro liberály a sociální demokraty, kteří vystupovali jako nejoddanější stoupenci politiky neutrality, navíc neutralita představovala vítaný prostředek, jak omezit moc panovníka a zabránit nežádoucímu návratu k expanzionistické politice. Na domácí scéně se tak neutralita stala prostředkem k zachování vnitropolitické soudržnosti a stability (af Malmberg 2001: 201; Agius 2006: 66, 68).

Po velmocenských ambicích panovníků přiživovaných liberálním skandinavistickým hnutím neutralitu na sklonku na sklonku devatenáctého století ohrožovalo výrazně proněmecké cítění švédských elit. Germanofilskou orientací se vyznačovali přední politici, akademici, představitelé armády i královský dvůr.²⁰ Proněmecká orientace elit pramenila především ze silných ekonomických, politických i kulturních vazeb. U konzervativních

²⁰ Zřetelný odklon od skandinavismu směrem k orientaci na nedávno sjednocené a mocné Německo nastal za panování krále Oskara II. v letech 1872 až 1907. Za jeho nástupce Gustava V. pak proněmecká orientace ještě zesílila, což souviselo i s původem jeho manželky Viktorie, jež byla sestřenicí císaře Viléma II. Nejvýrazněji se germanofilství projevilo mezi konzervativními skupinami hájící zájmy aristokracie, avšak vzhledem k těsným vazbám na německé dělnické hnutí se jí vyznačovala i švédská sociální demokracie (af Malmberg 2001: 97).

skupin navíc hrála významnou roli rozšířená představa, podle níž vilémovské Německo ztělesňovalo garanta zavedeného řádu schopného zastavit expanzi carského Ruska západním směrem, které se Švédsko obávalo (af Malmborg 2001: 91-92, 97). Navzdory všeobecně rozšířeným proněmeckým tendencím a tradičně negativnímu vztahu k Rusku však žádná ze švédských politických stran neporušila vnitropolitický konsensus v otázce neutrality tím, že by se otevřeně vyslovovala pro uzavření aliance s Německem (af Malmborg 2001: 108).

Po vypuknutí první světové války vyhlásila tehdejší vláda v souladu s dosavadní orientací bezpečnostní politiky neutralitu, kterou se Švédsku podařilo zachovat po celou dobu konfliktu navzdory snahám skupiny proněmeckých aktivistů prosadit, aby se země postavila na stranu Německa v jeho tažení proti Rusku.²¹ Politické a ekonomické faktory se nicméně v praxi nevyhnutelně projeví tím, že po většinu války Švédsko ve vztazích s Německem uplatňovalo svou politiku neutrality benevolentněji než vůči státům Dohody. Proněmecké tendence, jež byly ve švédské politice patrné až do roku 1917, mimo politických a ekonomických vazeb vyplývaly také z vojenské převahy Německa v Baltském regionu (af Malmborg 2001: 113).

4.2.2 Od pasivní neutrality ke kolektivní bezpečnosti a zpět

Aktivní působení Švédska na mezinárodní scéně se datuje od dvacátých let 20. století. Právě v meziválečném období tato severská země opustila svou dosud pasivní až izolacionistickou zahraniční politiku, kterou nahradila aktivní účastí na vytváření systému kolektivní bezpečnosti, jenž měla ztělesňovat nově ustavená Společnost národů. Této reorientaci vedle domácích faktorů nahrával i negativní postoj vítězných velmocí k politice neutrality, jež pramenil z jejích proněmeckých tendencí v době války. Pod vlivem vládní sociálnědemokratické strany vedené Hjalmarem Brantingem se Švédsko stalo roku 1920 zakládajícím členem Společnosti národů, v níž usilovně prosazovalo odzbrojování, mezinárodní spolupráci a mírové řešení sporů prostřednictvím arbitráže.²² V období mezi

²¹ S úmyslem tento svůj plán uskutečnit navázali v roce 1915 proněmečtí aktivisté, které podpořil i samotný král Gustav V., kontakty s německou vládou. Jednání vyústila v návrh švédsko-německé aliance vypracovaný německým ministerstvem zahraničí. Za svou angažovanost ve válce proti Rusku mělo Švédsko získat zpět některá ztracená území včetně Ålandských ostrovů i své někdejší dominantní postavení v severní Evropě. Návrh počítal rovněž s ustavením nezávislého Finska, jež mělo sloužit jako nárazníkový stát mezi Švédskem a oslabeným Ruskem. Kvůli odporu švédské vlády i parlamentu však k uzavření aliance s Německem nedošlo (af Malmborg 2001: 113).

²² Svou smířčí činností se Švédsko podílelo na řešení polsko-litevského sporu o oblast Vilniusu v letech 1920-1921 a sárské otázky v letech 1934-1935. Pomocí arbitráže se v letech 1938 až 1939 snažilo řešit rovněž občanskou válku ve Španělsku.

světovými válkami se také ve švédské politice neutrality poprvé viditelněji projevují morální aspekty. Země v této době vystupuje jako průkopník pokroku a nového světového řádu postaveného na mírovém soužití národů a na respektování mezinárodního práva. V souladu s deklarovanými prioritami pak Švédsko v polovině dvacátých let zahájilo proces jednostranného odzbrojení, v jehož rámci došlo k podstatnému snížení výdajů na obranu (Agius 2006: 69-71).

Členství ve Společnosti národů a z něj vyplývající zapojení do systému kolektivní bezpečnosti však ze švédského pohledu rozhodně nebyly bezproblémové. Samotnému rozhodnutí o účasti předcházela intenzivní vnitropolitická debata, v níž zastánci tradiční, tj. pasivní verze neutrality vedle dlouhé tradice argumentovali jednak nedostatečnou reprezentativností Společnosti národů, mezi jejímiž členy chyběly nejen Spojené státy, ale zpočátku i poražené Německo a také diplomaticky izolované Rusko respektive Sovětský svaz, a především závazek podílet se na vojenských sankcích proti agresorovi, který koncept kolektivní bezpečnosti zahrnoval.

Ve snaze učinit ze Společnosti národů respektovanou organizaci reprezentující mezinárodní společenství Švédsko propagovalo její inkluzivní charakter. Zasadilo se zejména o rozšíření Společnosti o politicky významné státy, na němž záviselo efektivní zajišťování světového míru.²³ Ke značně kontroverzní otázce vojenských závazků Švédsko zaujalo ambivalentní postoj. Švédská vláda v čele s Brantingem si uvědomovala, že samotný koncept kolektivní bezpečnosti je ve své podstatě s neutralitou neslučitelný. Útočná válka dle tohoto konceptu představovala zločin nejen vůči napadané zemi, ale vůči celému mezinárodnímu společenství. Závazek podílet se na vojenských sankcích se tudíž z právního hlediska vztahoval i na Švédsko bez ohledu na dosavadní charakter jeho bezpečnostní politiky.²⁴

Brantingova vláda se na jedné straně zřetelně vyslovila pro opuštění tradiční politiky neutrality. Tuto proměnu obhajovala tím, že vzhledem ke staleté mírové tradici i respektu k mezinárodnímu právu představuje účast na vytváření nového právního systému Společnosti národů pro Švédsko nejen historickou příležitost, nýbrž dokonce morální povinnost vůči celému lidstvu. V souladu s preferencemi vládních sociálních demokratů se Švédsko během

²³ Mimo jiné se Švédsko nemalou měrou podílelo na přijetí Německa, k němuž došlo v roce 1926 (Agius 2006: 70).

²⁴ Švédsko, na rozdíl od Švýcarska, jehož politika neutrality měla rovněž dlouhou tradici, neusilovalo o udělení permanentní výjimky týkající se účasti na vojenských sankcích, a tak pro něj platily stejné povinnosti jako pro ostatní členské státy. V krizové situaci byli členové povinni přerušit s agresorem veškeré obchodní styky, umožnit průchod jednotek pověřených uplatněním vojenských sankcí proti němu a v případě nutnosti se vojenské operace také účastnit (af Malmberg 2001: 127, 131).

svého působení ve Společnosti národů přestalo oficiálně označovat za neutrální stát a politika neutrality byla v této době pokládána za jakousi nouzovou alternativu, k níž se lze navrátit v případě, že se systém kolektivní bezpečnosti neosvědčí (af Malmberg 2001: 127-130; Agius 2006: 70). Značný význam přikládáný autonomii při rozhodování o použití ozbrojené síly, jež úzce souvisela s dosavadní politikou neutrality, však vedl švédskou vládu k tomu, že se odmítala bezpodmínečně zavázat k účasti na vojenských sankcích a opakovaně zdůrazňovala, že odpovědnost za systém sankcí spočívá především na velmocích (af Malmberg 2001: 131; Eliasson 2004: 4).

Od internacionalismu Švédsko ustupuje v polovině třicátých let v důsledku krize systému kolektivní bezpečnosti, kterou zřetelně demonstrovala neschopnost Společnosti národů adekvátně reagovat na vojenskou intervenci fašistické Itálie v Etiopii. V roce 1936 se švédská vláda s podporou všech hlavních politických stran zřiká závazků vyplývajících ze systému kolektivní bezpečnosti a deklaruje návrat k věrohodné politice neutrality opírající se o silnou armádu, jež měla v případě vypuknutí války Švédsku zajistit zachování suverenity a nezávislosti. Tato pragmatická reorientace bezpečnostní a zahraniční politiky je spjata s působením sociálně-demokratického premiéra Pera Albina Hanssona, který stál v čele vlády až do skončení druhé světové války. Právě ve třicátých letech se věrohodná politika neutrality stává jedním z hlavních bodů programu dominantní sociálnědemokratické strany, kterým zůstane téměř až do konce dvacátého století (af Malmberg 2001: 133; Agius 2006: 71-73).

V atmosféře stupňujícího se napětí ve vztazích mezi evropskými velmocemi Švédsko navrhlo ostatním skandinávským zemím vytvoření bloku neutrálních států, jež mělo severní Evropu uchránit před zničujícími následky světové války. Plán na ustavení Skandinávské obranné unie však roku 1937 zkrachoval kvůli negativnímu stanovisku dánské vlády, jež ho označila za utopický. Tento projekt nicméně dokládá, že v napjaté mezinárodní situaci bylo Švédsko ochotné opustit jeden z hlavních principů své bezpečnostní politiky a podílet se na obraně jiné země, přesněji řečeno sousedních skandinávských států.²⁵ Poté, co se severská obranná spolupráce ukázala jako nerealizovatelná, se Švédsko uchyluje k politice státní a striktní neutrality. Roku 1939 odmítá nabídku nacistického Německa na uzavření paktu o neútočení a po vypuknutí druhé světové války v Evropě vyhláší neutralitu navzdory zjevným sympatiím převážné většiny švédské veřejnosti k západním demokraciím (Agius 2006: 77; af Malmberg 2001: 135).

²⁵ S velmi podobnou iniciativou přijde Švédsko opět v roce 1948, tedy na počátku studené války. Ani tentokrát se však u ostatních skandinávských zemí neseťká s pozitivní odezvou.

Navzdory deklarovanému záměru zachovat striktní neutralitu byla švédská politika neutrality v průběhu druhé světové války vystavena velmi těžké zkoušce. Švédsku se sice jako jednomu z mála evropských států podařilo zůstat stranou ozbrojeného konfliktu, avšak solidarita se sousedním Finskem a zejména vojenská síla nacistického Německa jej v různých etapách války přiměly porušit stěžejní principy neutrality. Nekonsistentní přístup švédské vlády k závazkům vyplývajícím z neutrálního statutu země ve většině případů nahrával německým zájmům, což bylo dáno nejen dlouhodobou vojenskou převahou Německa, ale také značnou závislostí švédského hospodářství na dodávkách německých surovin a průmyslových výrobků (af Malmborg 2001: 136-137).

V zimní válce, která vypukla koncem listopadu 1939 po napadení Finska Sovětským svazem, hrálo Švédsko pod vlivem silných sympatií veřejnosti vůči ohrožené „sesterské zemi“, jež byla po staletí součástí Švédského království, de facto úlohu neválčícího státu.²⁶ Švédská vláda nevydala k sovětsko-finskému konfliktu žádné prohlášení neutrality a v souladu s oficiálním sloganem „Věc Finska je i naší věcí“ v průběhu konfliktu poskytovala Finsku značné množství půjček, zbraní i jiného válečného materiálu. Pomoc Finsku zahrnovala rovněž vyslání praporu čítajícího 8.500 dobrovolníků, z nichž mnozí ještě nedávno sloužili ve švédské armádě, a letecké jednotky složené z bojových letounů a bombardérů. Navzdory významné podpoře poskytované jedné z válčících stran působilo Švédsko v březnu 1940 jako prostředník v jednáních o mírové smlouvě mezi Finskem a Sovětským svazem (af Malmborg 2001: 138-139; Agius 2006: 78).

Velmi tvrdou kritiku Spojenců i okupovaného Dánska a Norska si vysloužily značné švédské ústupky nacistickému Německu. Poté, co německá armáda na jaře 1940 obsadila Dánsko i Norsko, bylo švédské území zcela obklopeno německými silami. V této situaci Německo předložilo Švédsku ultimativní požadavek, týkající se povolení transportu německého válečného materiálu i vojáků přes švédské území, s upozorněním, že případné odmítnutí bude pokládáno za nepřátelský akt. Z pohledu Švédska musel v tomto případě záměr zachovat věrohodnost politiky neutrality ustoupit hlavní prioritě, jíž bylo vyhnout se účasti ve válce a zabránit tak hrozící ztrátě nezávislosti a suverenity. Hanssonova vláda proto požadavku vyhověla a v červenci 1940 uzavřela s německou stranou příslušnou dohodu o

²⁶ Tuto svou roli švédská vláda obhajovala na mezinárodní scéně mimo jiné tím, že zimní válka představuje pouze lokální konflikt nezávislý na probíhající válce mezi evropskými velmocemi, v níž Švédsko mínilo zůstat neutrální. Této interpretaci nahrával rovněž fakt, že sovětsko-finskému konfliktu nepředcházelo klasické vyhlášení války (af Malmborg 2001: 139).

přepравě zbraní a vojáků na dovolené, jež zůstala v platnosti až do července 1943, kdy se Švédsko odhodlalo dohodu vypovědět.²⁷

Po vypuknutí německo-sovětské války v červnu 1940 se švédská vláda nakonec i přes nesouhlas některých sociálně-demokratických politiků²⁸ znovu ustoupila nacistickému nátlaku a umožnila přes švédské území přepřavit plně vyzbrojenou německou divizi mířící z Norska do Finska, jež bylo tehdejším spojencem Německa. Tím se dopustila flagrantního porušení závazků stanovených haagskými konvencemi, jež přepřavu jednotek některé z válčících stran přes území neutrální země výslovně zakazují. V tomto případě, jež lze v dlouhé historii švédské politiky neutrality pokládat za ojedinělý, zachování suverenity a nezávislosti evidentně převážilo nad striktní neutralitou. Od poloviny roku 1944, kdy již nacistické Německo přestalo být považováno za vojenskou hrozbu, se Švédsko ve své politice přiklonilo na stranu Spojenců, s nimiž zahájilo poměrně intenzivní spolupráci²⁹ (af Malmberg 2001: 139-143; Agius 2006: 79-80).

4.2.3 Švédská politika neutrality za studené války

Bezprostředně po skončení druhé světové války čelila švédská politika neutrality kritice ze strany mezinárodního společenství, zejména pak hlavních aktérů protihitlerovské koalice. Neutralita byla v tomto období ztotožňována se sobectvím, izolacionismem a lhostejností vůči osudu ostatních zemí i strádání jejich obyvatel (Agius 2006: 81). Švédsko se potýkalo s nelichotivou nálepkou „černého pasažéra“, který nevstoupil do války proti nacistickému Německu, přestože německá nadvláda nad Evropou ohrožovala také jeho nezávislost (Andrén 1989: 176). Negativní obraz neutrality po druhé světové válce úzce souvisí s ideologickou dimenzí tohoto konfliktu, který měl podobu „spravedlivé války“ proti zlu ztělesněnému

²⁷ Němci této dohody využili k transportu značného množství jednotek a materiálu, což jim umožnilo získat plnou kontrolu nad okupovaným Norskem. Odhaduje se, že v letech 1940 až 1943 bylo na švédských železnicích do Norska a Finska přepřaveno více než 2.100.000 německých vojáků a asi 100.000 vagonů zbraní a dalšího válečného materiálu (af Malmberg 2001: 140).

²⁸ Odmítnutí německého ultimativního požadavku prosazoval především tehdejší předseda parlamentního Výboru pro zahraniční věci Östen Undén. Nesocialističtí politici se naopak přikláněli k názoru krále Gustava V., který vehementně vyzýval k ústupkům ve prospěch Německa (af Malmberg 2001: 141).

²⁹ Švédská vojenská rozvědka například úzce spolupracovala se svými britskými a americkými protějšky při špionáži, jejímž cílem bylo odhalit potenciální hrozbu v podobě německých jednotek ustupujících u území Sovětského svazu (af Malmberg 2001: 142).

nacismem (af Malmborg 2001: 146; Agius 2006: 84-85). V době blížící se studené války, jež byla rovněž ideologickým konfliktem, odpor obou supervelmocí k neutralitě ještě zesílil.³⁰

V samotném Švédsku však podpora neutrality jakožto hlavního pilíře bezpečnostní a zahraniční politiky země naopak po roce 1945 výrazně zesílila. Díky deklarované neutralitě zůstalo Švédsko, na rozdíl od drtivé většiny evropských zemí, ušetřeno ničujících následků druhé světové války, což mu umožnilo soustředit se na klíčové ekonomické a sociální reformy. Pro švédskou veřejnost se neutralita stala významným symbolem, jelikož byla spojována nejen s mírem a politickou stabilitou, ale také s ekonomickou prosperitou, které země ve dvacátém století dosáhla. Skutečnost, že se Švédsku v obou světových válkách podařilo zachovat si nezávislost a suverenitu, navíc posilovala přesvědčení mnoha Švédů o morální nadřazenosti politiky neutrality. Mezi vrcholnými představiteli hlavních politických stran panovala široká shoda na pokračování v této orientaci (af Malmborg 2001: 146, 153; Jonson 2006: 200).

Vzhledem ke kontroverzním dopadům značně flexibilní neutrality za druhé světové války však byly politické elity odhodlány v budoucnu praktikovat mnohem zásadovější podobu politiky neutrality (Agius 2006: 85). Uplatňování věrohodné politiky neutrality švédským vládám usnadňoval specifický charakter studené války. Studená válka se totiž vyznačovala mocenskou rovnováhou mezi Spojenými státy a Sovětským svazem a absencí přímé ozbrojené konfrontace mezi supervelmocemi, přestože s ní obě neustále počítaly. Ačkoliv i po skončení druhé světové války ve světě proběhla řada konfliktů, jen málokterým z nich předcházelo formální vyhlášení války. Na takové konflikty se proto pravidla regulující chování neutrálních států v době války z právního hlediska nevztahují (af Malmborg 2001: 148).

Přestože neúčast ve vojenských aliancích patřila k hlavním pilířům věrohodné politiky neutrality, švédská vláda zapojení do obranné aliance na samotném počátku studené války vážně zvažovala. Švédskem prosazovaná aliance se však neměla podílet na velmocenském soupeření mezi Západem a Východem a měla stát stranou případného konfliktu mezi nimi. V reakci na rostoucí sovětský politický tlak na sousední Finsko přišel tehdejší švédský sociálnědemokratický ministr zahraničí Östen Undén v květnu 1948 s návrhem vytvořit Skandinávskou obrannou unii, jež by vedle Švédska zahrnovala také Norsko a Dánsko. Navrhovaná unie měla mít podobu jakési ligy neutrálních států. Absence vazeb na vznikající

³⁰Tehdejší negativní postoj Spojených států k neutralitě, spojené s izolacionismem, dokládá mimo jiné kampaň amerického velvyslance ve Stockholmu Freemana Matthewse probíhající od prosince 1947 až do února 1950, jejíž cílem bylo švédskou politiku neutrality zdiskreditovat (af Malmborg 2001: 156).

vojenské bloky měla členy unie ochránit před vnější hrozbou, kterou představoval zejména případný útok ze strany Sovětského svazu.

Odpovědnost za zajištění obrany Skandinávské unie by spočívala především na Švédsku, které disponovalo na tehdejší poměry relativně silnou armádou i rozsáhlým zbrojním průmyslem. Plán na ustavení neutrální unie v severní Evropě však narážel na odpor Spojených států, které naopak prosazovaly zapojení skandinávských zemí do připravované Severoatlantické aliance. Jednání o Skandinávské unii nakonec ztroskotala na negativním stanovisku Norska, jež nevěřilo ve schopnost unie zajistit vlastní obranu bez patřičných amerických garancí a rozhodlo se raději pro členství v NATO. Švédsko, pro něhož podobný krok nepřípadal v úvahu, se po krachu projektu Skandinávské obranné unie v rámci své politiky neutrality zaměřilo výhradně na obranu svého vlastního území (af Malmberg 2001: 153-155; Agius 2006: 102-104).

Varianta politiky neutrality, kterou švédské vlády za studené války uplatňovaly, měla tři základní aspekty: neúčast v aliancích; nezávislou a silnou obranu a výraznou podporu ze strany veřejnosti. Vládnoucí elity měly totiž eminentní zájem na tom, aby byla politika neutrality respektována jak na domácí, tak na mezinárodní scéně (Agius 2006: 104).

Neúčast ve vojenských aliancích představuje hlavní princip politiky permanentních neutrálů v době míru. Tento princip de facto vyplývá z povinnosti neutrálního státu nepodílet se na válce, kterou stanoví haagské konvence. Má-li stát zůstat v případném ozbrojeném konfliktu neutrální, nemůže vstupovat do vojenských aliancí, jež zahrnují garance vzájemné obrany svých členů (Goetschel 1999: 118-119). V případě Švédska vedl značný důraz kladený na věrohodnost politiky neutrality k maximalistické interpretaci výše uvedeného principu ze strany politických elit. Bezpečnostní doktrína přijatá švédským parlamentem v roce 1949 bezpečnostní politiku země definuje jako „neúčast v aliancích v době míru směřující k neutralitě v době války“ (cit. z Rieker 2006: 66).

Dle široké interpretace zmíněného principu prosazované sociálnědemokratickým ministrem zahraničí Östenem Undénem, se Švédsko mělo zdržet účasti nejen ve vojenských aliancích, ale také v aliancích politických či v organizacích, které lze v době míru s aliancemi spojovat. Zmíněná interpretace souvisela s ambicí formulovat zahraniční politiku nezávisle na obou blocích, z níž vycházel Undénův koncept „třetí cesty“ mezi Západem a Východem. „Třetí cesta“ de facto vylučovala politické vazby k některému ze soupeřících mocenských bloků, které by mohly v případě otevřeného střetu mezi bloky znemožnit či ztížit vyhlášení neutrality. Takzvaná „Undénova linie“ proto Švédsku znemožňovala vstup do

Severoatlantické aliance i do Evropských společenství, jelikož tyto organizace byly, vzhledem k překrývajícím se členství, politickými elitami i veřejností vnímány jako úzce propojené.³¹

Za odmítnutím účasti v Evropských společenstvích sociálnědemokratickou vládou Tageho Erlandera v roce 1961 stály rovněž federalistické ambice evropského integračního projektu, které ve Švédsku narážely na odpor elit i široké veřejnosti. Švédové, kteří nezažili hrůzy dvou světových válek, nespojovali národní stát s válkou ani s agresí, nýbrž se stabilitou a prosperitou, a proto k omezení státní suverenity nespatovali žádný důvod. Před nadnárodní spoluprací dávalo Švédsko jednoznačně přednost kooperaci mezivládní, jež neohrožovala státní suverenitu³² (Agius 2006: 105-106).

Postupem času sice Švédsko začalo Evropská společenství vnímat mnohem pozitivněji a na počátku sedmdesátých let s nimi navázalo ekonomickou spoluprací,³³ jejíž intenzita se díky rostoucí atraktivitě evropského trhu pro švédské firmy i spotřebitele stále zvyšovala, plnoprávné členství v EHS však sociálnědemokratické vlády odmítaly. Argumentovaly neslučitelností věrohodné politiky neutrality s účastí na hospodářské a měnové unii a zejména na evropské politické spolupraci, jež vyžadovala koordinaci zahraniční politiky členských států. S tímto odůvodněním švédská vláda přerušila jednání o vstupu do EHS v roce 1971 a stejné důvody proti členství uváděla i v polovině let osmdesátých (Agius 2006: 135-136; Rieker 2006: 67-68).

Nezávislá a silná obrana měla zajistit nezbytné respektování neutrality velmocemi, především Sovětským svazem, který za studené války pro Švédsko představoval hlavní bezpečnostní hrozbu. Vzhledem ke zmíněnému principu neúčasti ve vojenských aliancích si země musela zajišťovat svou obranu sama. Vojenská soběstačnost vyžadovala existenci silné armády i rozvinutého zbrojního průmyslu. Početné ozbrojené síly měly v případě vypuknutí konfliktu odradit válčící strany od jakýchkoli pokusů o porušení švédské neutrality. Primární, a do účasti Švédska na mezinárodních operacích k udržení míru, také jediný úkol švédské armády představovala obrana území státu před vnějším ozbrojeným útokem (Agius 2006: 105).

³¹ Až do rozšíření Evropského společenství o neutrální Irsko v roce 1973 byly všechny členské země ES zároveň členy Severoatlantické aliance. Předseda sociálnědemokratické strany a švédský premiér Tage Erlander proto pokládal ES za prodlouženou ruku NATO v ekonomické oblasti (Agius 2006: 135).

³² Švédsko se v roce 1952 stalo zakládajícím členem Severské rady a roku 1960 i Evropského sdružení volného obchodu.

³³ Vzájemnou ekonomickou spoluprací usnadnila dohoda o volném obchodu, kterou Švédsko s EHS podepsalo v roce 1972.

Vysoký početní stav ozbrojených sil po celou dobu studené války Švédsko udržovalo prostřednictvím všeobecné branné povinnosti, dlouhé služební doby pro záložníky a rovněž dobrovolných obranných organizací. Přestože důraz na schopnost armády odstrašit potenciálního agresora pod vlivem doktríny omezené obrany³⁴ postupně klesal, mohly se švédské ozbrojené síly ještě na počátku sedmdesátých let svou velikostí po mobilizaci rovnat silám Británie, Francie i Německé spolkové republiky. V samém závěru studené války dokázalo Švédsko mobilizovat 776.000 vojáků, tedy více než 9 procent své populace. Švédské vlády dále výrazně podporovaly domácí zbrojní průmysl, čímž země docílila soběstačnosti ve většině vojenských technologií. Díky rozvinutému zbrojnímu průmyslu bylo Švédsko schopné vyrábět technologicky vyspělé ponorky, tanky i vojenské letectvo. Na konci studené války disponovala švédská armáda téměř 1.000 tanků, zhruba stejným počtem obrněných vozidel a cca 500 letadly (Åselius 2005: 27; Jesse 2006: 16). Ve stejné době bylo přibližně sedmdesát procent zbraní používaných armádou vyráběno domácími zbrojními firmami v čele se společností Bofors. Vojenská soběstačnost pochopitelně vyžadovala nemalé výdaje na obranu, které se v přepočtu na počet obyvatel dlouhodobě řadily k nejvyšším v Evropě (Andrén 1989: 199). Věrohodnost politiky neutrality měla zvyšovat také minimální kompatibilita zbraňových systémů se systémy ostatních zemí, jež byla spolu s nízkou interoperabilitou ozbrojených sil s jednotkami jiných států z bezpečnostního hlediska vnímána jako přínos (Wedin 2006: 142).

V padesátých letech dokonce Švédsko ve snaze o maximální obranyschopnost zvažovalo vývoj taktických jaderných zbraní. Tehdejší vojenští experti i mnozí vrcholní politici včetně vládních sociálních demokratů pokládali vlastnictví jaderných zbraní za nezbytné pro zajištění efektivní obrany a za tímto účelem prosadili spuštění rozsáhlého výzkumného programu. V následujícím desetiletí však politická podpora ambiciózního plánu stát se nukleární mocností postupně slábla a roku 1968 se vláda z politických, ideologických i morálních důvodů definitivně rozhodla vývoj jaderných zbraní zastavit. Od té doby Švédsko pokládalo šíření nukleárních zbraní za jednu z hlavních bezpečnostních hrozeb a výrazně se angažovalo v mezinárodním hnutí za jaderné odzbrojení³⁵ (Andrén 1989: 187-189; af Malmberg 2001: 158).

³⁴ Doktrína omezené obrany předpokládala, že v případném ozbrojeném konfliktu by supervelmoci severní Evropu vzhledem k jejímu nevelkému strategickému významu považovaly za vedlejší bojiště a k útoku na Švédsko by proto využily jen relativně malou část svých ozbrojených sil. Pod vlivem této doktríny se švédské vlády vedle vojenských prostředků intenzivně zabývaly také politickými prostředky bezpečnosti (af Malmberg 158-159).

³⁵ K hlavním projevům této angažovanosti patří Undénův návrh na vytvoření spolku států bez jaderných zbraní z roku 1961 a iniciativa premiéra Palmeho z roku 1982, jejímž cílem bylo ustavit v rámci OSN nezávislou komisi pro odzbrojení a bezpečnost (af Malmberg 2001: 160-161, 163).

Respekt obou supervelmocí si švédská neutralita získala také za úlohu, kterou Švédsko sehrálo při stabilizaci bezpečnostní situace v severní Evropě, díky níž se z tohoto regionu stala oblast relativně nízkého napětí s minimální vojenskou přítomností supervelmocí. Díky své ozbrojené neutralitě a geografické poloze Švédsko de facto zajišťovalo regionální rovnováhu sil mezi oběma bloky (Agius 2006: 107). Švédské území tvořilo jakési nárazníkové pásmo mezi Norskem a Dánskem jakožto členy NATO na jedné straně a Finskem, jehož zahraniční politika do značné míry závisela na Sovětském svazu,³⁶ na straně druhé. Efektivně tak oddělovalo sféry vlivu obou supervelmocí. Švédské rozhodnutí nevstoupit do NATO a udržovat silnou armádu nahrávalo také zájmům ostatním skandinávských zemí. Norsku i Dánsku usnadnilo prosazení jejich podmínek účasti v Severoatlantické alianci, podle nichž nesměly být v době míru na jejich území trvale přítomny zahraniční ozbrojené síly ani jaderné zbraně. Finsku pak švédská ozbrojená neutralita pomohla vyhnout se členství ve Varšavské smlouvě a zachovat si demokratický politický systém (Andrén 1989: 180; af Malmborg 2001: 155)

V souvislosti s nezávislou obranou je však nutné zmínit existenci bezpečnostních pojistek pro případ, že úloha armády jakožto odstrašujícího prostředku selže. Přestože švédské vlády s poukazem na věrohodnost politiky neutrality členství v Severoatlantické alianci rezolutně odmítaly a ve svých oficiálních prohlášeních se vůči ní často vymezovaly, primární zájem na zachování suverenity a autonomie je vedl k tajným jednáním s představiteli této organizace o poskytnutí vojenské pomoci v případě sovětského útoku na Švédsko. Jednání se zástupci Spojených států amerických, sousedního Norska a Dánska vyústila v poměrně komplexní spolupráci. Příslušné dohody uzavřené na počátku studené války vládou premiéra Tageho Erlandera se týkaly předpokládané vojenské spolupráce s Norskem a Dánskem, amerických dodávek zbraňových systémů a vojenských technologií, využití švédských základů americkým letectvem v případě války³⁷ a kooperace se západními zpravodajskými službami.

O obsahu těchto tajných dohod však věděla jen úzká skupina armádních a vládních činitelů, jež zahrnovala vrchního velitele ozbrojených sil, premiéra a ministrů obrany i zahraničí. Široká veřejnost se o jejich existenci dozvěděla až počátkem devadesátých let díky šetření parlamentní Komise pro politiku neutrality. Zmíněné dohody se státy Severoatlantické

³⁶ Sovětský vliv se formálně opíral o příslušná ustanovení bilaterální smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, kterou Finsko se Sovětským svazem podepsalo v dubnu 1948.

³⁷ S cílem zajistit efektivní koordinaci leteckých operací došlo mimo jiné k rozšíření vojenských přistávacích drah poblíž východního pobřeží Švédska tak, aby na nich mohly přistávat i americké bombardéry vracející se z náletů na Sovětský svaz.

aliance přesto nelze, vzhledem ke specifickým studené války, pokládat za porušení závazků neutrálního státu stanovených mezinárodním právem. Dokazují však, že švédská bezpečnostní politika měla za studené války mnohem pragmatičtější charakter, než byli tehdejší vrcholní představitelé země ochotni veřejně přiznat (af Malmberg 2001: 149-150; Åselius 2005: 30). Přiznání existence příprav na přijetí pomoci ze strany NATO by totiž v očích Sovětského svazu vážně narušilo věrohodnost švédské neutrality a tím ohrozilo suverenitu země, což vládní činitelé pochopitelně nemohli připustit (af Malmberg 2001: 168).

Třetí aspekt politiky neutrality představovala výrazná podpora ze strany veřejnosti, kterou mělo z pohledu vládnoucích sociálních demokratů zajistit spojení neutrality nejen s mírem a prosperitou, ale také s klíčovými principy své ideologie. Politika neutrality začala být proto prezentována jako sociálnědemokratický projekt, který vychází z představ SAP o tom, jakými principy se má řídit uspořádání švédské společnosti i mezinárodního společenství. K těmto principům, na které švédská veřejnost slyšela, patřily zejména rovnost, solidarita, spolupráce a spravedlnost (Bergman 2004: 3, 6; Agius 2006: 105).

Příležitost uplatňovat zmíněné principy na mezinárodní scéně sociálnědemokratickým vládám poskytlo členství v Organizaci spojených národů, do níž Švédsko vstoupilo roku 1946. K tomuto rozhodnutí vedla zejména snaha posílit mezinárodní prestiž švédské neutrality, jež kvůli výrazným ústupkům nacistickému Německu za druhé světové války značně utrpěla. Svým členstvím v OSN chtělo Švédsko okolnímu světu dokázat, že politika neutrality nemusí nezbytně mít egoistickou a izolacionistickou podobu. Na rozdíl od meziválečné Společnosti národů byla OSN švédskými vládami pokládána za skutečně celosvětovou organizaci kolektivní bezpečnosti, jež hájí zájmy celého mezinárodního společenství (Agius 2006: 108).

Globální charakter členství, přesahující rozdělení světa na vojenskopolitické bloky, z pohledu Švédska poskytoval Organizaci spojených národů dostatečnou legitimitu k tomu, aby mohla v rámci systému kolektivní bezpečnosti jménem mezinárodního společenství provádět vojenské sankce namířené vůči suverénním státům, pokud se tyto dopustí agrese nebo jinak porušují či ohrožují mír (Eliasson 2004: 4). Ustanovení kapitoly VII Charty OSN, jež obsahují závazek členských států podřídit se výzvě Rady bezpečnosti a dát pro vojenské sankce k dispozici své ozbrojené síly, nicméně pro neutrální Švédsko představovala zjevný problém.³⁸ Švédské vlády však argumentovaly tím, že se jedná o problém spíše teoretický,

³⁸ Článek 43 odstavec 1 Charty konkrétně stanoví následující: „Aby přispěli k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, všichni členové Organizace spojených národů se zavazují, že Radě bezpečnosti na její výzvu a

neboť rivalita mezi stálými členy Rady bezpečnosti činila využití zmíněných ustanovení dosti nepravděpodobným³⁹ (Andrén 1989: 178).

Aktivní působení Švédska na půdě Organizace spojených národů se datuje od padesátých let, kdy se země začíná prezentovat jako obhájce zájmů mezinárodního společenství, který významným způsobem přispívá k posilování kolektivní bezpečnosti. Tyto ambice začal na mezinárodní scéně naplňovat především švédský politik a diplomat Dag Hammarskjöld, který v letech 1953 až 1961 zastával prestižní funkci generálního tajemníka OSN. Internacionalistická dimenze švédské politiky neutrality zahrnovala vedle rozvojové pomoci zemím Třetího světa především angažovanost v mezinárodních misích k udržení míru, mediaci v konfliktech a aktivity zaměřené na omezování zbrojení (af Malmberg 2001: 158; Agius 2006: 108). Kombinace všech těchto prostředků Švédsku na mezinárodní scéně dlouhodobě zajišťovala větší vliv, než jaký odpovídal jeho skutečným materiálním zdrojům (Agius 2006: 116).

Po celou dobu studené války patřilo Švédsko k nejaktivnějším účastníkům mezinárodních misí k udržení míru prováděných pod praporem Organizace spojených národů (Bergman 2004: 5). Angažovanost švédských ozbrojených sil v mírových operacích představovala jeden z hlavních prostředků, jimiž se země snažila posilovat kolektivní bezpečnost i vlastní image a zvýšit svůj vliv na světové dění. Švédské politické elity ani široká veřejnost nepokládaly vojenskou angažovanost neutrální země na misích k udržení míru za kontroverzní. Z jejich pohledu totiž dodával těmto misím náležitou legitimitu příslušný mandát Rady bezpečnosti OSN, jež byla považována za jedinou organizaci oprávněnou autorizovat použití síly. Švédské modré přílby, složené výhradně z dobrovolníků, se podílely na udržování míru zejména v oblastech Blízkého východu a subsaharské Afriky⁴⁰ (Agius 2006: 109, 118; Stamnes 2007: 451-453). Z pohledu Švédska spočíval přínos mezinárodních operací k udržení míru také v tom, že zvyšovaly legitimitu švédských ozbrojených sil. Navzdory prestiži, které se tyto mise ve Švédsku těšily, však představovala

podle zvláštní dohody nebo dohod dají k dispozici ozbrojené síly, pomoc a služby nutné k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, čítajíc v to právo průchodu“ (Charta OSN 1945).

³⁹ Takovému dilematu bylo Švédsko vystaveno pouze po vypuknutí války v Koreji, kdy absence sovětského zástupce Radě bezpečnosti umožnila schválit doporučení členským státům týkající se vojenských opatření vůči Severní Koreji. Švédská vláda na něj reagovala vysláním polní nemocnice a zveřejněním deklaráce, v níž prohlásila, že švédská podpora OSN neznámá opuštění dosavadní politiky ve vztahu k mocenským blokům (Andrén 1989: 178).

⁴⁰ Švédští vojáci působili od konce 40. let v Palestině, v 50. až 70. letech tvořili součást mezinárodních sil UNEF v Gaze a UNEF II na Sinajském poloostrově, v letech 1960 až 1964 se účastnili mise ONUC v Kongu a od konce 70. let se podíleli na misi UNIFIL v Libanonu. Švédské modré přílby byly na počátku 50. let přítomny také v Kašmíru a od 60. let v rámci sil UNFICYP na Kypru.

účast v nich pouze doplňující aktivitu švédských ozbrojených sil, jejichž hlavním úkolem zůstávala obrana území státu před vnějším útokem (af Malmborg 2001: 198).

V souvislosti s mezinárodními operacemi k udržení míru je nutné zdůraznit, že ačkoli zahrnovaly vyslání ozbrojených sil do poměrně nestabilních oblastí, jejich průběh se řídil striktními pravidly, na jejichž formulaci se Švédsko i další neutrální státy značnou měrou podílely. Příslušníci mírových sborů byli do těchto operací obvykle vysíláni po uzavření příměří, jehož dodržování měli sledovat, a strany účastníci se konfliktu vyslovily s jejich působením předchozí souhlas. Modré přílby se v klasických mírových operacích řídily principem nestrannosti a k použití síly sahaly pouze v sebeobraně⁴¹ (Stamnes 2003: 449-450).

Významný prvek aktivní politiky neutrality tvořilo rovněž zprostředkování v konfliktech a sporech. Jakožto neutrální stát se Švédsko snažilo řídit principem nestrannosti, což ho činilo přijatelným pro obě strany konfliktu respektive sporu. Úloha prostředníka zcela odpovídala ambicím sociálnědemokratických vlád hrát roli mostu mezi Východem a Západem a přispívat tak ke zmírňování napětí na mezinárodní scéně. Roli zprostředkovatele nahrávala také skutečnost, že svou zahraniční politiku Švédsko profilovalo jako protikoloniální, čímž si získalo sympatie zemí Třetího světa. Mediace souvisela s tradičním švédským důrazem na dodržování mezinárodního práva a napomáhala uvést do praxe zmiňovaný Undénův koncept „třetí cesty“ v zahraniční politice. Mezi švédské osobnosti spojované s mediací v konfliktech patří vedle generálního tajemníka Daga Hammarskjölda, který vytvořil a uplatňoval koncept preventivní diplomacie,⁴² hrabě Folke Bernadotte, jenž byl prostředníkem v izraelsko-palestinském konfliktu v roce 1948, a sociálnědemokratický premiér Olof Palme, který v letech 1980 až 1984 působil jako zprostředkovatel v konfliktu mezi Irákem a Íránem (Agius 2006: 109-110).

Od konce šedesátých let vystupování Švédska v OSN výrazně ovlivňovala doktrína malého státu zformulovaná dlouholetým lídrem SAP Olofem Palmem, jenž v daném období zároveň zastával funkci předsedy vlády. V souladu s touto doktrínou, zdůrazňující společný zájem malých států na prosazování mezinárodního práva a na omezování zbrojení, Švédsko neváhalo z pozice „morálního arbitra“ v rámci OSN tvrdě kritizovat obě supervelmoci za

⁴¹ Výjimku z tradičního modelu operací k udržení míru představovala rozsáhlá vojenská operace ONUC v Kongu, probíhající v letech 1960 až 1964, v níž se mezinárodní sbory OSN přímo účastnily bojů. O výrazné angažovanosti Švédska v této operaci svědčí fakt, že do ní švédská vláda vyslala více než 6.000 vojáků.

⁴² Pomocí preventivní diplomacie se Hammarskjöld v 50. letech snažil vyřešit suezskou krizi i konflikt v Libanonu.

jejich vojenské intervence a za porušování lidských práv.⁴³ Role razantního zastávce mezinárodního práva hájícího slabší státy před velmocemi spolu s velmi štedrou rozvojovou politikou, vycházející z principu mezinárodní solidarity, Švédsku zajistila značnou prestiž ve Třetím světě, jehož významnou část tvořily bývalé kolonie (af Malmberg 2001: 159-160; Agius 2006: 115-116).

Navzdory výše zmíněné kritice obou mocenských bloků a konceptu „třetí cesty“ mezi Západem a Východem švédskou neutralitu za studené války rozhodně nelze pokládat za neutralitu ideologickou nerozlišující mezi demokracií a totalitarismem. Pokud jde o ideologii, stálo Švédsko vzhledem k demokratickému charakteru švédské společnosti i svého politického systému jednoznačně na straně Západu (Andrén 1989: 176; af Malmberg 2001: 151). Oficiální podporu švédských vlád socialistickým myšlenkám a osvobozeneckým hnutím ve Třetím světě je v této souvislosti třeba chápat jako určitou protiváhu kulturních a zejména ekonomických styků se Západem, jež měla zemi zajistit sympatie a respekt Sovětského svazu a tím dále posílit jeho bezpečnost (af Malmberg 2001: 169).

4.2.4 Revize politiky neutrality po studené válce

Zatímco za studené války se věrohodná politika neutrality těšila podpoře švédských politických elit napříč stranickým spektrem i respektu mezinárodního společenství, na počátku devadesátých let její dosud velmi silné postavení výrazně oslabilo. Politika neutrality se vládním představitelům začala stále více jevit jako neperspektivní, což souviselo především s dalekosáhlými změnami bezpečnostní situace v Evropě a se záměrem zapojit se do evropského integračního procesu. Na domácí i na mezinárodní scéně se politika neutrality stala předmětem kritiky vlivných subjektů, které ji pokládaly za neadekvátní respektive nežádoucí a otevřeně prosazovaly její revizi.

V důsledku rozpadu Sovětského svazu a Varšavské smlouvy zaniká rozdělení Evropy i světa na dva zneprátelené vojenskopolitické bloky a zároveň s ním i hrozba války mezi supervelmocemi, jež by mohla narušit suverenitu neutrálních států. V souvislosti s rozšířením konceptu bezpečnosti vystřídala dosavadní hrozbu konvenčního ozbrojeného útoku ze strany Sovětského svazu dosti pestrá škála hrozeb nových včetně terorismu, organizovaného zločinu či šíření zbraní hromadného ničení. Tyto hrozby vzhledem ke svému charakteru zcela ignorují hranice i suverenitu tradičních národních států a jejich řešení tudíž vyžaduje těsnou spolupráci

⁴³ Švédsko v OSN ostře odsoudilo jak sovětskou intervenci do Československa, tak americkou vojenskou angažovanost ve Vietnamu, kterou Palme označil za „zavržení lidské důstojnosti“ (Agius 2006: 115).

s ostatními státy ve sféře bezpečnosti, které se Švédsko jakožto neutrální stát s ohledem na věrohodnost své politiky neutrality záměrně bránilo (Miles 2000: 182; Agius 2006: 142-143).

Konec studené války rovněž vedl k poklesu prestiže neutrality jakožto svébytné zahraničněpolitické orientace převyšující partikulární zájmy mocenských bloků. Zmiňovaný pokles prestiže nevyhnutelně postihl také Švédsko. Potřeba budování mostů mezi Západem a Východem, na kterou se odvolával koncept „třetí cesty“, po rozpadu východního bloku zanikla (af Malmberg 2001: 199; Rieker 2006: 68). Změny bezpečnostní situace po skončení studené války rovněž vedly k oslabení pozice neutrálních států jakožto hlavních přispěvatelů do mírových misí. Výrazný nárůst počtu i náročnosti mírových operací pro malé neutrální země s jejich relativně omezenými vojenskými schopnostmi znamenal nevyhnutelný pokles angažovanosti a tím i vlivu na mezinárodní scéně. Nový charakter mírových operací vyžadoval nasazení početnějších kontingentů a specializovaných bojových jednotek, které neutrálové zkrátka nemohli v potřebné míře poskytnout. V mírových misích začaly hrát stále větší roli velmoci, které v této aktivitě zastínily tradiční účastníky, k nimž Švédsko bezpochyby patřilo (Stamnes 2007: 450).

Revizi švédské politiky neutrality vyvolalo vedle zásadní změny bezpečnostní situace po skončení studené války zejména rozhodnutí vlád usilovat o plnoprávné členství v právě vznikající Evropské unii. Přestože za tímto rozhodnutím stály téměř výhradně ekonomické motivy,⁴⁴ členství v EU od kandidátských zemí vyžadovalo převzetí veškeré unijního práva včetně agendy společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP), jež se s neutralitou rozhodně neslučovala. Zásadní revize stávající bezpečnostní politiky, kterou Švédsko konsistentně uplatňovalo od konce čtyřicátých let, se v této souvislosti ukázala jako nezbytná. Účast v politické alianci typu Evropské unie totiž pokračování ve věrohodné politice neutrality de facto znemožňovala.

Ačkoli rozhodnutí požádat o členství v EU učinila již sociálnědemokratická vláda Ingvara Carlssona,⁴⁵ vzhledem k těsným vazbám mezi neutralitou a ideologií SAP proběhla nevyhnutelná revize bezpečnostní politiky až za středo-pravicové koaliční vlády vedené konzervativní stranou Umírněných. Švédští konzervativci v čele s premiérem Carlem Bildtem

⁴⁴Z pohledu švédské vlády, potýkající se s vážnou ekonomickou krizí, byla klíčová skutečnost, že plnoprávné členství v Evropské unii Švédsku umožňovalo v souladu se svými zájmy spoluurčovat pravidla fungování jednotného vnitřního trhu (Agius 2006: 145).

⁴⁵ Příhlašku ke vstupu do Evropské unie Švédsko formálně předložilo v červenci 1991. Tento krok svědčí o zásadní změně vládního postoje ke členství způsobené především zhoršující se ekonomickou recesí, kterou měla EU pomoci překonat. Ještě v květnu 1990 totiž premiér Carlsson zopakoval tradičně odmítavý postoj SAP ke členství v Unii a argumentoval možnými negativními dopady na neutralitu, věrohodnost země jakožto zprostředkovatele i na specifickou podobu švédské zahraniční politiky (Lawler 1997: 582).

k neutralitě zdaleka necítili takový respekt jako sociální demokraté. Neviděli v ní totiž nedílnou součást švédské národní identity, nýbrž překážku na cestě k začlenění Švédska do „Evropy“ respektive politických struktur Evropské unie.⁴⁶ Věrohodnou neutralitu měla proto dle Bildta nahradit příhodnější orientace v podobě „bezpečnostní politiky s evropskou identitou“⁴⁷ (Miles 2000: 183; af Malmberg 2001: 175-176; Agius 2006: 145-146). Tuto reorientaci své bezpečnostní politiky dávalo Švédsko Evropské unii i celému mezinárodnímu společenství najevo mimo jiné tím, že se přestalo oficiálně označovat za neutrální a začalo se prezentovat jako vojensky nezúčastněné (*militarily non-aligned*).⁴⁸ Maximalistické pojetí principu neúčasti v aliancích vystřídalo pojetí minimalistické, jež vylučovalo pouze členství ve vojenských aliancích, k nimž Evropská unie nepatřila (Forsberg a Vaahtoranta 2001: 77-78; Ojanen 2002: 155).

Se záměrem demonstrovat odklon od dosavadní politiky neutrality a usnadnit tak vstup Švédska do EU Bildtova vláda v květnu 1992 prosadila přijetí nové bezpečnostní doktríny. Tato doktrína definovala bezpečnostní politiku Švédska jako „neúčast ve vojenských aliancích směřující k možnosti vyhlásit neutralitu v případě války v okolí Švédska“ (cit. z Bergman 2004: 8). Přestože nová doktrína na neutralitu i nadále odkazovala, možnost jejího uplatnění *de facto* omezila pouze na eventuální konflikty v sousedních oblastech. I v případě vypuknutí konfliktu v blízkém okolí nemělo být dle nové doktríny vyhlášení neutrality automatickou odpovědí, nýbrž pouze jednou z možných alternativ, což poskytovalo vládě větší volnost jednání (Forsberg a Vaahtoranta 2001: 77-78; Bergman 2004: 8). Vzhledem k negativnímu pohledu Evropské unie na neutralitu, jež byla vnímána převážně jako zastaralá a státně-centrická orientace odporující logice integrace a vzájemné závislosti, se sociálnědemokratické vlády rozhodly pokračovat v kurzu nastaveném konzervativci a převzít nové pojetí bezpečnostní politiky (Agius 2006: 166).

Z pozice kandidátské země Švédsko Evropskou unii opakovaně ujišťovalo, že i přes specifický charakter své bezpečnostní politiky plně akceptuje její společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a nehodlá bránit jejímu dalšímu rozvoji (Ojanen 2000: 1; Ojanen 2002: 155-156). Ani tato prohlášení však nemohla vyvrátit skutečnost, že vojenská nezúčastněnost,

⁴⁶ S negativním pohledem na neutralitu souvisela i snaha Bildtova kabinetu zpochybnit klíčový význam politiky neutrality pro zajištění bezpečnosti Švédska za studené války. S tímto záměrem Bildtova vláda v roce 1992 ustavila Komisi pro politiku neutrality, jež měla ověřit pravdivost tvrzení o existenci tajných dohod se zeměmi NATO týkajících se poskytnutí vojenské pomoci v případě sovětského útoku (Ferreira-Pereira 2005: 472).

⁴⁷ Toto označení nové podoby švédské bezpečnostní politiky razil sám Carl Bildt, který ho poprvé použil ve svém úvodním premiérském projevu na půdě parlamentu předneseném počátkem října 1991 (Miles 2000: 201).

⁴⁸ Tentýž krok učinilo kvůli snadnějšímu začlenění do Unie také sousední Finsko.

na kterou se obsah dosavadní švédské politiky neutrality zredukoval, byla jen obtížně slučitelná s některými cíli SZBP. Možnou nekompatibilitu vojenské nezúčastněnosti a SZBP naznačoval zejména úvodní odstavec článku J.4 Smlouvy o Evropské unii. Dle tohoto odstavce „Společná zahraniční a bezpečnostní politika zahrnuje všechny otázky, které se týkají bezpečnosti Evropské unie, včetně budoucího vymezení rámce společné obranné politiky, která by časem mohla vést ke společné obraně.“ Sporná byla rovněž slučitelnost vojenské nezúčastněnosti s odstavcem 2 článku J.1 Maastrichtské smlouvy,⁴⁹ který mezi cíli SZBP uvádí ochranu nezávislosti Unie a posilování bezpečnosti Unie i jejích členských států ve všech formách (Smlouva o Evropské unii 1992). Švédští vládní představitelé se však, podobně jako jejich kolegové z Finska a Rakouska,⁵⁰ kteří rovněž usilovali o členství v Unii, snažili dopady SZBP na bezpečnostní politiku země před veřejností zlehčovat.

Argumentovali především mezivládním charakterem SZBP respektive možnostmi vetovat kontroverzní návrh s ohledem na důležité národní zájmy. V souvislosti s potenciální obrannou spoluprací poukazovali na dosti vágní formulaci příslušných smluvních ustanovení.⁵¹ Jako pojistku proti ohrožení švédské vojenské nezúčastněnosti uváděli znění odstavce 4 článku J.4, které během unijních jednání o SZBP prosadilo neutrální Irsko (Agius 2006: 152-153). Tento odstavec konkrétně stanoví, že se politika Unie „nedotýká zvláštní povahy bezpečnostní a obranné politiky některých členských států“ (Smlouva o Evropské unii 1992). Vývoj směrem ke společné obraně navíc Švédsko nepokládalo za příliš pravděpodobný vzhledem k dlouhodobě negativnímu postoji Velké Británie k evropské obranné spolupráci mimo rámec NATO.

Navzdory zmíněnému závazku aktivně se podílet na vývoji SZBP vyvolával vstup vojensky nezúčastněných zemí do Evropské unie u některých unijních institucí i starých členských států zřetelné znepokojení či přímo kritiku. Ve svém stanovisku ke švédské žádosti o členství například Komise vyjádřila obavy z toho, zda může tato země vzhledem ke své specifické bezpečnostní politice skutečně dostát všem politickým závazkům vyplývajícím z účasti na SZBP. Unijní instituce i státy patřící k integračnímu jádru měly eminentní zájem na dynamickém rozvoji bezpečnostní dimenze EU. Trvání Švédska na právu samostatně rozhodovat o podobě své bezpečnostní politiky proto vnímaly jako překážku na cestě

⁴⁹ Text Smlouvy o Evropské unii byl vypracován a podepsán v nizozemském Maastrichtu, a proto se tento dokument často označuje jako Maastrichtská smlouva.

⁵⁰ Také Finsko a Rakousko za studené války uplatňovaly politiky neutrality, avšak finská i rakouská neutralita se svým původem i charakterem od švédské varianty lišily.

⁵¹ Viz znění odstavce 1 článku J.4 Smlouvy o Evropské unii.

k naplnění jednoho z dlouhodobých cílů evropské integrace. V důsledku toho Švédsko opakovaně čelilo obviněním, že se chová jako „černý pasažér“, jenž se dožaduje veškerých práv spojených s členstvím v Unii, ale zároveň není ochoten plnit své povinnosti a zavázat se k obraně jiných členských zemí, pokud by se tyto ocitly v ohrožení (Ojanen 2000: 1-2; Agius 2006: 166-167).

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem se jeví jako poměrně pravděpodobné, že v důsledku svého působení ve společné zahraniční a bezpečnostní politice Unie bude Švédsko, jakožto nový členský stát charakteristický značným důrazem na autonomní bezpečnostní politiku, muset řešit nejedno závažné integrační dilema.

4.3 Analýza působení Švédska ve společné zahraniční a bezpečnostní politice EU

4.3.1 Návrhy na převzetí funkcí Západoevropské unie

4.3.1.1 Postoj Švédska ke společné evropské obraně

Opravdu závažnému integračnímu dilematu čelilo Švédsko jakožto členský stát Evropské unie během mezivládní konference probíhající v letech 1996 až 1997, která měla za úkol dojednat novou smlouvu revidující obsah Smlouvy o EU z roku 1992.⁵² Jednu z prioritních a zároveň nejkontroverznějších otázek diskutovaných na mezivládní konferenci představovala revize společné zahraniční a bezpečnostní politiky, jejímuž efektivnímu a věrohodnému uplatňování bránila vágní formulace příslušných smluvních ustanovení týkajících se nejen obsahu, ale i rozhodovacích mechanismů i nástrojů této politiky. Naléhavost efektivní společné zahraniční a bezpečnostní politiky se plně projevila již v souvislosti s ozbrojeným konfliktem v bývalé Jugoslávii, na který Evropská unie respektive její členské státy nedokázaly kvůli absenci nezbytných vojenských nástrojů adekvátně reagovat⁵³ (Romsloe 2004: 12; Agius 2006: 167).

⁵² Zdlouhavá jednání mezivládní konference o podobě nové smlouvy byla završena v červenci 1997 v nizozemské metropoli Amsterdamu, a proto se tento dokument označuje jako Amsterdamská smlouva.

⁵³ Vypuknutí války v bývalé Jugoslávii vnímala Evropská unie zpočátku jako příležitost dokázat, že se z někdejšího politického trpaslíka stal vlivný politický aktér mezinárodního formátu. Velká očekávání představitelů Unie týkající se její odpovědnosti při řešení jugoslávského konfliktu vyjádřil tehdejší lucemburský ministr zahraničí Jacques Poos, jenž hovořil z pozice předsedy Rady ministrů EU, slovy: „Nadešla hodina Evropy“ (Romsloe 2004: 18-19). Naplnění těchto ambic však vyžadovalo adekvátní vojenské nástroje, jimiž členské země Unie dosud nedisponovaly. Evropa v důsledku toho nedokázala zabránit hromadným etnickým čistkám, k nimž během válek na Balkáně docházelo. Symbolem selhání evropských ozbrojených sil i celého mezinárodního společenství se stal masakr více než 8.000 muslimských Bosňáků ve městě Srebrenica, který se odehrál v červenci 1995 navzdory přítomnosti nizozemských příslušníků mírových sborů OSN.

Z pohledu Švédska se jevíly jako zvlášt' citlivé dvě otázky, jež spolu velmi úzce souvisely. Jednalo se o úlohu Evropské unie v oblasti bezpečnosti a obrany a její vztah k Západoevropské unii. Proti angažovanosti Evropské unie ve vojenském řešení krizi Švédsko, vzhledem k dlouhé tradici svého působení v mezinárodních misích k udržení míru a pozitivními zkušenostmi s těmito misemi, nic nenamítalo. Jakožto vojensky nezúčastněný stát však považovalo za nepřijatelné, aby společná unijní politika zahrnovala rovněž teritoriální obranu včetně závazků vzájemné obrany charakteristických pro vojenské aliance (Ojanen 2002: 158; Agius 2006: 166-167). Poskytnutím obranných garancí jiným státům by totiž ztratilo nejen svou pečlivě střeženou autonomii v rozhodování o nasazení svých ozbrojených sil, ale také jádro své specifické bezpečnostní politiky, kterou spolu se svébytným socioekonomickým modelem vnímalo jako jeden z hlavních zdrojů své výjimečnosti mezi evropskými zeměmi.

Ze stejného důvodu mělo Švédsko eminentní zájem na tom, aby nedošlo ke sloučení ZEU s Evropskou unií, které prosazovaly zejména Německo a Francie a jež našlo podporu u většiny členských států Unie, třebaže se lišily jejich názory na rychlost i způsob sloučení obou organizací. Takový krok by de facto znamenal, že Evropská unie po zaniklé ZEU postupně převezme všechny její funkce včetně teritoriální obrany. Členy Západoevropské unie totiž poutal závazek vzájemné obrany, jasně formulovaný v článku V Bruselské smlouvy, který se s vojenskou nezúčastněností rozhodně neslučoval.⁵⁴ Švédský postoj k otázce začlenění ZEU do EU se do značné míry shodoval s postojem ostatních neutrálních či vojensky nezúčastněných zemí⁵⁵ a také Velké Británie, jež vzhledem ke svým tradičně silným vazbám na Spojené státy a NATO oponovala jakémukoli zasahování Evropské unie do záležitostí týkajících se kolektivní obrany (Doherty 2002: 144-145; Agius 2006: 166-167).

Otázka budoucí úlohy ZEU ve společné zahraniční a bezpečnostní politice EU se na mezivládní konferenci jevíla jako naléhavá; mimo jiné kvůli klauzuli Bruselské smlouvy, podle níž mohla být Západoevropská unie po padesáti letech své existence rozpuštěna (Romsloe 2004: 12-13). Smlouva o Evropské unii se o roli ZEU ve druhém pilíři zmiňovala dosti obecně. Článek J.4 odstavec 2 smlouvy stanovil, že: „Unie požaduje po Západoevropské unii (ZEU), která je nedílnou součástí vývoje Evropské unie, aby vypracovávala a prováděla

⁵⁴ Z tehdejších patnácti členských států EU bylo v době mezivládní konference zároveň členy ZEU 10 zemí: Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Řecko, Španělsko a Velká Británie. Právě s ohledem na závazek vyplývající z článku V Bruselské smlouvy Švédsko plnoprávné členství v ZEU odmítalo a přistoupilo pouze na status pozorovatele, který získalo v roce 1995 současně s Finskem a Rakouskem.

⁵⁵ Zatímco Finsko se po skončení studené války začalo, stejně jako Švédsko, označovat nikoli za neutrální, nýbrž za vojensky nezúčastněný stát, Irsko a Rakousko se navzdory podobným změnám v jejich bezpečnostní politice nadále definovaly jako neutrální.

rozhodnutí Unie, která souvisejí s obranou“ (Smlouva o Evropské unii 1992). Dle tohoto článku tedy Západoevropská unie zůstávala zcela samostatnou organizací, jež měla plnit úlohu jakési „ozbrojené paže“ Evropské unie. Zejména duo Německo - Francie však takový stav pokládalo pouze za přechodnou fázi procesu postupného sblížení obou organizací, který měl vyústit v jejich úplné sloučení.

4.3.1.2 Švédsko-finská peterberská iniciativa

Vzhledem ke svému postavení nováčka v evropském integračním procesu i ke značně zdrženlivému postoji Unie k neutrálním Švédsko nechtělo na své okolí působit jako problémová země, jež komplikuje potřebný rozvoj bezpečnostní dimenze integrace. Většina členských zemí navíc dávala jasně najevo, že vytváření společné obranné politiky preferuje, což pro menšinu znamenalo, že tento proces nebude moci zcela zastavit, nýbrž nanejvýš zpomalit, nebo usměrňovat tak, aby neodporoval jejím životně důležitým zájmům (Doherty 2002: 143; Agius 2006: 166-167). Odhodlání švédských politických elit demonstrovat svou adaptabilitu a angažovanost také v citlivé oblasti druhého pilíře zároveň de facto vylučovalo aplikaci čistě defenzivních adaptačních strategií směřujících k zachování autonomie.

Ve snaze předejít přijetí návrhu, jenž by vycházel vstříc zmiňovaným požadavkům Německa a Francie na integraci ZEU do EU,⁵⁶ se Švédsko rozhodlo řešit nastalé integrační dilema prostřednictvím strategie, kterou lze označit jako „preventivní angažovanost.“ Tato strategie v sobě zahrnuje jak ofenzivní prvek, směřující k rozvoji dané oblasti integrace, tak prvek defenzivní, jenž má zamezit kontroverzní iniciativě vedoucí k výrazné ztrátě autonomie. Ofenzivní aspekty ve zmíněné strategii nicméně převládají nad aspekty defenzivními. Pomocí preventivní angažovanosti chtělo Švédsko zároveň vyvrátit podezření, že se jakožto vojensky nezúčastněná země snaží brzdit vývoj SZBP. Vzhledem ke značné shodě zájmů obou zemí v bezpečnostní sféře postupovalo Švédsko společně s Finskem.

Dne 25. dubna 1996 předložili političtí představitelé Švédska a Finska v rámci takzvané petersberské iniciativy na mezivládní konferenci návrh, který měl posílit úlohu Evropské unie v oblasti řešení krizí i její vazby na Západoevropskou unii a zároveň zamezit úplné integraci

⁵⁶ Konkrétním projevem těchto ambic se stal francouzsko-německý návrh týkající se časového rozvrhu pro postupné sloučení ZEU s EU a začlenění závazku vzájemné obrany do textu připravované smlouvy. Dle tohoto návrhu předloženého koncem března 1997 měly členské země dobrovolně přijmout závazek vzájemné obrany, jehož plnění však mělo být přenecháno Severoatlantické alianci. Navrhovaný rozvrh slučování počítal se třemi fázemi. V první fázi mělo dojít k vytvoření základů společné evropské obranné politiky a k harmonizaci pravidel i postupů v obou organizacích. Ve druhé fázi by Evropská unie od ZEU převzala pravomoc rozhodovat o zahájení vojenských akcí, jejichž provedením by pověřovala právě ZEU. Samotný přenos kompetencí jednotlivých institucí a orgánů ZEU na příslušné instituce EU měl podle zmíněného návrhu nastat v závěrečné fázi procesu (Ojanen 2000: 6-7; Doherty 2002: 161).

ZEU do EU včetně kontroverzního článku V týkajícího se kolektivní obrany.⁵⁷ Ve společném memorandu Švédsko s Finskem navrhly začlenění petersberských úkolů⁵⁸ do agendy společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Prováděním těchto úkolů měla dle memoranda Evropská unie pověřovat právě ZEU, což vyžadovalo těsnější spolupráci mezi oběma organizacemi. V této souvislosti Švédsko s Finskem jakožto vojensky nezúčastněné země prosazovaly, aby všechny členské státy Unie disponovaly stejným právem účastnit se petersberských aktivit bez ohledu na své postavení v rámci ZEU. Ze švédského pohledu spočíval význam petersberské iniciativy jednak v zajištění politické kontroly Evropské unie nad ZEU, jež měla plnit úlohu exekutivního orgánu EU, a také v tom, že vojensky nezúčastněným či neutrálním členským zemím Evropské unie, které měly v ZEU pouze status pozorovatele, zaručovala právo rovným dílem se podílet na rozhodování o petersberských misích i na jejich plánování (Ojanen 2000: 7; Romsloe 2004: 13).

Vzhledem ke svému komplexnímu pojetí bezpečnosti, z něhož vychází preferování civilních aspektů bezpečnosti oproti aspektům vojenským, se Švédsko s Finskem zasazovaly o to, aby Evropská unie z petersberských úkolů převzala politickou odpovědnost pouze za operace nízké intenzity, k nimž řadily především humanitární a záchranné mise. Ani řešení krizí však nepokládaly tyto vojensky nezúčastněné země za problematickou aktivitu, neboť bylo podle nich srovnatelné s klasickým udržováním míru, na kterém se jejich ozbrojené síly za studené války pod vlajkou OSN aktivně a úspěšně podílely. Značné výhrady naopak měly oba severské státy k prosazování míru, jež zahrnovalo využívání vojenských prostředků nad rámec sebeobrany.⁵⁹ Vytváření míru Švédsko i Finsko považovaly za zastaralý a zavádějící koncept, a proto ho do textu svého memoranda vůbec nezařadily (Ojanen 2002: 165; Romsloe 2004: 20).

Skutečnost, že švédsko-finská iniciativa navrhovala, aby se do společné zahraniční a bezpečnostní politiky začlenily pouze petersberské úkoly a nikoli všechny funkce ZEU, měla

⁵⁷ Tomuto návrhu předcházela společný článek ministryň zahraničí Švédska a Finska Leny Hjelm-Wallénové a Tarjy Halonenové uveřejněný dne 21. dubna 1996 v denících *Dagens Nyheter* a *Helsingin Sanomat*. Autorky článku určeného domácímu publiku v něm s poukazem na konflikt v bývalé Jugoslávii vyzývají k tomu, aby Evropská unie posílila svou roli i nástroje v oblasti řešení krizí (Romsloe 2004: 19).

⁵⁸ Petersberské úkoly pro ozbrojené síly svých členských států stanovila Západoevropská unie na svém zasedání v německém Petersbergu konaném v červnu 1992. Přijetí těchto úkolů bylo součástí reorientace ZEU po skončení studené války. Petersberská deklarace ZEU mezi tyto úkoly zahrnovala humanitární a záchranné mise, mise k udržení míru a mise bojových jednotek k řešení krizí, včetně prosazování míru. Během jednání mezivládní konference se nicméně projevil rozdílné názory členských zemí EU na vymezení petersberských úkolů. Zatímco někteří členové akceptovali původní výčet úkolů, jiní prosazovali jeho zkrácení (Ojanen 2000: 7).

⁵⁹ V případě Finska tyto výhrady souvisely s jeho restriktivní legislativou, jež účast finských ozbrojených sil v operacích k prosazování míru neumožňovala (Romsloe 2004: 20).

ze švédského i finského hlediska zajistit, že se spolupráce v bezpečnostní sféře v praxi omezí na řešení krizí, zatímco společná obrana zůstane pouze vzdáleným cílem zmíněným ve smlouvách. Švédsko-finská snaha nakreslit dělící čáru mezi řešením krizí a společnou obranou byla patrná i ze samotného textu memoranda. Jeho autoři v něm totiž mimo jiné prohlašují následující: „Máme za to, že spolupráci ve vojenském řešení krizí lze oddělit od závazků kolektivní obrany“ (Memorandum from Finland and Sweden 1996, cit. z Salmon 2005: 364).

Petersberská iniciativa Švédska a Finska v sobě tedy zahrnovala ofenzivní i defenzivní elementy. Ofenzivní element představoval rozvoj společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie, přesněji řečeno posílení role EU jakožto bezpečnostního aktéra tím, že převezme politickou odpovědnost také za udržování míru a vojenské řešení krizí. Defenzivní aspekt petersberské iniciativy ztělesňoval záměr zamezit úplnému splynutí ZEU s EU, jež by zahrnovalo i převzetí obranných závazků. Takový krok by de facto znamenal vznik společné obrany v rámci Evropské unie, na které by se vojensky nezúčastněné státy nemohly podílet, což by nevyhnutelně vedlo k jejich postupné marginalizaci (Ojanen 2002: 178; Romsloe 2004: 13, 21; Eliasson 2004: 6).

Švédsko-finská iniciativa na evropské úrovni uspěla, neboť obsahovala návrhy, které našly podporu prakticky u všech členských zemí Unie bez ohledu na to, zda patřily k táboru europeanistů, atlanticistů či neutrálů.⁶⁰ Tato iniciativa představovala střízlivý kompromis mezi značně progresivními plány francouzsko-německého dua na jedné straně a striktně konzervativním postojem Velké Británie, odmítající zvyšování kompetencí Evropské unie v bezpečnostní sféře, na straně druhé (Doherty 2002: 144-145; Romsloe 2004: 13).

V otázce posílení úlohy a nástrojů Evropské unie v oblasti řešení krizí panovala mezi drtivou většinou členských států shoda. Evropští političtí představitelé měli ještě v živé paměti masakr ve Srebrenici, jemuž EU respektive její členové, postrádající náležité vojenské nástroje, nedokázali zabránit. Začlenění petersberských úkolů do Amsterdamské smlouvy, které švédští i finští zástupci obhajovali především pomocí etických a morálních argumentů, se proto u většiny účastníků mezivládní konference setkalo s jednoznačně pozitivní odezvou. Takový krok byl pokládán za nezbytný předpoklad pro zvýšení vlivu EU při předcházení ozbrojeným konfliktům i při jejich řešení. Během svého předsednictví Irsko vypracovalo

⁶⁰ Nezbytnou podporu Británie, jež dlouho zarytě odmítala, aby Evropská unie převzala jakékoli funkce ZEU, pomohlo zajistit až volební vítězství labouristů, kteří k bezpečnostní spolupráci v rámci EU zaujímalí o něco vstřícnější postoj než jejich konzervativní předchůdci a se začleněním petersberských úkolů do textu Amsterdamské smlouvy nakonec souhlasili (Doherty 2002: 162).

návrh smlouvy, který už petersberské úkoly zmiňoval. Po získání britského souhlasu již tedy nic nestálo v cestě tomu, aby Evropská unie za tyto úkoly převzala politickou odpovědnost (Doherty 2002: 149, 153; Romsloe 2004: 19).

Z petersberských úkolů však většina zemí přikládala klíčový význam právě prosazování míru, které se Švédsku a zejména Finsku jevilo jako problematické. Obě země musely v této otázce nakonec ustoupit ze svého původního stanoviska a souhlasit s tím, aby bylo prosazování míru v textu Amsterdamské smlouvy výslovně uvedeno.⁶¹ Absence jednotné definice „prosazování míru“ nicméně neutrálním a vojensky nezúčastněným státům umožňovala, aby si zvolily takovou interpretaci tohoto pojmu, jež by nejvíce odpovídala jejich zájmům (Doherty 2002: 159; Romsloe 2004: 20). Z uvedeného tedy vyplývá, že vedle převládající strategie preventivní angažovanosti Švédsko na jednání mezivládní konference o podobě nové smlouvy v dílčích otázkách uplatňovalo rovněž strategii ústupků.

K této strategii se Švédsko uchýlilo také v otázce vztahu mezi Západoevropskou unií a Evropskou unií. Přestože k přijetí ambiciózního francouzsko-německého návrhu časového plánu postupné integrace ZEU do EU nedošlo,⁶² museli švédští představitelé během jednání mezivládní konference učinit některé dílčí ústupky. V závěru nizozemského předsednictví Švédsko nakonec ustoupilo ze svého původního stanoviska⁶³ a akceptovalo kompromisní formulaci, jež sice začlenění ZEU do EU explicitně nestanoví, avšak takový vývoj připouští jako jednu z možností (Doherty 2002: 161-162; Eliasson 2004: 6-7). Dle znění odstavce 1 článku J.7 Amsterdamské smlouvy „Unie napomáhá vytváření užších institucionálních vztahů se ZEU s ohledem na možnost začlenění ZEU do Unie, rozhodne-li tak Evropská rada“ (Amsterdamská smlouva 1997).

S bezprostředními výsledky mezivládní konference, jejichž podobu díky své preventivní angažovanosti významnou měrou ovlivnili, tedy švédští političtí představitelé mohli být docela spokojeni. Západoevropská unie a Evropská unie dosud zůstávaly dvěma samostatnými organizacemi a Švédskem ostře sledovaná hranice mezi řešením krizí a

⁶¹ Ve Finsku si tento ústupek vyžádal změnu příslušné legislativy upravující působení ozbrojených sil v zahraničních misích.

⁶² K návrhu se sice připojilo dalších pět členských zemí, k nimž patřily Belgie, Španělsko, Itálie, Nizozemsko a Lucembursko, avšak vzhledem k jednoznačnému odporu Británie neměla tato iniciativa šanci na úspěch (Doherty 2002: 161).

⁶³ Podobu tohoto stanoviska dokládá prohlášení tehdejšího švédského premiéra Görana Perssona před parlamentním výborem pro evropské záležitosti ze dne 13. června 1997. Persson v něm zdůraznil, že: „Oponovat integraci ZEU a EU je v Amsterdamu jednou z nejdůležitějších priorit v oblasti obrany.“ Švédský postoj k otázce sloučení ZEU a EU byl evidentně pevnější než postoj Finska, jež projevilo ochotu případnou integraci obou organizací akceptovat, pokud by nezahrnovala převzetí garancí vzájemné obrany (Eliasson 2004: 6-7).

teritoriální obranou byla prozatím zachována. Řešení krizí představovalo de facto jedinou oblast, v níž na evropské úrovni nastal skutečný pokrok. K zásadnímu posunu směrem ke společné obraně Unii respektive jejím členům stále chyběla nezbytná politická vůle. Absenci všeobecné shody členských států v citlivé otázce společné obrany potvrzovala i dosti mlhavá formulace příslušného ustanovení v Amsterdamské smlouvě.

Podle odstavce 1 článku J.7 této smlouvy „Společná zahraniční a bezpečnostní politika zahrnuje všechny otázky, které se týkají bezpečnosti Unie, včetně postupného vymezení rámce společné obranné politiky..., která by mohla vyústit ve společnou obranu, rozhodne-li tak Evropská rada“ (Amsterdamská smlouva 1997). Takovou formulaci lze jen stěží považovat za nějaký průlom na cestě ke společné evropské obraně. Dílčí ustanovení článku J.7 Amsterdamské smlouvy, podle něhož se politika Unie „nedotýká zvláštní povahy bezpečnostní a obranné politiky některých členských států,“ navíc mohlo nezúčastněné Švédsko využít jako pojistku proti případným bezpečnostním závazkům, které by ustavení společné obrany v rámci EU pro členské státy znamenalo (Amsterdamská smlouva 1997).

4.3.2 Klauzule vzájemné obrany v ústavní smlouvě

4.3.2.1 Postoj Švédska k formálním obranným garancím

Vzhledem ke zjevnému zájmu většiny členských zemí na dalším prohlubování integrace v bezpečnostní sféře však bylo téměř jisté, že se bezpečnostní spolupráce v rámci Evropské unie v budoucnu neomezí pouze na řešení krizí, ačkoliv by si neutrální a vojensky nezúčastněné státy bývaly přály opak.

Potřebný impuls k dynamickému rozvoji bezpečnostní dimenze SZBP poskytla v prosinci 1998 britsko-francouzská deklaráce ze Saint Malo.⁶⁴ Tato deklaráce totiž vedla k ustavení evropské bezpečnostní a obranné politiky jakožto integrální součásti SZBP, k němuž došlo v červnu 1999 na summitu Evropské rady v Kolíně nad Rýnem. V oblasti řešení krizí Evropská unie převzala cíle stanovené v deklaraci ze Saint Malo a zavázala se vytvářet efektivnější vojenské schopnosti, což Švédsko, vzhledem ke své předchozí angažovanosti v petersberské iniciativě, podporovalo. Problém však pro Švédsko představovala skutečnost, že rozvoj vojenských schopností EU k řešení krizí byl Evropskou

⁶⁴ Pod vlivem frustrace z okrajové role evropských ozbrojených sil při řešení krize v Kosovu apelovaly Francie a Velká Británie, dva klíčové členské státy Unie, ve společné deklaraci na to, aby Evropská unie získala schopnost k autonomnímu jednání, jež by se opírala o věrohodné vojenské síly, i prostředky k rozhodování o jejich použití a byla připravena je použít v reakci na mezinárodní krize. Deklarace ze Saint Malo, zveřejněná dne 4. prosince 1998, znamenala opravdový průlom v bezpečnostní spolupráci evropských zemí mimo rámec Severoatlantické aliance (Ojanen 2000: 9).

unií pokládán pouze za dílčí aktivitu spadající do širšího rámce SZBP a za součást postupného vymezování společné obranné politiky, které se Švédsko jakožto vojensky nezúčastněná země usilovně bránilo (Ojanen 2000: 9-11).

Pro Švédsko velmi citlivá otázka společné obrany na úrovni Evropské unie opět vyvstala během jednání Evropského konventu⁶⁵ a následné mezivládní konference o nové podobě evropské bezpečnostní a obranné politiky. Navzdory další revizi své bezpečnostní doktríny, jež znamenala ještě výraznější odklon od někdejší politiky neutrality než formulace z roku 1992,⁶⁶ Švédsko nadále zůstávalo vojensky nezúčastněným státem, který úzkostlivě střeží svou autonomii při rozhodování o nasazení svých ozbrojených sil. Poskytnutí formálních obranných garancí jiným zemím, jež společná obrana zahrnovala, pro Švédsko proto představovalo krajní mez, kterou nemohlo překročit, aniž by porušilo hlavní princip své specifické bezpečnostní politiky. Zároveň je ale nutné upozornit, že odmítání garancí vzájemné obrany v případě Švédska ještě neznamenalo, že by tato severská země neposkytla vojenskou pomoc jinému členskému státu Evropské unie, pokud by se stal terčem útoku.⁶⁷

⁶⁵ Evropský konvent vznikl na základě Laekenské deklarace Evropské rady z prosince 2001. Byl pověřen důležitým úkolem vypracovat návrh Smlouvy o ústavě pro Evropu, která měla, vzhledem k nadcházejícímu bezprecedentnímu rozšíření Evropské unie o dalších deset zemí, zrevidovat institucionální uspořádání EU, zefektivnit její fungování a prohloubit integraci v řadě významných oblastí včetně bezpečnostní sféry. Evropský konvent, jemuž předsedal bývalý francouzský prezident Valéry Giscard d'Estaing, se skládal z představitelů národních parlamentů a vlád členských států i kandidátských zemí a také z reprezentantů Evropského parlamentu a Evropské komise. Svou činnost Konvent zahájil v únoru 2002 a završil ji v červenci 2003 přijetím návrhu Smlouvy o ústavě pro Evropu.

⁶⁶ Tehdejší sociálnědemokratická vláda Görana Perssona pokládala za nezbytné redefinovat bezpečnostní politiku Švédska způsobem, který by odrážel členství země v Evropské unii a zejména její odhodlání aktivně se angažovat v evropské bezpečnostní a obranné politice. Díky dohodě s většinou opozičních parlamentních stran Perssonova vláda v únoru 2002 prosadila přijetí nové bezpečnostní doktríny. Dle této doktríny „Švédsko sleduje politiku neúčasti ve vojenských aliancích. Tato bezpečnostní politika, která naší zemi umožňuje zůstat neutrální v případě konfliktů v našem okolí, nám dosud dobře sloužila. Při pohledu do budoucna je však více než kdy jindy zřejmé, že bezpečnost neznamená jen absenci vojenského konfliktu. Hrozby míru a naší bezpečnosti lze nejlépe odvrátit tím, že budeme jednat v souladu a ve spolupráci s jinými zeměmi...Jakožto členská země Evropské unie jsme součástí společenství založeného na solidaritě, jehož prvořadým cílem je zabránit válce na evropském kontinentu“ (cit. z Agius 2006: 190-191). Přestože nová doktrína neutralitu nadále zmiňuje, pojímá ji už jako koncept minulosti. Odkaz na Evropskou unii jako na společenství vycházející ze solidarity svědčí nejen o přiblížení se étosu evropské integrace, ale také o tom, že v případě útoku na jinou členskou zemi EU by Švédsko jen stěží zůstalo neutrální. Dle formulace nové doktríny se jevílo jako nepravděpodobné také vyhlášení neutrality po vypuknutí ozbrojeného konfliktu v bezprostředním okolí země, které ze švédského pohledu zahrnovalo i Pobaltí. Zatímco představitelé opoziční Levicové strany formulaci doktríny označovali za „alarmující“, švédští křesťanští demokraté již v průběhu roku 2003 volali po další revizi této doktríny s odůvodněním, že vojenská nezúčastněnost v nových podmínkách sjednocené Evropy ztrácí svou relevantnost (Agius 2006: 191; Herolf 2003: 6-7).

⁶⁷ Z opakovaných prohlášení švédských politických představitelů, která zpochybňovala relevantnost neutrality v kontextu členství v Evropské unii, lze uvést například článek tehdejší místopředsedkyně vlády Leny Hjelm-Wallénové uveřejněný v únoru 2000 v deníku *Dagens Nyheter*. Členka vlády v něm uváděla následující: „v EU sice neexistují žádné vojenské závazky, ale my máme politickou povinnost si vzájemně pomáhat. Nedovedu si představit, že by Švédsko zůstalo nečinné v případě války v našem okolí“ (cit. z Rieker 2006: 73).

Takový krok by však pramenil ze zcela svobodného rozhodnutí švédské vlády a nikoli z automatických smluvních závazků stanovených v klauzuli vzájemné obrany.

4.3.2.2 Reakce Švédska na garance vzájemné obrany

Svůj postoj ke společné obraně v rámci EU švédští političtí představitelé na evropské úrovni deklarovali již od počátku jednání pracovní skupiny číslo VIII Evropského konventu, jež se zabývala právě otázkami bezpečnosti a obrany. Učinili tak v souvislosti s francouzsko-německým návrhem týkajícím se „klauzule solidarity a společné bezpečnosti“, který byl počátkem prosince 2002 předložen Konventu.⁶⁸

Stanovisko švédské vlády vyjádřila tehdejší sociálnědemokratická ministryně zahraničí Anna Lindhová v článku nazvaném *Combating new threats with deeper solidarity*, který vyšel dne 18. prosince 2002 v deníku *Dagens Nyheter*. V tomto článku, napsaném společně s finským ministrem zahraničí Erkkim Tuomiojou, Lindhová ke klauzuli solidarity prohlásila: „K této záležitosti zaujímáme kladný postoj pod podmínkou, že klauzule nebude formulována takovým způsobem, že by mohla být zaměňována s vojenskými bezpečnostními garancemi zakotvenými v zakládající smlouvě NATO.“ Autoři článku zároveň jménem svých zemí zdůraznili následující: „Je obtížné chránit se proti terorismu a dalším novým hrozbám čistě vojenskými prostředky....V budoucnu však mohou nastat situace, jež si vyžádají vojenské řešení. Domníváme se, že pak by se jednalo o otázku teritoriální obrany, za kterou by odpovídaly jednotlivé státy. Pokud by byla takovým úkolem pověřena Unie, hrozí nebezpečí, že Unie změní svůj charakter a přemění se v obrannou alianci. To je něco, co nechceme“ (Lindh a Tuomioja 2002).

V podobném duchu se nesl i projev premiéra Görana Perssona o názorech vlády na budoucnost Evropské unie přednesený dne 19. února 2003 na půdě švédského parlamentu. Premiér v něm jasně stanovil meze evropské integrace ve sféře bezpečnosti a obrany, když podpořil klauzuli solidarity a zároveň se postavil proti společné obraně: „Pokud by se členský stát stal cílem mezinárodního teroristického útoku, ostatní členské státy by mu přišly na pomoc, pokud by o to napadený stát požádal. Větší zranitelnost tak vede k větší solidaritě.

⁶⁸ Dle tohoto návrhu měla být do textu připravované ústavní smlouvy začleněna klauzule solidarity a společné bezpečnosti, jež by Evropské unii umožnila mobilizovat všechny nástroje, které má k dispozici, včetně vojenských zdrojů a struktur vytvořených pro petersberské mise, k odvrácení teroristické hrozby, ochraně civilního obyvatelstva i demokratických institucí a pomoci členskému státu při vypořádání se s důsledky případného útoku. Představitelé Německa a Francie dále navrhovali připojit k ústavní smlouvě politickou deklaraci o solidaritě a společné bezpečnosti identifikující všechny bezpečnostní hrozby i dostupné nástroje, jimiž může Unie s těmito hrozbami bojovat. Z textu francouzsko-německého návrhu nicméně jasně vyplývalo, že klauzule solidarity a společné bezpečnosti nezahrnuje závazek vzájemné obrany (Working Group VIII-Defence 2002). Francouzsko-německá iniciativa však v příslušné pracovní skupině nenašla většinovou podporu ze strany představitelů ostatních členských zemí.

Proti začlenění této solidarity do smlouvy nic nenamítám. Nesmí však mít podobu společné obrany“ (Persson 2003).

Nastalé integrační dilema se tedy švédské politické elity snažily zpočátku řešit pomocí strategie bašty. Tato strategie jim měla pomoci uhájit životně důležitý zájem na zachování vojenské nezúčastněnosti. Výše uvedená prohlášení v tisku i na půdě parlamentu měla při jednáních na evropské úrovni švédským elitám poskytnout pádný argument, proč v klíčové otázce formálních garancí vzájemné obrany nemohou ustoupit ze svého jednoznačně odmítavého stanoviska.

Navzdory neúspěchu zmíněného návrhu klauzule solidarity a společné bezpečnosti se vlivný francouzsko-německý tandem rozhodně nevzdával svého záměru prosadit prohloubení integrace v bezpečnostní a obranné politice. Koncem dubna 2003 přišel společně s Belgií a Lucemburskem s iniciativou, jež předpokládala ještě intenzivnější bezpečnostní spolupráci než návrh z prosince předešlého roku. Na společném summitu konaném dne 29. dubna v Bruselu předložili francouzský prezident Jacques Chirac, německý kancléř Gerhard Schröder, belgický premiér Guy Verhofstadt a lucemburský předseda vlády Jean-Claude Juncker deklaraci, která navrhovala přijetí „všeobecné klauzule solidarity a společné bezpečnosti.“ Tato klauzule měla být závazná pro všechny členské státy a měla Unii umožnit čelit všem druhům hrozeb, které ji ohrožují. Kvartet Francie, Německa, Belgie a Lucemburska dále Konventu doporučil schválení konceptu Evropské bezpečnostní a obranné unie, jež by zahrnovala státy připravené a ochotné k dalšímu posilování obranné dimenze EBOP. Členové Evropské bezpečnostní a obranné unie měly dle návrhu kvartetu mimo jiné přijmout závazek poskytnout si vzájemnou pomoc a podporu v reakci na hrozby všeho druhu; systematicky směřovat k harmonizaci svých postojů k bezpečnostním a obranným otázkám a také koordinovat svou činnost v oblasti obrany (Joint Declaration of the Heads of State and Government of Germany, France, Luxembourg and Belgium on European defence 2003).

K flexibilní integraci v podobě užší obranné spolupráce prosazované kvartetem zaujaly švédské politické elity kritický postoj. Rozhodně pak neměly zájem na tom, aby se předmětem flexibilní integrace stala i společná obrana, neboť v takovém případě by se vojensky nezúčastněné Švédsko nutně ocitlo na vedlejší koleji integračního procesu. Vzhledem k závazkům, které učinilo ještě jako kandidátská země, nemohlo vývoji směrem ke společné obraně bránit, s takovým vývojem nicméně vyjádřilo svůj nesouhlas.

Během jednání Konventu o konečné podobě článku I-40, obsahujícím ustanovení o společné bezpečnostní a obranné politice, předložili zástupci švédské vlády Lena Hjelm-Wallénová, Sven-Olof Petersson a Sören Lekberg společný pozměňovací návrh, v němž

prosazovali vyškrtnutí celého odstavce 7 o užší spolupráci týkající se vzájemné obrany. Argumentovali tím, že flexibilní integrace v této sféře může způsobit rozpory mezi členskými státy a tím narušit politické odhodlání Unie společně prosazovat mezinárodní mír a bezpečnost. Zdůrazňovali, že síla evropské bezpečnostní a obranné politiky spočívá právě v její schopnosti koordinovat jednání všech členských zemí a návrh na ustavení užší spolupráce EBOP spíše oslabí, než posílí. Reprezentanti Švédska rovněž upozorňovali, že pro ty státy, které chtějí poskytnout garance vzájemné obrany, již existují jiné organizace, konkrétně Severoatlantická aliance a Západoevropská unie (Working Group VIII-Defence 2003; Tiilikainen 2006: 61).

Varianta obranné spolupráce obsažená ve finální podobě konventního návrhu ústavní smlouvy z července 2003 představovala kompromis mezi stanoviskem rozhodných stoupenců vzájemné obrany v rámci Evropské unie, vedených Francií a Německem, a jejich odpůrců, k nimž vedle Velké Británie a pobaltských zemí patřila i skupina neutrálních a vojensky nezúčastněných států zahrnující také Švédsko (Weiss 2006: 10-11). Návrh konkrétně umožňoval, aby spolu členské země usilující o prohloubení integrace v obranné sféře navázaly užší spolupráci týkající se vzájemné obrany.

Odstavec 7 článku I-40 konventního návrhu byl formulován následovně: „Dokud Evropská rada nerozhodla v souladu s odstavcem 2 tohoto článku,⁶⁹ zavádí se v rámci Unie úzká spolupráce v oblasti vzájemné obrany. Na základě této spolupráce by státu, který se účastní této spolupráce a jenž by se stal předmětem ozbrojeného napadení na svém území, ostatní účastnické státy poskytly v souladu s článkem 51 Charty Organizace spojených národů⁷⁰ pomoc a podporu všemi vojenskými či jinými prostředky, které jsou v jejich moci.“ Dle článku III-214 návrhu Konventu se na užší obranné spolupráci měly možnost podílet všichni členové Unie, jak dokládá následující formulace: „Těsnější spolupráce v oblasti vzájemné obrany podle článku I-40 odstavce 7 je otevřena všem členským státům Unie“ (Návrh smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu 2003).

V průběhu mezivládní konference, jež se konala od října do prosince 2003, však kompromisní návrh Konventu doznal podstatných změn, které neutrálním a vojensky nezúčastněným státům způsobily závažné integrační dilema. Na podzim 2003 se italské předsednictví přiklonilo k ambicióznější variantě obranné spolupráce na úrovni Evropské

⁶⁹ Odstavec 2 článku I-40 stanovil podmínky pro ustavení společné obrany v rámci Evropské unie (Návrh smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu 2003).

⁷⁰ Článek 51 Charty OSN přiznává členským státům této organizace právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu v případě ozbrojeného útoku (Charta OSN 1945).

unie, kterou prosazovaly zejména Francie a Německo. Dle italské iniciativy se poskytnutí obranných garancí již nemělo týkat pouze těch zemí, které se v rámci flexibilní integrace dobrovolně rozhodly zapojit do užší obranné spolupráce. Itálií navrhovaná klauzule vzájemné obrany měla tvořit integrální součást ústavní smlouvy a vztahovat se tudíž na všechny členské státy Unie včetně těch neutrálních respektive vojensky nezúčastněných (Tiilikainen 2006: 61; Weiss 2006: 11).

Skupina neutrálních a vojensky nezúčastněných států, jež vedle Švédska zahrnovala ještě Finsko, Irsko a Rakousko, se vzhledem ke shodným zájmům svých členů rozhodla řešit nastalé integrační dilema společně (Tiilikainen 2006: 61-62). Při řešení dilematu uplatnila strategii preventivní angažovanosti, která se Švédsku i Finsku osvědčila již v případě petersberské iniciativy. Ofenzivní aspekt zvolené strategie, který měl přispět k dalšímu posílení evropské bezpečnostní a obranné politiky a zároveň Švédsku i ostatním uvedeným státům zajistit vliv na konečnou podobu klauzule vzájemné obrany, měl podobu alternativní formulace příslušného článku I-40. Tato formulace sice poskytnutí vojenské pomoci napadenému státu Unie umožňovala, ale členské země k takovému kroku přímo nezavazovala. Defenzivní element strategie preventivní angažovanosti tedy ztělesňovala snaha zabránit tomu, aby měla vzájemná obrana v rámci Evropské unie automatický charakter, což by výrazně omezilo autonomii vlád členských států při rozhodování o nasazení ozbrojených sil.

Zvolenou adaptační strategii dokládá společný dopis ministrů zahraničních věcí čtyř výše zmíněných zemí ze dne 4. prosince 2003, který byl adresován představitelům všech členských i kandidátských států a vysokému představiteli Evropské unie pro SZBP Javieru Solanovi. Švédská ministryně zahraničí Laila Freivaldsová a její kolegové Brian Cowen, Erkki Tuomioja a Benita Ferrero-Waldnerová v tomto dopise zdůraznili, že „ustanovení obsahující formální závazné bezpečnostní garance by byla neslučitelná s naší bezpečnostní politikou či s našimi ústavními požadavky“ (Tuomioja, Cowen, Ferrero-Waldner a Freivalds 2003). Ve snaze eliminovat automatický charakter vojenské pomoci zástupci neutrálních a vojensky nezúčastněných států navrhli pozměnit původní znění klauzule vzájemné obrany následujícím způsobem: „Pokud se členský stát stane cílem ozbrojeného napadení, může požádat, aby mu ostatní členské státy poskytly pomoc a podporu všemi prostředky, které jsou v jejich moci, vojenskými či jinými, v souladu s článkem 51 Charty OSN“ (Tuomioja, Cowen, Ferrero-Waldner a Freivalds 2003).

Mezivládní konference vrcholných představitelů členských států nakonec v prosinci 2003 přijala v otázce vzájemné obrany kompromisní řešení, které společně předložilo trio

klíčových států Unie tvořené Francií, Německem a Velkou Británií. Toto řešení převzalo formulaci klauzule prosazovanou již italským předsednictvím a navíc počítalo s jejím začleněním přímo do textu ústavní smlouvy. Neutrálním a vojensky nezúčastněným zemím se sice nepodařilo prosadit své představy o podobě příslušné klauzule, avšak akcentováním neslučitelnosti závazných obranných garancí se specifickým charakterem své bezpečnostní politiky si tyto státy na ostatních členech nakonec vymohly záruku, že specifický charakter jejich politiky zůstane i nadále zachován (Tiilikainen 2006: 62; Weiss 2006: 6, 12).

Výsledná formulace klauzule vzájemné obrany, uvedená v odstavci 7 článku I-41 Smlouvy zakládající ústavu pro Evropu,⁷¹ tedy zněla takto: „Pokud se členský stát stane na svém území cílem ozbrojeného napadení, poskytnou mu ostatní členské státy pomoc a podporu všemi prostředky, které jsou v jejich moci, v souladu s článkem 51 Charty Organizace spojených národů. Tím není dotčena zvláštní povaha bezpečnostní a obranné politiky některých členských států“ (Smlouva zakládající ústavu pro Evropu 2004). V této souvislosti je ovšem nutné zdůraznit, že uznání specifického charakteru bezpečnostní a obranné politiky některých členských zemí v textu ústavní smlouvy rozhodně neznamenalo udělení právní výjimky z účasti na společné obraně, kterou si v roce 1992 na Evropské unii vymohlo Dánsko.⁷²

Přestože Smlouva zakládající ústavu pro Evropu nakonec nevstoupila v platnost,⁷³ většina ustanovení této smlouvy týkajících se bezpečnostní a obranné politiky byla s minimálními obměnami začleněna do nového textu všeobecně označovaného jako Lisabonská smlouva. Na podobě této smlouvy se vrcholní představitelé členských států dohodli v říjnu 2007. Text klauzule vzájemné obrany se v Lisabonské smlouvě objevuje v odstavci 7 článku 42, a to v naprosto stejné podobě, jakou měl v odmítnuté ústavní smlouvě (Lisabonská smlouva 2007).

V souvislosti s úlohou Švédska při jednáních o klauzuli vzájemné obrany je ale třeba zdůraznit, že ačkoliv se tato země, s poukazem na specifický charakter své bezpečnostní

⁷¹ Přestože k dohodě o konečné podobě ústavní smlouvy došlo až za irského předsednictví v červnu 2004, na formě obranné a bezpečnostní spolupráce se představitelé členských států shodli již v prosinci 2003, kdy Unii předsedala Itálie.

⁷² Výjimku ze závazku účastnit se společné evropské obrany mimo rámec NATO získalo Dánsko v prosinci 1992 na summitu Evropské rady v Edinburghu. Dánsko tuto výjimku získalo v rámci tzv. Edinburghského kompromisu, který pomohl zajistit pozitivní výsledek opakovaného dánského referenda o Maastrichtské smlouvě a umožnil tak, aby tato smlouva vstoupila v platnost. Zmíněná výjimka se přitom vztahuje i na účast dánských ozbrojených sil v misích vojenského charakteru uskutečňovaných v rámci EBOP (Bailes 2006: 11).

⁷³ Stalo se tak kvůli jejímu odmítnutí většinou francouzských a nizozemských voličů v celostátních referendech konaných na konci května respektive na začátku června 2005.

politiky, odmítla smluvně zavázat k obraně ostatních členských zemí Evropské unie, zdaleka nevyučovala poskytnutí vojenské pomoci napadenému členovi Unie z vlastní iniciativy. O tomto postoji politických elit, jenž pramení z pocitu solidarity s ostatními evropskými zeměmi, svědčí i vládní návrh budoucí podoby švédské obranné politiky ze dne 23. září 2004, který 15. prosince téhož roku schválil švédský parlament. Přestože návrh potvrzuje status Švédska jakožto vojensky nezúčastněného státu, který neumožňuje uzavírat dohody zahrnující závazky vzájemné obrany, sociálnědemokratická vláda Görana Perssona v textu zároveň zdůraznila následující skutečnost: „Je těžké si představit, že by Švédsko v případě ozbrojeného útoku proti jinému členskému státu EU zůstalo neutrální. Zrovna tak je těžké si představit, že by ostatní členské státy EU nejednaly stejným způsobem“ (Regeringens proposition 2004/05: 23).

Tradiční princip švédské bezpečnostní politiky, podle něhož Švédsko zajišťuje jediné obranu svého vlastního území a při této obraně spoléhá pouze na sebe, tedy již v důsledku švédského působení v bezpečnostní sféře evropské integrace zjevně ztratil svou platnost (Wedin 2006: 144).

4.3.3 Vojenské operace Evropské unie k prosazení míru

4.3.3.1 Švédský postoj k operacím Artemis a EUFOR Čad/SAR

Vedle návrhů na převzetí funkcí Západoevropské unie a klauzule vzájemné obrany představovaly pro Švédsko potenciální zdroj závažného integračního dilematu také vojenské operace Artemis a EUFOR Čad/SAR uskutečňované pod vlajkou Evropské unie v rámci její bezpečnostní a obranné politiky. Tyto mise měly charakter vojenských operací k prosazení míru (*peace enforcement operations*). Proto příliš nezapadaly do profilu Švédska jakožto civilní mocnosti, jež propaguje nevojenské prostředky bezpečnosti a zdráhá se použít vojenskou sílu za jiným účelem než k obraně vlastního území, který si tato severská země za studené války vytvořila.

Od klasických mezinárodních misí k udržení míru, v nichž se příslušníci mírových sborů uchýlovali k vojenské síle pouze v sebeobraně, se vojenské operace k prosazení míru zásadně odlišují. Odehrávají se totiž v konfliktním prostředí a použití síly ke stabilizaci bezpečnostní situace de facto předpokládají, třebaže má mít tato síla přiměřenou intenzitu. Angažovanost v operacích k prosazení míru bylo možno pokládat za příčinu intenzivního integračního dilematu také proto, že na začlenění tohoto typu petersberských misí do kompetencí Evropské

unie Švédsko společně s Finskem přistoupilo až pod tlakem aktivističtějších členských zemí v čele s Francií.

Švédsko nicméně nemělo v úmyslu následovat příklad sousedního Dánska a neusilovalo o formální výjimku vztahující se na účast v petersberských misích větší intenzity typu vojenských operací k prosazení míru. Švédští politici představitelé si totiž dobře uvědomovali, že uplatnění strategie výjimek by nutně vedlo k nežádoucí marginalizaci země v dynamicky se rozvíjející bezpečnostní sféře integrace. Díky petersberské iniciativě se navíc Švédsko prezentovalo jako zastávce posilování unijních schopností k řešení krizí a ostatní členové od něj proto očekávali, že se bude aktivně podílet i na samotném řešení krizí, včetně konfliktů větší intenzity. V tomto kontextu by mohlo být odmítnutí účasti na vojenských operacích Evropské unie pokládáno za opuštění či dokonce popření dosavadní švédské orientace v bezpečnostní sféře. Jak podotýká Hanna Ojanenová, Švédsko se tak stalo do značné míry závislým na své předchozí angažovanosti v této oblasti integrace (Ojanen 2002: 178, 195-196).

Navzdory očekáváním tedy otázka přímé účasti švédských vojáků ve zmíněných unijních operacích k prosazení míru ve vládě ani u veřejnosti výraznější kontroverze nevyvolala a závažné integrační dilema tedy nezpůsobila, přestože se dalo očekávat, že zúčastněné jednotky budou muset při operacích tohoto typu použít sílu. Angažovanost v operacích k prosazení míru politici představitelé Švédska oficiálně nepovažovali ani za opuštění dosavadní politiky vojenské nezúčastněnosti (Bergman 2004: 13). Sociálnědemokratická ministryně obrany Leni Björklundová ve svém projevu o švédské obranné politice proneseném koncem října 2004 ve švýcarském Bernu zdůraznila, že mezi nezúčastněností a prosazováním míru není žádný rozpor (Herolf 2004: 1). Výraznou změnu původně zdrženlivého postoje k prosazování míru potvrzuje i zpráva parlamentní komise pro obranu z roku 2003, jež schopnost země podílet se na mezinárodních operacích, včetně prosazování míru, označuje za podstatný přínos z hlediska národních zájmů (Herolf 2003: 5). V souvislosti se vztahem Švédska k vojenskému řešení krizí je ale nutné upozornit, že vzhledem ke svému komplexnímu pojetí bezpečnosti přikládalo Švédsko přinejmenším stejně tak velký význam civilnímu řešení krizí a předcházení konfliktům. Na evropské úrovni pak samo nemalou měrou přispělo k rozvoji dosud opomíjené civilní dimenze EBOP.⁷⁴

⁷⁴ Na helsinském summitu Evropské rady v prosinci 1999 se Švédsko zasadilo o ustavení Výboru pro civilní aspekty řešení krizí (CIVCOM), jenž měl doplňovat již vytvořené instituce vojenského charakteru. Během svého předsednictví Unii v první polovině roku 2001 učinilo z rozvoje civilní dimenze EBOP jednu ze svých priorit a prosadilo schválení Akčního programu pro předcházení násilným konfliktům. V roce 2004 tato severská země

Zapojení švédských vojáků do operací Artemis i EUFOR Čad/SAR z pohledu politických elit i občanů legitimizovala existence silného a jednoznačného mandátu uděleného Radou bezpečnosti Organizace spojených národů. Operace Artemis v Kongu se opírala o rezoluci číslo 1484 ze dne 30. května 2003, zatímco operaci EUFOR Čad/SAR dodávala mezinárodní legitimitu rezoluce číslo 1778 ze dne 25. září 2007. Obě rezoluce Rady bezpečnosti byly přijaty na základě kapitoly VII Charty OSN, z čehož vyplývá, že ke splnění stanovených úkolů předem autorizovaly použití přiměřené síly. Mandát OSN totiž švédské vlády i občané chápali jako pověření ze strany celého mezinárodního společenství, jež příslušným misím zajišťuje náležitou legitimitu. Organizace spojených národů totiž díky svému univerzálnímu členství pro Švédsko nadále zůstávala jedinou organizací oprávněnou legitimizovat použití síly za jiným účelem než k sebeobraně. (Ojanen 2002: 191).

V případě Konga byla Evropská unie k angažovanosti vyzvána samotným generálním tajemníkem OSN Kofim Annanem, který se obrátil na vysokého představitele pro SZBP Javiera Solanu s žádostí, aby se Unie podílela na stabilizaci zhoršující se bezpečnostní situace v zemi.⁷⁵ Jednotky Evropské unie měly v neklidné provincii Ituri působit do doby, než dojde k nezbytnému posílení kontingentu OSN vyslaného do oblasti v rámci mise MONUC. Také v případě Čadu a Středoafrické republiky Evropská unie do značné míry reagovala na hlasy OSN i dalších mezinárodních organizací volající po vojenském zásahu, který by v této oblasti obnovil bezpečnost.⁷⁶

iniciovala přijetí civilního hlavního cíle, který zahrnoval ustavení civilních zásahových skupin pro krizové situace a měl tak posílit vývoj civilních schopností Unie k řešení krizí (Rieker 2006: 84; Strömvik 2006: 210).

⁷⁵ Občanská válka v Konžské demokratické republice se stala jedním z nejkrvavějších afrických konfliktů a vážně destabilizovala celou oblast střední Afriky. Odhaduje se, že tento konflikt přímo či nepřímo způsobil smrt více než 3,5 milionu lidí (Faria 2004: 39). Válka mezi vládou prezidenta Laurenta-Désiré Kabily a protivládními povstalci vypukla v srpnu 1998 a na obou stranách se v ní angažovaly armády i povstalecká hnutí z dalších osmi sousedních afrických států včetně Ugandy. V průběhu války se ugandským ozbrojeným silám podařilo získat kontrolu nad východní částí Konga, jež zahrnovala i provincii Ituri dlouhodobě sužovanou etnickým konfliktem mezi příslušníky etnik Hema a Lendu. V rámci mírového procesu podporovaného OSN se ugandská vláda zavázala ke stažení svých ozbrojených sil z okupovaných oblastí Konga. Po odchodu ugandské armády však v provincii Ituri propukly intenzivní boje mezi příslušníky milic obou znepřátelených etnik. Nepočetný kontingent OSN, který postrádal dostatečně silný mandát, nebyl schopen eskalujícímu násilí zabránit a na ochranu civilního obyvatelstva před milicemi de facto rezignoval (Faria 2004: 39-40; Ulriksen, Gourlay a Mace 2004: 510-511).

⁷⁶ Bezpečnostní situace v Čadu, v němž již od poloviny 60. let probíhala občanská válka, se začala v roce 2003 dále zhoršovat v souvislosti s masivním přílivem uprchlíků ze sousední súdánské provincie Dárfúr. Hromadný exodus uprchlíků z Dárfúru způsobilo řádění arabských milic, které súdánská vláda pověřila potlačením povstání, jež v této provincii vypuklo. Tyto milice nesly odpovědnost za smrt nejméně 200 tisíc lidí a asi dva miliony osob vyhnaly z jejich domovů. V roce 2006 vypukla v pohraniční oblasti zahrnující území Čadu, Súdánu a Středoafrické republiky humanitární krize, během níž súdánské a čadské ozbrojené skupiny i arabské milice pravidelně útočily na bezbranné příslušníky etnických menšin jak v jejich domovech, tak v uprchlických táborech (Helly 2009: 340).

Výše zmiňované vojenské operace se ze švédského pohledu jeví jako oprávněné zejména díky svým humanitárním motivům, které dokládá i samotný text příslušných rezolucí Rady bezpečnosti. Rezoluce 1484 mnohonárodní jednotky nasazené do operace Artemis pověřovala úkolem přispět ke stabilizaci bezpečnostních podmínek a ke zlepšení humanitární situace v iturské metropoli Bunia; zajistit ochranu vysídlených osob žijících v táborech ve městě a posílit bezpečnost civilních obyvatel města (United Nations Security Council Resolution 1484). Rezoluce 1778 stanovila pro mezinárodní jednotky účastníci se operace EUFOR Čad/SAR velmi podobný úkol, tj. podílet se na ochraně ohroženého civilního obyvatelstva, zejména uprchlíků a vysídlených osob; zlepšit bezpečnostní situaci v oblasti operace a umožnit tak poskytování humanitární pomoci (United Nations Security Council Resolution 1778). Humanitární motivy v podobě ochrany civilistů před závažným porušováním lidských práv v očích Švédů ospravedlňovaly i použití přiměřené síly.

Postoj Švédska k připravovaným operacím Artemis a EUFOR Čad/SAR podstatně ovlivnila i skutečnost, že dějištěm obou operací byla Afrika, tedy kontinent, za jehož vývoj nese Evropa z pohledu Švédska nemalou politickou a především morální odpovědnost.⁷⁷ Svou roli jistě sehrála i dlouhá tradice švédské angažovanosti na Africkém kontinentu v rámci nejrůznějších civilních i vojenských misí OSN, jež se datuje od konce padesátých let 20. století.

V obou případech byla mezi členskými státy Evropské unie hlavním zastáncem vojenského zásahu Francie, jež zároveň deklarovala svou připravenost poskytnout pro dané operace potřebné vojenské kapacity i logistické prostředky. Přestože Francie disponovala dostatečnými vojenskými kapacitami k tomu, aby tyto poměrně náročné operace⁷⁸ provedla sama, její političtí představitelé v evropských institucích prosazovali, aby obě mise proběhly pod vlajkou Evropské unie v rámci její bezpečnostní a obranné politiky. Francie měla v těchto misích plnit klíčovou úlohu zastřešujícího státu a zajišťovat jejich vedení. Právě francouzské iniciativy hrály klíčovou roli v konečném rozhodnutí Evropské unie se v připravovaných operacích angažovat (Ulriksen, Gourlay a Mace 2004: 512; Hendrickson, Strand a Raney 2007: 39-40; Helly 2009: 346; Olsen 2009: 256).

⁷⁷ Vedle koloniální minulosti většiny západoevropských zemí vyplývá odpovědnost Evropy a tím také EU z faktu, že přírodní bohatství, z jehož prodeje jsou války probíhající v Africe financovány, zpravidla končí právě v Evropě a zbraně používané v těchto konfliktech většinou vyrábějí evropské zbrojní firmy (Borg a Herolf 2005: 6).

⁷⁸ Obě vojenské operace se odehrávaly mimo Evropu a jakožto autonomní mise Evropské unie proběhly bez jakékoli vojenské i logistické podpory ze strany Severoatlantické aliance.

Z francouzského pohledu měl evropský rámec obou vojenských operací především rozptýlit pochybnosti ohledně skutečných záměrů těchto misí vedených bývalou koloniální mocností.⁷⁹ Ostatní členské státy se Francie snažila přimět k angažovanosti především argumentem, že zmíněné operace povedou k nezbytnému posílení EBOP, a také ujišťováním, že jednotky EU se budou při plnění stanovených úkolů řídit principem nestrannosti. Právě deklarovaná nestrannost zúčastněných sil spolu s rapidně se zhoršující humanitární situací v plánovaných dějištích operace významně ovlivnila reakci švédských politických představitelů na francouzské iniciativy.

Vzhledem k faktu, že dilema spojené s otázkou účasti na unijních operacích k prosazování míru švédské vlády příliš intenzivně nepocit'ovaly,⁸⁰ zvolily v obou případech strategii angažovanosti. Jak v operaci Artemis, tak v misi EUFOR Čad/SAR patřilo Švédsko k nepočetné skupině států, které vyslaly své ozbrojené síly přímo do dějiště operace. Svou angažovaností ve vojenských misích uskutečňovaných pod vlajkou Evropské unie se tato poměrně malá členská země snažila u ostatních účastníků integračního procesu získat uznání a dobré jméno, které jí měly zajistit vliv na podobu samotných operací i celého integračního procesu (Stamnes 2007: 452-453). O rozsahu švédské angažovanosti svědčí fakt, že Švédsko pro tyto mise vyčlenilo své speciální jednotky určené pro bojové akce.⁸¹

4.3.3.2 Úloha Švédska v operaci Artemis

V případě operace Artemis obhajovala tehdejší ministryně obrany Leni Björklundová rozhodnutí Perssonovy vlády se v Kongu vojensky angažovat pomocí následujících argumentů: „Je důležité, aby mezinárodní společenství pomohlo zabránit genocidě a hájit mezinárodní právo i lidská práva. Naši vojáci se zapojí do mise, která zahrnuje rizika. Vedle bezpečnostního rizika a rizika infekčních chorob budou jednotky vystaveny soustavně

⁷⁹ Tyto pochybnosti pramenily ze zkušeností s předchozími intervencemi francouzských ozbrojených sil v regionu, jež byly převážně motivovány mocenskopolitickými zájmy příslušných vlád (Ulriksen, Gourlay a Mace 2004: 509, 521). Pochybnosti ohledně francouzské motivace panovaly zejména v případě operace EUFOR Čad/SAR. Francie totiž v Čadu, své někdejší kolonii, udržovala na základě bilaterální smlouvy z 80. let početné ozbrojené síly, které měly za úkol podporovat profrancouzský autokratický režim prezidenta Idrisse Débyho a přispět ke stabilizaci vnitropolitické situace. Francouzské jednotky proto čadským vládním silám pomáhaly odrážet útoky povstalců podporovaných Súdánem. Většinu francouzského kontingentu vyčleněného pro misi EUFOR měli tvořit právě vojáci, kteří se v předchozích letech podíleli na operacích proti povstalcům (Olsen 2009: 255).

⁸⁰ Lee Ohlsson nicméně v souvislosti s operací Artemis naznačuje, že názory členů tehdejší sociálnědemokratické vlády na vojenskou angažovanost v Kongu se přece jen lišily. Zatímco ministryně zahraničí Lindhová švédskou účast vehementně prosazovala, premiér Persson takové účasti zpočátku příliš nakloněn nebyl (Lee-Ohlsson 2007: 22).

⁸¹ V operaci Artemis se stejným způsobem angažovala pouze vedoucí Francie, do mise EUFOR Čad/SAR vyslaly své speciální jednotky vedle Švédska a Francie rovněž Irsko, Rakousko a Belgie.

psychické zátěži například tím, že se střetnou s dětskými vojáky naverbovanými násilím...Tato rizika je však třeba poměřovat s pozitivními dopady operace v Demokratické republice Kongo. Důležité je zachránit lidské životy a podpořit mírový proces“ (Government of Sweden 2003).

Strategii angažovanosti švédská vláda kombinovala se strategií požadavků, jež je s angažovaností úzce spojená. Prostřednictvím těchto adaptačních strategií si zajistila nezanedbatelný vliv na podobu připravované operace. Švédsko konkrétně v souladu se svými prioritami ve spolupráci s Velkou Británií prosadilo dílčí změny v původním operačním plánu, vypracovaném Francií, které se vedle striktní nestrannosti nasazených sil týkaly rovněž záruk ohledně zacházení s dětskými vojáky (Faria 2004: 41). Účast speciálních jednotek vojensky nezúčastněného státu, který nebyl zatížen koloniální minulostí a těšil se pověsti propagátora mírových misí i rozvojové pomoci, měla nejen zvýšit prestiž unijní operace, ale navíc zajistit dodržování deklarovaného principu nestrannosti (Ulriksen, Gourlay a Mace 2004: 520-521).

Odhodlání provést vojenskou operaci Artemis Evropská unie formálně stvrdila ve své společné akci přijaté dne 5. června 2003. Tato společná akce zároveň z hlediska Unie představovala právní základ mise. Odvolávala se na text rezoluce Rady bezpečnosti číslo 1484 a stanovila strukturu velení připravované operace. Vedením mise byla jakožto zastřešující stát pověřena Francie respektive její vojenští představitelé (Council Joint Action 2003/423).

Operace Artemis byla formálně zahájena společným rozhodnutím Rady EU dne 12. června 2003 (Council Decision 2003/432). Plné operační schopnosti dosáhly síly Evropské unie na začátku července. Kontingent, který Unie v rámci mise Artemis vyslala, čítal asi 2.000 vojáků. Přímo v dějišti operace, iturském hlavním městě Bunia, bylo nasazeno více než 1.200 z nich. Tyto jednotky se skládaly přibližně z 1.000 členů taktických sil a 230 příslušníků speciálních sil. O klíčové úloze Francie svědčí fakt, že francouzské jednotky tvořily téměř devadesát procent sil nasazených v Bunii. Švédský příspěvek činil kolem 80 členů speciálních jednotek určených právě pro operace vysoké bojové intenzity, k nimž prosazování míru patřilo (Ulriksen, Gourlay a Mace 2004: 516-517; Hendrickson, Strand a Raney 2007: 39).

Před vlastním zahájením operace velitel sil francouzský generál Jean-Paul Thonier naznačil, že jednotky Evropské unie nebudou odzbrojovat milice řádící v blízkosti Bunie, nebudou se vydávat za hranice města, ani se zapojovat do probíhajících bojů mezi milicemi. Po svém příchodu do dějiště operace však Thonier svůj původně zdrženlivý postoj změnil.

Zdůraznil, že vojáci pod jeho velením mají především chránit místní obyvatelstvo a za tímto účelem nebudou váhat s použitím síly, pokud to bude nutné. Již na samém začátku mise se jednotky EU při plnění svých úkolů střetly s milicemi obou zneprátelených etnik a v následných přestřelkách několik příslušníků milic smrtelně zranily (Ulriksen, Gourlay a Mace 2004: 518-519).

Jelikož se ozbrojení členové milic nadále volně pohybovali po Bunii, dal generál Thonier dne 22. června všem milicím působícím v oblasti ultimátum, podle něhož měli jejich členové do tří dnů opustit město, nebo složit zbraně. Vyhlášená demilitarizovaná zóna zahrnovala samotné území města Bunia i jeho blízké okolí. Milice Svazu konžských vlastenců (*Union des patriotes congolais*, UPC), ovládaného kmenem Lendu, však stanovené ultimátum dodržely jen zčásti. Z Bunie se stáhly, avšak nadále si ponechaly svou základnu nedaleko města, jež se nacházela ve vymezené demilitarizované zóně. V samotném městě se díky operaci „Bunia beze zbraní“ jednotkám Evropské unie na počátku července podařilo nastolit pořádek, avšak bezpečnostní situace v okolí města zůstávala značně nestabilní.

V první polovině července došlo za hranicemi Bunie mezi jednotkami EU a milicemi UPC k nejvážnějším střetům, které jasně demonstrovaly deklarované odhodlání použít ozbrojenou sílu proti oběma válčícím stranám, pokud ohrožují bezpečnost obyvatel města. Dne 11. července pronikly síly EU, jež zahrnovaly také členy švédské speciální jednotky, při pátrání po zásobách zbraní v demilitarizované zóně do samotné základny UPC a narazily zde na skupinu milicionářů. Vojáci EU v následné přestřelce zahnali příslušníky UPC na ústup, základnu zajistili a značnou část zbraní zabavili. V průběhu července pak následovaly další ozbrojené střety s milicemi UPC, kterých se účastnily právě speciální síly Francie a Švédska. Značnou intenzitu probíhajících bojů potvrdil i velitel švédských speciálních sil, který ve svém prohlášení z listopadu 2003 jeden ze střetů označil za nejtěžší, který švédské jednotky zažily od doby, kdy v rámci mise ONUC působily pod vlajkou OSN v konžské provincii Katanga. Síly Evropské unie sice ve zmíněném střetu s UPC neutrpěly žádné ztráty, o život však údajně přišly na dvě desítky příslušníků UPC (Ulriksen, Gourlay a Mace 2004: 519).

Aby zabránily opětovnému vypuknutí násilí v Bunii, prováděly jednotky EU až do skončení operace Artemis pravidelné hlídky. Postupné předávání kontroly nad městem mnohonárodním silám OSN, k němuž docházelo již od konce července, se završilo dne 6. září 2003 úplným stažením jednotek EU z Bunie. Plnou kontrolu nad městem poté převzal mnohem početnější kontingent OSN vyslaný do této oblasti v rámci mise MONUC (Helly 2009: 183).

Síly Evropské unie, zahrnující i speciální švédské bojové jednotky, si v průběhu operace Artemis počínaly nestranně a zároveň rozhodně. Ve snaze zajistit bezpečnost civilního obyvatelstva Bunie stanovily jasná pravidla, k jejichž prosazování neváhaly použít ozbrojenou sílu, o čemž svědčí jejich opakované střety s milicemi znepřátelených etnik Hema i Lendu.

Po svém skončení byla Artemis institucemi Evropské unie i zúčastněnými členskými státy obecně považována za velmi úspěšnou vzhledem k tomu, že se jednalo o vůbec první operaci k prosazení míru, kterou Unie uskutečnila. Ačkoliv tato mise trvala poměrně krátkou dobu a měla dosti omezený geografický rozsah, nasazeným silám EU se v ní podařilo splnit prakticky všechny stanovené úkoly. Díky jejich aktivnímu přístupu se bezpečnostní situace v Bunii podstatně zlepšila. Hlavní hrozbu, kterou pro civilní obyvatelstvo města představovaly milice obou etnik, se evropským jednotkám podařilo do značné míry eliminovat díky úspěšné operaci „Bunia beze zbraní“ a odhodlání rázně odpovědět na jakoukoli agresi proti civilistům. Zklidnění situace v iturské metropoli umožnilo návrat více než 100.000 místních obyvatel (Faria 2004: 43; Ulriksen, Gourlay a Mace 2004: 520).

Díky zmíněným úspěchům se Artemis stala inspirací pro další vojenské mise v Africe uskutečňované jménem Evropské unie, jež potvrdily její ambice stát se významným bezpečnostním aktérem v této části světa sužované četnými ozbrojenými konflikty. Samotný průběh operace Artemis navíc vyvrátil veškeré pochybnosti ohledně ochoty Švédska jakožto vojensky nezúčastněného členského státu zapojit se do vojenské operace mnohem větší bojové intenzity, než jakou se za studené války vyznačovaly mise k udržení míru. Švédské speciální jednotky v průběhu operace Artemis jasně demonstrovaly, že jsou připraveny použít ozbrojenou sílu také k ochraně ohroženého civilního obyvatelstva jiných zemí, tedy za jiným účelem než k teritoriální obraně či sebeobraně.

Struktura ozbrojených sil, které operaci Artemis provedly, navíc posléze sloužila jako model pro koncept bojových skupin, který Francie a Velká Británie představily v listopadu 2003 v rámci své iniciativy směřující k posílení unijních schopností rychlé reakce. Těmito schopnostmi měla Unie především podpořit přetíženou OSN při řešení humanitárních krizí podobného charakteru, jaký měl etnický konflikt v konžské provincii Ituri (Ulriksen, Gourlay a Mace 2004: 521-22).

4.3.3.3 Podíl Švédska na operaci EUFOR Čad/SAR

Odhodlání Švédska se angažovat také v operaci EUFOR Čad/SAR souviselo s dlouhodobým a intenzivním zájmem švédských politických představitelů i médií o situaci v súdánské provincii Dárfúr i ve východních oblastech Čadu sousedících s touto provincií, do

nichž před arabskými milicemi i různými súdánskými ozbrojenými skupinami uprchlo přes 230.000 lidí. V nesmírně složitých podmínkách uprchlických táborů ve východním Čadu tak přežívalo na 400.000 uprchlíků a vysídlených osob (Helly 2009: 340).

Již na počátku srpna 2004 vyzývala švédská ministryně zahraničí za SAP Laila Freivaldsová mezinárodní společenství, aby situaci v Dárfúru posuzovalo jako genocidu. Představitelé sociálních demokratů k případné angažovanosti Evropské unie v tomto nestabilním regionu zaujímali v zásadě pozitivní postoj. Trvali však na tom, že primární odpovědnost za řešení humanitární krize spočívá na Africké unii a Evropané by proto měli intervenovat pouze na její výslovnou žádost. Švédští konzervativci a liberálové preferovali aktivnější úlohu Evropské unie a vyjadřovali pochyby ohledně schopnosti Africké unie situaci v Dárfúru zvládnout (Borg a Herolf 2005: 3).

Příležitost naplnit své představy o aktivnější roli EU respektive jejích členských zemí při řešení humanitární krize ve zmiňované části subsaharské Afriky získali představitelé švédských nesocialistických stran na podzim 2006, kdy došlo v zemi k sestavení středopravicové koaliční vlády vedené konzervativcem Fredrikem Reinfeldtem. Během unijních jednání o vyslání ozbrojených sil do východního Čadu a do Středoafričské republiky se Švédsko zařadilo k nemnoha členským státům, které vyjádřily ochotu nasadit do takto náročné operace⁸² významnější počet vojáků.

Strategii angažovanosti švédští politici představitelé spojili se strategií požadavků ve snaze získat vliv na průběh připravované operace. Svou angažovanost v misi EUFOR Čad/SAR Švédsko spolu s ostatními vojensky nezúčastněnými a neutrálními členskými zeměmi podmínilo striktní neutralitou a nestranností sil Evropské unie. Obě adaptační strategie švédským politickým elitám pomohly prosadit, aby nasazené jednotky Unie dohlížely na bezpečnost obyvatel uprchlických táborů a nezasahovaly do probíhajícího vnitropolitického konfliktu mezi čadskou vládou a protivládními povstalci (Helly 2009: 346; Olsen 2009: 256).

Právní základ operace EUFOR Čad/SAR tvořila z hlediska unijního práva společná akce, kterou Rada EU přijala dne 15. října 2007. V této společné akci se Evropská unie odkazovala na mandát mezinárodního společenství v podobě rezoluce Rady bezpečnosti číslo 1778. Společná akce dále stanovila strukturu velení a ve snaze zajistit operaci větší

⁸² Vzhledem ke svému rozsahu, komplexnímu charakteru stanovených úkolů, značné rozloze operační oblasti, obtížným klimatickým i terénním podmínkám a nutnosti těsné spolupráce s humanitárními organizacemi působícími v terénu představovala EUFOR Čad/SAR bezpochyby nejnáročnější vojenskou operaci, do níž se Evropská unie pustila. Stala se zároveň významným milníkem ve vývoji vojenské dimenze EBOP.

věrohodnost určila jejím velitelem představitele neutrálního členského státu – irského generála Patricka Nashe. Vzhledem ke klíčové vojenské úloze Francie bylo velení nasazeným silám svěřeno francouzskému generálovi Jeanu-Phillipovi Ganasciovi (Council Joint Action 2007/677).

Francie, jež stejně jako v případě mise Artemis plnila roli zastřešujícího státu, do operace EUFOR Čad/SAR nasadila přibližně 2.000 svých vojáků, tedy více než polovinu celého mnohonárodního kontingentu EU, který po dosažení plné operační schopnosti čítal 3.700 osob. Francouzští vojenští představitelé zároveň tvořili většinu důstojníků na velitelství sil. Přestože se síly EUFOR působící v Čadu a Středoafričké republice skládaly převážně z francouzských jednotek, lze angažovanost Švédska v dané operaci označit za poměrně významnou. Švédsko pro tuto operaci opět poskytlo své speciální síly a jeho příspěvek, čítající zhruba 200 vojáků byl mezi členskými státy Unie čtvrtý největší.⁸³ Své zvláštní jednotky navíc Švédsko pro unijní misi vyčlenilo v době, kdy zároveň zajišťovalo vedení Severské bojové skupiny (Helly 2009: 341-342; Olsen 2009: 255).⁸⁴

Příslušná vojenská směrnicí ozbrojené síly EU pověřila, aby ve vymezené oblasti stabilizovaly bezpečnostní situaci a vytvořily tak příznivé podmínky pro plánovaný příchod mnohonárodních sil OSN, které měly být do oblasti vyslány po skončení operace EUFOR (Helly 2009: 341). Z oficiálních prohlášení velitele operace generála Nashe i vysokého představitele pro SZBP Javierera Solany vyplývalo, že rozmístěné síly se hodlají striktně řídit principem neutrality a nestrannosti. Evropští vojenští i političtí představitelé se tak snažily zabránit tomu, aby byla unijní operace spojována s předchozími vojenskými intervencemi Francie zaměřenými na podporu kontroverzních režimů v Čadu a ve Středoafričké republice.

Priority mnohonárodních jednotek EUFOR shrnul velitel operace generál Patrick Nash následujícími slovy: „Na prvním místě je humanitární aspekt a na druhém bezpečnost. Do vnitřních záležitostí Čadu či Středoafričké republiky nebudeme zasahovat“ (cit. z Cahill 2007). Příslušníci sil EUFOR měli konkrétně zajistit bezpečnost více než 230 tisíc uprchlíků z Dárfúru a dalších 180 tisíc vysídlených obyvatel Čadu, kteří se stávali oběťmi útoků arabských milic Džandžavíd i dalších ozbrojených skupin. Generál Nash v této souvislosti zdůraznil, že jednotky pod jeho velením jsou připraveny použít sílu: „Tyto síly budou dobře

⁸³ Více vojáků než Švédsko do operace vedle vedoucí Francie nasadily jen Irsko a Polsko.

⁸⁴ Účast svých jednotek v operaci EUFOR Čad/SAR Švédsko zpočátku omezilo na dobu 4 měsíců právě s odůvodněním, že delší působení by značně zatížilo jeho obranný rozpočet a zkomplikovalo případné nasazení severské bojové skupiny. Později však vláda potřebné finanční prostředky našla a umožnila tak setrvání švédských speciálních sil v dějišti operace (Jacoby a Jones 2008: 328).

vyzbrojené a mobilní a doufáme, že budou mít k dispozici i velmi dobré letecké kapacity....
Náš mandát budeme plnit rázně a rozhodně, bude-li třeba“ (cit. z Cahill 2007).

Společné rozhodnutí o zahájení operace EUFOR Čad/SAR přijala Rada ministrů dne 28. ledna 2008 (Council Decision 2008/101). Legitimitu měla nasazeným silám Unie zajistit nejen existence příslušné rezoluce Rady bezpečnosti OSN, ale také bilaterální dohody uzavřené s vládami dotyčných afrických států. Již na samém počátku operace však protivládní povstalecké skupiny v čele se Sjednocenou frontou pro demokracii a změnu (*United Front for Democracy and Change*) deklarovanou neutralitu sil EUFOR zpochybnily a naznačily, že se tyto síly mohou stát cílem jejich útoků (Helly 2009: 342, 350).

O značně nestabilní bezpečnostní situaci v oblasti, v níž měly jednotky EU působit, svědčí skutečnost, že před jejich nasazením podnikli protivládní čadští povstalci rozsáhlou ofenzívu na hlavní město Ndžamena s cílem svrhnout prezidenta Débyho. Rozmíst'ování sil EUFOR mohlo pokračovat až poté, kdy vládní síly s francouzskou podporou ofenzívu rebelů odrazily. Počáteční operační schopnosti tak mohlo být dosaženo až v polovině března, kdy měla EU na místě polovinu z plánovaných 3.700 vojáků. Švédské jednotky dorazily do dějiště operace jako první, ještě v době probíhající povstalecké ofenzívy. Švédský pluk, jehož jádro tvořili příslušníci námořní pěchoty, nejprve chránil velitelství sil EUFOR v Ndžameně. Odtud se později přemístil do města Abéché, kde mimo jiné zajišť'oval bezpečnost pracovníků nevládních organizací (Jacoby a Jones 2008: 328; Helly 2009: 343).

Vzhledem k nedostatečné podpoře ze strany čadských policejních sil musely jednotky EUFOR při stabilizaci bezpečnostní situace opakovaně sáhnout k použití vojenských nástrojů, k čemuž je opravňoval poměrně silný mandát. Pomocí síly odvracely útoky arabských milic Džandžavíd i ozbrojených skupin kmene Zaghawa na civilní obyvatelstvo v uprchlických táborech i na pracovníky humanitárních organizací. Svou neutralitu mnohonárodní síly EU demonstrovaly v průběhu několika povstaleckých ofenzív, které v operační oblasti v červnu 2008 vypukly. Jednotky Unie do probíhajících bojů mezi povstaleckými skupinami a čadskou armádou nezasáhly a své aktivity omezily na ochranu humanitárních pracovníků, kteří se během bojů ocitli v přímém ohrožení. Aby zajistily bezpečnost v uprchlických táborech, prováděly síly EUFOR pravidelné hlídky.⁸⁵ Při těchto hlídkách se však opakovaně ocitaly pod palbou protivládních povstalců, milic Džandžavíd či různých zločineckých skupin, kterou byly nuceny opěťovat, čímž se de facto účastnily bojových operací (Helly 2009: 343-344).

⁸⁵ Příslušníci sil EUFOR po dobu trvání operace uskutečnili přes 2.700 takových hlídek.

Zlepšením bezpečnostní situace v regionu síly EU přispěly k návratu více než 10 tisíc vysídlených osob do jejich domovů. Po skončení operace EUFOR Čad/SAR se představitelé OSN i většiny humanitárních organizací shodli na tom, že tato mise pomohla v dané oblasti vytvořit stabilnější prostředí a u místních obyvatel posílila pocit bezpečnosti. Jednotky Evropské unie dále mnohonárodním silám OSN výrazně usnadnily plánované převzetí kontroly nad operační oblastí tím, že prováděly akce k zabezpečení lokalit, v nichž měly síly OSN v rámci mise MINURCAT působit. Významná část ozbrojených sil členských států Unie navíc zůstala v oblasti přítomna i po skončení operace EUFOR Čad/SAR, k němuž došlo dne 15. března 2009. Tyto jednotky tak mohly pod vlajkou OSN pokračovat v zajišťování bezpečnosti uprchlíků a vysídlených osob přebývajících v táborech na hranicích s Dárfúrem (Helly 2009: 345; EU Council Secretariat 2009).

4.3.4 Koncept bojových skupin Evropské unie

4.3.4.1 Charakteristika konceptu bojových skupin EU

Další iniciativu v bezpečnostní oblasti integrace, jež u Švédska jakožto vojensky nezúčastněného členského státu mohla vyvolat závažné integrační dilema, představuje koncept bojových skupin Evropské unie (*EU Battle Groups*). Bojové skupiny jsou dosud nejviditelnějším produktem spolupráce ozbrojených sil evropských států probíhající v rámci Evropské unie. Zároveň symbolizují vyvrcholení dlouhodobého procesu vytváření vojenských schopností EU, který tvořil hlavní obsah evropské bezpečnostní a obranné politiky.

Koncept bojových skupin vznikl na základě britsko-francouzské iniciativy, jejímž záměrem bylo napravit akutní nedostatek mobilních, specializovaných jednotek schopných provádět vojenské operace v obtížném terénu. Inspirovány úspěšnou misí Artemis v Demokratické republice Kongo vyzvaly Francie a Velká Británie na svém bilaterálním summitu konaném v listopadu 2003 v Londýně k vytvoření ozbrojených sil o velikosti bojových skupin, které by byly udržitelné a disponovaly náležitými přepravními kapacitami. Bojové skupiny měly podle představ obou iniciátorů posílit schopnost Evropské unie rychle reagovat na vzniklé krize a měly být primárně využívány v operacích prováděných pod vlajkou Organizace spojených národů (Quille 2006: 17-18).

K začlenění britsko-francouzské iniciativy do evropského rámce došlo v květnu 2004, kdy ji na svém zasedání schválila Rada ve složení ministrů zahraničí a obrany (Quille 2006: 18). Již následující měsíc se stal koncept bojových skupin integrální součástí hlavního cíle

2010.⁸⁶ V květnu 2004 vyzvala Rada EU členské státy k účasti na vytváření bojových skupin, aby mohlo být jejich počáteční operační schopnosti docíleno již v roce 2005 a plné operační schopnosti v roce 2007. Plná operační schopnost měla Unii umožnit v případě potřeby vést dvě téměř současně probíhající operace (Andersson 2006: 20).

Bojové skupiny EU představují speciálně vycvičené formace o velikosti praporu (tedy cca 1.500 vojáků), které disponují složkami bojové podpory a bojového zabezpečení. Tyto formace mají být připraveny k rozmístění do 10 dnů od rozhodnutí zahájit operaci, jež spadá do kompetence Rady pro obecné záležitosti a vnější vztahy. Mají být udržitelné po dobu minimálně 30 dnů a díky střídání lze jejich působení v dějišti operace prodloužit až na 120 dnů. Skládají se z příslušníků ozbrojených sil jednoho nebo více členských států Unie, přičemž u skupin mnohonárodního charakteru přebírá některá ze zúčastněných zemí vedoucí úlohu. K hlavním přednostem bojových skupin patří jejich efektivita, rozmístitelnost, mobilita, udržitelnost a interoperabilita (Schmitt 2004: 98-99).

Bojové skupiny jsou formovány tak, aby byly schopné provádět širokou škálu operací různého charakteru a intenzity včetně plnění náročných bojových misí ve vzdálených krizových oblastech⁸⁷ a v nehostinném prostředí. Jejich úspěšné nasazení proto zároveň předpokládá dostupnost náležitých schopností v oblasti strategické přepravy a bojové podpory. Tyto skupiny mohou buď provádět zcela samostatné operace, nebo mohou působit jako předvoj rozsáhlejších operací. Od samého počátku konceptu bojových skupin se předpokládalo jejich využívání v operacích zaštitěných mandátem OSN, avšak existence příslušného mandátu není pro jejich nasazení nezbytná (Schmitt 2004: 98-99; Quille 2006: 18).

Rozsah úkolů, které měly ozbrojené síly zapojené do bojových skupin EU plnit, lze pokládat za poměrně velký. Rada pro obecné záležitosti a vnější vztahy na svém zasedání konaném v květnu 2004 totiž mezi úkoly bojových skupin zahrнула nejen petersberské mise (tj. humanitární a záchranné akce, akce k udržení míru a akce bojových jednotek při řešení krizí, včetně prosazování míru), ale také společné odzbrojovací operace a podporu třetích zemí v jejich boji s terorismem či při reformě jejich bezpečnostního sektoru (General Affairs

⁸⁶ Takzvaný hlavní cíl 2010 (*Headline Goal 2010*) přijala v červnu 2004 Evropská rada na svém summitu v Bruselu. Členské státy EU se v rámci tohoto cíle zavázaly, že budou do roku 2010 schopny provádět zahraniční operace k řešení krizí různé bojové intenzity (Ortega 2004: 83).

⁸⁷ Dle původních plánů měla být tato vojenská uskupení schopna zasáhnout v oblastech vzdálených až 6.000 kilometrů od Bruselu (Government Offices of Sweden 2007).

and External Relations Council 2004). Poslední dva jmenované úkoly přitom Rada převzala z textu Evropské bezpečnostní strategie vypracované v prosinci 2003.

4.3.4.2 Postoj Švédska ke konceptu bojových skupin

Z výše uvedené charakteristiky konceptu bojových skupin EU vyplývá, že otázka účasti v této iniciativě se v případě Švédska mohla stát příčinou integračního dilematu nemalé intenzity. Předpokládané mnohonárodní složení většiny bojových skupin⁸⁸ i poměrně velká obtížnost jejich úkolů totiž od zúčastněných států vyžadovaly značnou míru interoperability ozbrojených sil i kompatibility jejich vybavení včetně zbraňových systémů. Nasazení vlastních vojáků do bojových akcí po boku jednotek ostatních zemí pro členy bojových skupin de facto znamenalo zvýšenou závislost na partnerských státech (Stamnes 2007: 451, 454). Angažovanost v bojových skupinách se tedy příliš neslučovala s principy, jimiž se bezpečnostní politika Švédska dlouhodobě vyznačovala v důsledku někdejších snah švédských vlád o věrohodnou neutralitu.

Jakožto neutrální země totiž Švédsko za studené války vojenskou spoluprací s jinými zeměmi mimo rámec Organizace spojených národů, reprezentující celé mezinárodní společenství, oficiálně odmítalo.⁸⁹ Se záměrem zvýšit věrohodnost své politiky neutrality navíc Švédsko své zbraňové systémy navrhovalo tak, aby nebyly interoperabilní se systémy ostatních zemí. Švédské ozbrojené síly se navíc, na rozdíl od jednotek evropských členů NATO, neúčastnily rozsáhlejších vojenských cvičení se silami jiných států, což také snižovalo jejich interoperabilitu⁹⁰ (Wedin 2006: 142).

Navzdory předpokladům opírajícím se o výše uvedená fakta však zapojení příslušníků švédských ozbrojených sil do mnohonárodních bojových skupin EU výraznější integrační dilema nevyvolalo.⁹¹ Akceptabilitu bojových skupin ze švédského pohledu zvyšovala zejména skutečnost, že tyto skupiny byly od počátku prezentovány jako nástroj, který má posílit

⁸⁸ Pro menší členské státy s omezenými vojenskými kapacitami i finančními prostředky, které tvoří v Evropské unii většinu, představoval dílčí příspěvek do mnohonárodní bojové skupiny poměrně výhodnou a často také jedinou možnost, jak se v této iniciativě angažovat.

⁸⁹ Již zmiňované vojenské kontakty s představiteli Severoatlantické aliance, navázané za vlád premiéra Tageho Erlandera, podléhaly velmi přísnému utajení. Oficiální kontakty s ostatními severskými státy, probíhající od roku 1964 v rámci kooperační skupiny NORDSAMFN, se týkaly spolupráce v klasických vojenských operacích k udržení míru prováděných pod záštitou OSN (Stamnes 2007: 450).

⁹⁰ Klasické mezinárodní operace k udržení míru byly z vojenského hlediska pouze vedlejší aktivitou švédských ozbrojených sil.

⁹¹ Peter Jakobsen nicméně naznačuje, že vrchní velení švédských ozbrojených sil preferovalo ustavení bojové skupiny složené pouze ze švédských vojáků, neboť se obávalo, jak si skupina mnohonárodního formátu povede v operacích zahrnujících bojové akce (Jakobsen 2006: 388-389).

značně přetížené kapacity Organizace spojených národů vyhrazené pro vojenské řešení krizí v dlouhodobě nestabilních oblastech typu subsaharské Afriky a zvýšit tak schopnost mezinárodního společenství tyto krize řešit. Právě těsné spojení mezi bojovými skupinami a řešením krizí v rozvojovém světě v případě Švédska minimalizovalo možnost negativních reakcí na tuto britsko-francouzskou iniciativu (Bergman 2004: 16; Stamnes 2007: 451).

Větší kontroverze nezpůsobily ani poměrně vysoké nároky na interoperabilitu ozbrojených sil dané mnohonárodním charakterem většiny bojových skupin. Díky účasti Švédska v programu Severoatlantické aliance nazvaném Partnerství pro mír, do něhož se tato severská země zapojila již v roce 1994, se totiž interoperabilita švédských ozbrojených sil se silami ostatních evropských zemí podstatně zvýšila, stejně jako kvalita jejich výcviku (Wedin 2006: 142, 145). Ke zvýšení kompatibility švédských zbraňových systémů se systémy ostatních členských zemí Unie pak výrazně přispělo ustavení Evropské obranné agentury na základě společné akce Rady EU v červenci 2004. K hlavním funkcím této instituce totiž patří právě podpora a posilování evropské zbrojní spolupráce. Díky svému nezanedbatelnému zbrojnímu průmyslu mělo Švédsko dobré předpoklady k tomu, aby v této agentuře i v jejích výzkumných projektech hrálo významnou roli (Herolf 2004: 7).

Na britsko-francouzskou iniciativu týkající se bojových skupin Evropské unie odpověděla švédská sociálnědemokratická vláda strategií angažovanosti, jejímž prostřednictvím se snažila zajistit si vliv na podobu těchto uskupení i na pravidla pro jejich nasazení. Vedle těchto ambic měly na výběr adaptační strategie nezanedbatelný vliv také vnitropolitické faktory, konkrétně probíhající restrukturalizace švédských ozbrojených sil a posun v jejich prioritách od tradiční teritoriální obrany směrem k mezinárodním operacím k řešení krizí, které měla angažovanost v projektu bojových skupin urychlit (Stamnes 2007: 451; Jacoby a Jones 2008: 326-327).

Britsko-francouzský návrh na ustavení bojových skupin Perssonova vláda podpořila. Mezi členskými zeměmi přitom Švédsko patřilo k hlavním zastáncům mnohonárodního charakteru těchto uskupení, který měl přispět k co největší interoperabilitě a kompatibilitě obranných schopností zúčastněných států. V souladu se svými prioritami Švédsko dále propagovalo, aby byly bojové skupiny co nejvíce využívány v mezinárodních operacích k řešení krizí. V případě bojových skupin švédská vláda rovněž uplatnila osvědčenou strategii požadavků. Vládní činitelé konkrétně apelovali na to, aby se operace prováděné bojovými

skupinami v principu opíraly o mandát Organizace spojených národů, který jim dodá náležitou legitimitu (Herolf 2004: 1; Borg a Herolf 2005: 5,8).⁹²

4.3.4.3 Švédská úloha v Severské bojové skupině

Svou podporu projektu bojových skupin Švédsko demonstrovalo tím, že samo stálo u zrodu jedné z těchto formací - Severské bojové skupiny (*Nordic Battlegroup*), jež se vyznačovala mnohonárodním formátem. Jakožto zastřešující stát (*framework nation*) navíc pro toto uskupení zajistilo drtivou většinu vojenských kapacit a převzalo rovněž odpovědnost za její vedení (Borg a Herolf 2005: 5). Zapojení Švédska do bojové skupiny mnohonárodního formátu nebylo nikterak překvapivé vzhledem k faktu, že tato severská země na evropské úrovni patřila k hlavním propagátorům takového formátu. Mnohonárodní formát Severské bojové skupiny totiž švédští političtí představitelé pokládali za přednost a nikoli za komplikaci. Ustavení společné bojové skupiny právě s Finskem a Norskem⁹³ z pohledu Švédska představovalo konkrétní projev společných zájmů s těmito zeměmi na posilování bezpečnosti v regionálním i globálním rámci a prostředek k dalšímu posílení severské spolupráce v bezpečnostních otázkách, jež se po skončení studené války podstatně zintenzívnily.

Záměr vytvořit Severskou bojovou skupinu oznámili političtí představitelé Švédska, Finska a Norska ve společném prohlášení učiněném dne 22. listopadu 2004 na konferenci o vojenských schopnostech Evropské unie v Bruselu. Ministři obrany tří zmiňovaných severských zemí v této deklaraci uvedli následující: „Další rozvoj evropských schopností rychlé reakce určených k řešení krizí je nezbytnou součástí EBOP. V této souvislosti hodljí Švédsko, Finsko a Norsko ustavit společnou bojovou skupinu vycházející z konceptu bojových skupin EU“ (Declaration by Sweden and Finland and Norway 2004). V souladu se silným multilateralismem ve své zahraniční a bezpečnostní politice zúčastněné země zároveň zdůraznily, že: „Nasazení společné bojové skupiny bude vycházet z principů Charty OSN a bude se řídit mezinárodním právem“ (Declaration by Sweden and Finland and Norway 2004). Političtí představitelé uvedených států se dále dohodli na tom, že úlohu vedoucího respektive

⁹² Švédští političtí představitelé včetně ministryně obrany Leni Björklundové nicméně opakovaně vyjádřili svou ochotu podpořit i operaci postrádající příslušný mandát OSN. Zároveň ale dali najevo, že by tak učinili pouze v případě, kdy by vypukla vážná humanitární krize, na kterou by paralyzovaná Rada bezpečnosti nebyla schopna efektivně reagovat (Borg a Herolf 2005: 8).

⁹³ Již na summitu v Nice konaném v prosinci 2000 Evropská rada naznačila, že na řešení krizí prováděném jménem EU se mohou podílet i evropští členové NATO, kteří nejsou členy Evropské unie, čímž otevřela dveře účasti Norska. Zapojení Dánska znemožňovala právní výjimka vztahující se na účast této země ve vojenské dimenzi EBOP.

zastřešujícího státu převezme právě Švédsko a že tato skupina bude Evropské unii k dispozici od 1. ledna do 30. června 2008. V závěru deklarace pak naznačili, že v pozdější fázi mohou být k účasti na Severské bojové skupině vyzváni i další státy.

Specifičnost Severské bojové skupiny spočívala jednak v tom, že se jednalo o vůbec první mnohonárodní skupinu složenou pouze z menších členských států Evropské unie, z nichž se navíc dva označovaly za vojensky neúčastněné, a rovněž v zapojení Norska, které ke členským zemím Unie nepatřilo. K zakládajícím severským zemím se posléze připojilo i Estonsko a v květnu 2005 podepsali ministři obrany těchto čtyř států společné memorandum, v němž podrobněji stanovili mechanismy fungování Severské bojové skupiny. Po zdoluhavé vnitropolitické debatě, jež se týkala kompatibility účasti v tomto projektu se striktními domácími pravidly pro vysílání ozbrojených sil za hranice státu, vyjádřilo v létě 2007 svůj záměr zapojit se do Severské bojové skupiny také neutrální Irsko, které se posléze stalo pátým členem této skupiny⁹⁴ (Andersson 2006: 37; Rees 2007: 209-210).

Severská bojová skupina se, podobně jako ostatní bojové skupiny EU, skládala z mechanizovaného praporu pěchoty, který doplňovaly jednotky bojové podpory a bojového zabezpečení. Aby mohla být rychle nasazena do operací ve vzdálených oblastech⁹⁵, musela mít k dispozici rovněž potřebné letecké i námořní přepravní kapacity. Jakožto zastřešující stát této skupiny Švédsko zodpovídalo za koordinaci plánování, příprav a výcviku i za politické a vojenské aspekty spolupráce s ostatními zúčastněnými zeměmi.

Pro Severskou bojovou skupinu Švédsko vyčlenilo celkem 2.300 vojáků, kteří tvořili jádro mechanizovaného pěšího praporu. Finsko poskytlo složky bojové podpory o síle 200 vojáků, konkrétně minometnou četou, detekční protichemickou jednotku a jednotku pro společnou švédsko-finskou průzkumnou rotu. Součástí finského příspěvku dále tvořily i některé složky bojového zabezpečení, konkrétně vojenská policie a logistika. Norský podíl činil 150 osob a zahrnoval složky bojového zabezpečení zajišťující zdravotnické služby, logistiku a strategickou přepravu. Estonsko pro Severskou bojovou skupinu vyčlenilo pěší četou o velikosti 50 vojáků zajišťujících ochranu sil. Irsko přispělo osmdesátičlenným kontingentem složeným ze specialistů na likvidaci bomb a na ochranu sil.

⁹⁴ Irská legislativa stanovila pro účast ozbrojených sil na zahraničních vojenských operacích tři podmínky, které bývají označovány jako mechanismus „trojí pojistky“ (*triple lock*): autorizaci ze strany OSN v podobě specifické rezoluce, souhlas dolní komory parlamentu a souhlas vlády (Rees 2007: 209).

⁹⁵ Bojové skupiny měly být schopny zasáhnout v oblastech vzdálených až 6000 kilometrů od Bruselu a první jednotky měly být rozmístěny do 10 dnů od rozhodnutí Rady zahájit operaci (Andersson 2006: 29, 32; Government Offices of Sweden 2007).

Zúčastněné země dále zajistily personál pro operační velitelství skupiny se sídlem v britském Northwoodu poblíž Londýna, i pro velitelství sil, jež se nacházelo na území Švédska. Vzhledem k vedoucí úloze Švédska zastávali v Severské bojové skupině nejvyšší vojenské funkce příslušníci švédských ozbrojených sil. Velitelem sil byl jmenován brigádní generál Karl Engelbrektson a funkci operačního velitele vykonával generálmajor Bengt Andersson (Andersson 2006: 37-38; Government Offices of Sweden 2007).

O případném nasazení či stažení Severské bojové skupiny jako celku měly jednomyslně rozhodnout vlády zúčastněných států. Tato rozhodnutí měly přitom konzultovat s Evropskou unií. Konečné slovo ohledně nasazení ozbrojených sil v operacích prováděných bojovou skupinou si tedy ponechaly příslušné národní vlády. Ty měly při poskytnutí jednotek a podpůrných složek postupovat dle svých ústavních rozhodovacích procedur. Rozhodnutí některé ze zúčastněných zemí neposkytnout své jednotky nemělo ostatním účastníkům bránit v nasazení zbývajících jednotek ani v provedení případné operace. Participující státy se dále dohodly, že v době operační pohotovosti Severské skupiny spolu povedou pravidelné vojensko-politické konzultace. Přestože jednotlivé kontingenty zůstávaly nadále pod kontrolou národních vlád, v průběhu operace měl být touto kontrolou pověřen velitel operace. Společný výcvik všech ozbrojených sil měl dle společného memoranda začít během podzimu 2007 na území Švédska, jež hrálo při přípravě a koordinaci výcvikových aktivit Severské bojové skupiny klíčovou roli (Andersson 2006: 39-40).

Výše uvedená angažovanost země v konceptu bojových skupin měla vedle zahraničněpolitických ambic rovněž nezanedbatelné vnitropolitické motivy. Vedoucí úloha v Severské bojové skupině totiž úzce souvisela s probíhající reformou švédské armády. Vedení tohoto mnohonárodního vojenského uskupení podstatným způsobem přispělo ke zvýšení interoperability švédských ozbrojených sil. Významné změny se týkaly rovněž výcviku branců, jenž byl rozšířen tak, aby zohlednil požadavky vyplývající z účasti na mezinárodních operacích k řešení krizí, které měly bojové skupiny provádět. Absolventi výcvikového programu získali možnost uzavřít s armádou smluvní vztah a připravovat se na nasazení v rámci Severské bojové skupiny. Změnily se rovněž podmínky služby důstojníků, které nově umožňovaly vykonávat službu i v zahraničí a nikoli pouze na území státu, jako tomu bylo dříve. V souvislosti s probíhající transformací ozbrojených sil na síly rychlé reakce, kterou mělo zapojení do bojových skupin dále urychlit, předložilo švédské ministerstvo obrany v roce 2007 dvacetiletý výhledový plán.

Výhledový plán mimo jiné zdůraznil nezbytnost intenzivnější vojenské spolupráce s ostatními zeměmi včetně koordinace výcviku a prosazoval kooperativnější přístup také při

pořizování vojenského materiálu.⁹⁶ Jedna z variant budoucího vývoje švédských ozbrojených sil, které zmíněný plán nastínil, prosazovala primární orientaci na mezinárodní operace, které měly provádět formace typu bojových skupin. Tato varianta dále zdůrazňovala vyšší připravenost, mobilitu a flexibilitu. Počítala s celkovou redukcí počtu jednotek i s dalšími radikálními změnami ve struktuře ozbrojených sil, jež by de facto znamenaly nahrazení modelu založeného na pravidelných odvodech novým modelem, v němž by měla služba v armádě smluvní charakter. Z výše uvedeného vyplývá, že takový vývoj by vyústil v profesionalizaci švédské armády.

Skutečnost, že výhledový plán obsahuje návrhy na opuštění některých základních rysů švédské bezpečnostní politiky včetně zrušení odvodů, jež patřily k symbolům někdejší proměny Švédska z agresivního impéria v mírumilovný národní stát, svědčí o značném rozsahu proměn, kterými tato politika v relativně krátkém časovém období prošla. Ačkoli iniciativa bojových skupin rozhodnutí vlády zahájit transformaci a reorientaci švédských ozbrojených sil nepodnítila, významným způsobem ovlivnila podobu i tempo již probíhajících procesů (Jacoby a Jones 2008: 326-327).

V době vrcholících příprav k dosažení plné operační pohotovosti sehrála Severská bojová skupina poměrně významnou úlohu při plánování vojenské operace Evropské unie ve východním Čadu a v severovýchodní části Středoafričké republiky. Unie, jež mohla v této záležitosti počítat s podporou Organizace spojených národů, vážně zvažovala vojenskou intervenci v těchto destabilizovaných afrických zemích již od letních měsíců roku 2007. Stejně jako v případě operace Artemis hrála i tentokrát úlohu hlavního propagátora intervence mezi členskými státy Francie, která deklarovala svou připravenost převzít odpovědnost za vedení celé operace.

Na počátku července 2007 francouzští představitelé kontaktovali Švédsko jakožto vedoucí stát Severské bojové skupiny a jednali s ním o případném nasazení této formace do plánované operace v Čadu a Středoafričké republice. Přípravovaná operace měla trvat nejméně půl roku, přičemž se počítalo s možností jejího prodloužení o dalších 6 měsíců. Předpokládaná velikost unijního kontingentu, který měl čítat přes 3.000 vojáků, i značná rozloha oblasti, v níž měl tento kontingent působit, naznačovaly, že se Evropská unie chystá uskutečnit svou dosud nejnáročnější vojenskou operaci k řešení krizí.

Podle některých finských a švédských zdrojů se představitelé Švédska i ostatních zúčastněných zemí od počátku stavěli k francouzskému návrhu na zapojení Severské bojové

⁹⁶Větší důraz na kooperaci s ostatními členy Unie souvisí s deklarovanými ambicemi Reinfeldtovy vlády vést aktivnější evropskou politiku a stát se v bezpečnostní sféře součástí integračního jádra (Herolf 2007: 54).

skupiny značně zdrženlivě. Patrně rozhodující roli v konečném rozhodnutí o tom, že jednotky vyhrazené pro Severskou bojovou skupinu nebudou do mise v Čadu a SAR nasazeny, sehrál fakt, že tato operace svým časovým rozsahem i požadovanou velikostí kontingentu zjevně přesahovala kapacity Severské bojové skupiny. Tato skupina totiž zahrnovala mnohem menší počet vojáků a v případě střídání mohla v dějišti operace setrvat maximálně 4 měsíce. Po uplynutí této doby by její jednotky musely být vystřídány dalšími formacemi, což by výrazně ztížilo plnění stanovených úkolů. Švédské politické elity se tedy nakonec shodly v názoru, že připravovaná vojenská operace v Čadu a SAR není pro nasazení Severské bojové skupiny vhodná (*Helsingin Sanomat* 14. srpna 2007; Jacoby a Jones 2008: 327-328). Pasáž pojednávající o vojenských operacích k prosazení míru nicméně dokládá, že Švédsko se v misi EUFOR nakonec vojensky angažovalo a jeho kontingent patřil mezi členskými zeměmi k těm nejpočetnějším.

Angažovaností v iniciativě bojových skupin Švédsko potvrdilo svou připravenost účastnit se intenzivní vojenské spolupráce s ostatními členskými státy Evropské unie. Podnět k ustavení Severské bojové skupiny i jeho vedoucí úloha v této formaci svědčí o odhodlání Švédska sdílet s ostatními členy Unie své obranné schopnosti i o akceptování principu vzájemné závislosti v bezpečnostní sféře evropské integrace.

5 Zhodnocení Petersenovy teorie v případě Švédska

5.1 Shrnutí Petersenova teoretického rámce

Diplomová práce ve své analytické části aplikovala Petersenův teoretický rámec na případ Švédska. Pomocí detailní analýzy působení Švédska v bezpečnostní sféře evropské integrace ověřovala platnost Petersenových hypotéz, které se týkají vzniku závažného integračního dilematu u slabších a méně adaptovaných zemí zapojených do integrace a podoby adaptačních strategií uplatněných vládami těchto členských států při řešení integračního dilematu.

V Petersenově konceptu integračního dilematu stojí státy účastníci se integrace před obtížnou volbou mezi zajištěním vlivu na ostatní země i na podobu integračního procesu a zachováním maximální míry autonomie. Obtížnost této volby spočívá v tom, že obě alternativy mají z pohledu států, v Petersenově teoretickém rámci pokládaným za racionální aktéry, své zřetelné nevýhody respektive svá rizika. Z logiky integračního procesu totiž vyplývá, že aktivní participace na rozvoji integrace, jejímž prostřednictvím se státy snaží zajistit si vliv na ostatní země i na směřování integrace, nevyhnutelně vede k omezení autonomie a zvyšuje riziko uvíznutí ve spirále stále rostoucí závislosti na ostatních. Omezování angažovanosti v integraci, motivované snahou o zachování co největší autonomie, dle logiky integrace naopak zvyšuje riziko marginalizace respektive ztráty možnosti ovlivňovat jednání ostatních i další směřování integračního procesu.

Charakter i závažnost pocíťovaného integračního dilematu se dle Petersena u jednotlivých členských zemí liší. Stupeň závažnosti dilematu konkrétně závisí na kombinaci ovlivňovacího potenciálu, citlivosti na vnější tlaky a v neposlední řadě také na míře identifikace politických představitelů i prostých občanů daného státu s ideovými zdroji a dlouhodobými cíli evropské integrace, k nimž mimo jiné patří i ustavení nové politické entity v podobě evropské federace.

V oblasti společné bezpečnostní politiky, kterou se tato práce zabývá, patří dle Petersena k materiálním faktorům utvářejícím ovlivňovací potenciál dané země také schopnost poskytnout vojenské kapacity pro společné mezinárodní operace. K nejvýznamnějším nemateriálním faktorům zajišťujícím vliv na okolí Petersen řadí vedle prestiže a diplomatických schopností zejména koaliční potenciál či sílu, tedy schopnost státu

utvářet vítězné koalice s dalšími aktéry integračního procesu, či ovlivňovat jednání vítězných koalic.

Různá vnitrostátní omezení vztahující se na nasazení ozbrojených sil naopak dle Petersena vliv země v bezpečnostní dimenzi integrace snižují. K vnitřním faktorům určujícím citlivost země vůči vnějším tlakům či silám Petersen vedle stupně modernizace počítá zejména velikost státu a závislost jeho ekonomiky na obchodu s ostatními členskými státy.

V rámci své teorie Petersen formuluje tři klíčové hypotézy. Petersen za prvé tvrdí, že v zahraniční politice zemí zapojených do integrace bude ze základních adaptačních stylů převládat vyvažování, jež se vyznačuje akceptováním logiky vzájemné závislosti a snahou využít vzájemnou závislost k prosazení svých specifických národních zájmů. Dle Petersena tedy státy podílející se na integraci při řešení integračního dilematu s největší pravděpodobností využijí strategie příznačné právě pro vyvažování.

Petersen dále prohlašuje, že integrační dilema budou zvláště intenzivně pociťovat ty členské země, které jsou charakteristické omezeným ovlivňovacím potenciálem, značnou citlivostí vůči svému okolí a nízkou mírou identifikace s étosem evropské integrace i s jejími dlouhodobými cíli. U těchto zemí pak Petersen predikuje, že v jejich zahraniční politice se vedle strategií příznačných pro vyvažování v průběhu integračního procesu projeví rovněž strategie typické pro jiné styly, jež jsou méně kompatibilní s integračními projekty než vyvažování. Petersen v této souvislosti zmiňuje podřizování se, jež se vyznačuje strategií ústupků a strategií bašty, a pasivitu kombinující strategie neangažovanosti a výjimek.

5.2 Zhodnocení platnosti Petersenových hypotéz

Analýza působení Švédska v bezpečnostní sféře evropské integrace respektive ve společné bezpečnostní politice Evropské unie skutečně odhalila, že političtí představitelé této severské země v průběhu integračního procesu opakovaně čelili závažnému integračnímu dilematu. Příčinou takového dilematu se ve švédském případě staly iniciativy prosazující začlenění všech funkcí Západoevropské unie do kompetencí EU a zakotvení klauzule vzájemné obrany ve Smlouvě zakládající ústavu pro Evropu. Obě zmíněné iniciativy od účastníků vyžadovaly poskytnutí formálních obranných garancí ostatním členskými státy a bezprostředně se proto týkaly jejich autonomie. Garance vzájemné obrany lze v kontextu evropského integračního procesu navíc pokládat za prostředek k posílení pocitu společné evropské identity a zároveň další krok na cestě k ustavení jednotné evropské politické entity.

Z pohledu Švédska, jež vzhledem ke statutu vojensky nezúčastněného státu kladlo značný důraz na autonomní charakter své bezpečnostní politiky, se integrační dilema způsobené uvedenými iniciativami jevílo jako zvláště závažné. Poskytnutím závazných obranných garancí jiným zemím by totiž Švédsko ztratilo nejen svou bedlivě střeženou autonomii při rozhodování o nasazení ozbrojených sil, ale především specifickou bezpečnostní politiku. Právě svou specifickou bezpečnostní politikou totiž Švédsko spolu se svébytným socioekonomickým modelem tradičně pokládalo za hlavní zdroj své výjimečnosti mezi evropskými státy, tedy za součást své identity.

Jak v případě návrhů na převzetí funkcí Západoevropské unie, tak i v případě klauzule vzájemné obrany švédské vlády při řešení intenzivního integračního dilematu především uplatnily adaptační strategii, kterou lze nejuvýstižněji označit jako preventivní angažovanost. Tato adaptační strategie zahrnuje ofenzivní i defenzivní aspekty. Prostřednictvím ofenzivních elementů strategie preventivní angažovanosti se švédské politické elity snažily ovlivnit podobu evropského integračního procesu a předejít tak nežádoucí marginalizaci země v dynamicky se rozvíjející oblasti integrace. Defenzivní prvky strategie pak měly z jejich pohledu zabránit ztrátě podstatné části autonomie i jednoho z pilířů švédské národní identity.

Na francouzsko-německé návrhy na převzetí všech funkcí Západoevropské unie včetně zajišťování kolektivní obrany Švédsko odpovědělo takzvanou „petersberskou iniciativou“. Svůj ovlivňovací potenciál zvýšilo vytvořením koalice s Finskem, s nímž ho v bezpečnostní oblasti spojovaly velmi podobné zájmy. Švédsko-finské memorandum předložené v dubnu 1996 navrhovalo, aby Evropská unie převzala odpovědnost pouze za plnění petersberských úkolů. Kolektivní obrana podle něj měla nadále zůstat mimo agendu Unie. V otázce kolektivní obrany se švédsko-finské dvojici podařilo nalézt vlivného spojence ve Velké Británii, tradičně zdrženlivé k obranné spolupráci v rámci EU, a také v neutrálním Irsku, které během jednání mezivládní konference Unii předsedalo. Prosazením petersberské iniciativy Švédsko na jedné straně umožnilo rozvoj aktivit Evropské unie v oblasti řešení krizí a zároveň pomohlo zachovat hranici mezi řešením krizí a kolektivní obranou. Ve věci začlenění petersberských úkolů do Amsterdamské smlouvy bylo Švédsko jakožto nováček v evropském integračním projektu nuceno uplatnit i strategii ústupků. Švédská vláda konkrétně přistoupila na to, aby Evropská unie nesla politickou odpovědnost rovněž za prosazování míru.

Na italský návrh zahrnout do Smlouvy zakládající ústavu pro Evropu klauzuli vzájemné obrany vztahující se na všechny členské státy Evropské unie Švédsko opět odpovědělo preventivní angažovaností, jež se mu osvědčila již v případě petersberské iniciativy. Ve snaze zvýšit svůj ovlivňovací potenciál se švédští politici představitelé rozhodli postupovat

společně se svými protějšky z Finska, Irska a Rakouska. Ve snaze o konstruktivní přístup předložila koalice vojensky nezúčastněných a neutrálních členských zemí na počátku prosince 2003 ostatním aktérům návrh alternativní formulace příslušné klauzule. Ministři zahraničí členů této koalice se snažili přispět k dalšímu rozvoji bezpečnostní a obranné spolupráce tím, že navrhovali formulaci umožňující poskytnutí vojenské pomoci napadenému členovi Unie. Takový krok však dle znění navrhovaného článku neměl být automatický, nýbrž měl vyplývat ze svobodné vůle příslušných národních vlád.

Výše zmíněná čtyřčlenná koalice tedy svou iniciativou usilovala o rozvoj EBOP a posílení solidarity mezi evropskými zeměmi a zároveň směřovala proti podstatnému omezení autonomie svých členů, jež by způsobilo akceptování závazných obranných garancí. Své představy o podobě článku I-40 sice koalice neprosadila, avšak společnou iniciativou si na ostatních aktérech nakonec vymohla uznání specifického charakteru bezpečnostní politiky svých členů a také záruku, že tento specifický charakter zůstane i nadále zachován. Ve snaze uhájit významnou hodnotu, kterou v daném kontextu představovala vojenská nezúčastněnost, uplatnily švédské politické elity rovněž strategii bašty. Pomocí veřejných prohlášení vylučujících možnost účasti země v obranné alianci typu NATO se představitelé Švédska snažili posílit svou pozici při jednáních na evropské úrovni.

Otázka účasti na vojenských operacích Artemis a EUFOR Čad/SAR zaměřených na prosazování míru u Švédska nijak závažné integrační dilema nevyvolala, přestože se tyto operace svým charakterem podstatně lišily od klasického modelu mírových misí z dob studené války a příliš nezapadaly do obrazu Švédska jakožto státu zdrženlivého k použití ozbrojené síly. Prosazování míru totiž předpokládalo použití síly nad rámec sebeobranu a Švédsko se během jednání o podobě Amsterdamské smlouvy zdráhalo přistoupit na začlenění tohoto typu operací do kompetencí Evropské unie. Akceptabilitu zmíněných operací pro švédské politické elity lze vysvětlit především jejich humanitárními motivy a existencí silného mandátu poskytnutého Organizací spojených národů, který těmto misím z hlediska mezinárodního práva zajišťoval legitimitu.

Na výzvy představitelů Francie i OSN k účasti na připravovaných vojenských operacích švédské vlády odpověděly strategií angažovanosti, kterou zároveň kombinovaly se strategií požadavků. Švédské angažovanosti v těchto náročných operacích nahrával fakt, že tato země disponovala náležitými vojenskými kapacitami v podobě speciálních bojových jednotek. Ochota poskytnout požadované speciální síly spolu s prestiží tohoto severského státu mezi zeměmi Třetího světa zvýšily švédský ovlivňovací potenciál. Efektivní spojení strategie angažovanosti a strategie požadavků Švédsku umožnilo nemalou měrou ovlivnit průběh výše

uvedených operací. Jakožto stát vyznačující se antikoloniálním profilem zahraniční politiky Švédsko podmínilo svou účast na vojenských misích k prosazování míru striktní neustranností jednotek.

Díky nasazení svých ozbrojených sil přímo do dějiště operace navíc mohlo Švédsko zaručit, že se budou jednotky operující pod vlajkou Evropské unie skutečně řídit deklarovaným principem neustrannosti a zdrží se vojenské podpory některé ze stran vnitropolitického konfliktu probíhajícího mezi vládou a povstanci či mezi zneprátenými milicemi. Nezanedbatelný vliv, který Švédsko díky své angažovanosti v operacích k prosazení míru na evropské úrovni získalo, tato země, vyznačující se komplexním pojetím bezpečnosti, využila rovněž k prosazení rozvoje dosud opomíjené civilní dimenze společné bezpečnostní politiky. Zapojením svých vojáků do mnohonárodních kontingentů, kterým veleli představitelé jiného členského státu, Švédsko zároveň demonstrovalo, že akceptuje faktickou závislost na ozbrojených silách ostatních participujících zemí.

Ani koncept bojových skupin EU ve Švédsku nezpůsobil závažnější integrační dilema, přestože účast v těchto formacích většinou mnohonárodního charakteru od zapojených zemí vyžaduje intenzivní vojenskou spolupráci s partnerskými státy. Působení v mnohonárodních bojových skupinách klade značné nároky především na interoperabilitu vyčleněných ozbrojených sil a kompatibilitu jejich vybavení. Dalo se tedy očekávat, že účast v projektu bojových skupin bude výzvou právě pro zemi jako Švédsko, které vojenskou kooperaci mimo rámec mírových misí OSN za studené války oficiálně odmítalo a nekompatibilitu svých zbraňových systémů se systémy ostatních zemí vnímalo jako prostředek ke zvýšení věrohodnosti své politiky neutrality. Bojové skupiny švédské politické elity nepokládaly za příliš kontroverzní zejména proto, že tyto formace byly od počátku prezentovány jako nástroj k posílení přetížených kapacit OSN určených pro řešení krizí. Zapojení Švédska do projektu mnohonárodních bojových skupin napomohl také fakt, že díky účasti v programu Partnerství pro mír se interoperabilita švédských ozbrojených sil se silami ostatních evropských zemí výrazně zvýšila.

Na britsko-francouzskou iniciativu bojových skupin reagovala švédská vláda zejména strategií angažovanosti. Švédsko konkrétně iniciovalo ustavení Severské bojové skupiny a v tomto mnohonárodním uskupení, zahrnujícím ozbrojené síly pěti evropských zemí, hrálo klíčovou úlohu. Jakožto zastřešující stát pro Severskou bojovou skupinu zajistilo většinu vojenských kapacit a převzalo odpovědnost za její výcvik i vedení. Vedle angažovanosti uplatnily švédské politické elity v reakci na iniciativu bojových skupin Evropské unie rovněž strategii požadavků, když prosazovaly, aby byly bojové skupiny nasazovány do vojenských

operací k řešení krizí, které se budou opírat o silný mandát Organizace spojených národů reprezentující mezinárodní společenství.

Zjištěné adaptační strategie, které švédské vlády v bezpečnostní sféře evropské integrace během zkoumaného období uplatnily, svědčí o tom, že v integrační politice Švédska ze základních adaptačních stylů skutečně převládá styl vyvažování, který Petersen pokládá za typický pro integrační projekty a jenž se vyznačuje výraznou převahou ofenzivní orientace nad orientací defenzivní, tedy převahou zájmu na zajištění co největšího vlivu na okolí nad snahou o zachování maximální možné autonomie.

Při řešení závažného integračního dilematu, které v bezpečnostní sféře integrace způsobily návrhy na postupné převzetí všech funkcí Západoevropské unie Evropskou unií a později také návrh obecně platné klauzule vzájemné obrany v ústavní smlouvě, švédské vlády uplatnily zejména strategii preventivní angažovanosti. Tato adaptační strategie sice vedle ofenzivních aspektů vždy zahrnuje také aspekty defenzivní, vzhledem k převaze ofenzivních prvků má nicméně ze základních adaptačních stylů nejbližší právě k vyvažování.

V reakci na další dvě evropské iniciativy, které se podobně jak iniciativy již zmíněné týkaly autonomie či národní identity, tj. vojenské operace k prosazení míru a koncept mnohonárodních bojových skupin EU, švédské vlády použily především strategii angažovanosti. Tato strategie je dle Petersena pro vyvažování naprosto příznačná a spolu s jí blízkou strategií požadavků švédským vládám zajistila nezanedbatelný vliv na podobu realizovaných iniciativ. Převážně ofenzivní orientace většiny uplatněných adaptačních strategií přitom vyplývá z rozhodnutí švédských politických elit vyhnout se nežádoucí marginalizaci země v jedné z klíčových a dynamicky se rozvíjejících oblastí integrace.

Vedle adaptačních strategií typických pro vyvažování však byly švédské vlády v důsledku silného tlaku okolí a relativně omezeného ovlivňovacího potenciálu, jež souvisel mimo jiné s pozicí Švédska jakožto nováčka v integračním projektu, nuceny použít rovněž strategie charakteristické pro styl podřizování se. Akceptováním odpovědnosti Evropské unie za prosazování míru, kterou stanovila Amsterdamská smlouva, švédské politické elity uplatnily strategii ústupků. V případě klauzule vzájemné obrany švédští političtí představitelé aplikovali strategii bašty, jejíž pomocí bránili významnou hodnotu v podobě vojenské nezúčastněnosti, kterou by poskytnutí závazných obranných garancí vážně ohrozilo.

Zjištěné poznatky v případě Švédska tedy potvrzují platnost rovněž Petersenovy hypotézy, podle níž se během integračního procesu v chování členských zemí vyznačujících se nízkou mírou identifikace s ideovými zdroji i dlouhodobými cíli integrace, vysokou citlivostí na vnější tlaky a omezeným ovlivňovacím potenciálem uplatní také strategie

příznačné pro defenzivně orientované styly, jež jsou pro dlouhodobé působení v integračních projektech mnohem méně vhodné než vyvažování.

Pro větší přehlednost jsou zjištěné poznatky týkající se intenzity integračního dilematu vyvolaného analyzovanými iniciativami a uplatněných adaptačních strategií i stylů shrnuty v tabulce číslo 3.

Tabulka 3 Adaptační strategie a styly použité Švédskem v rámci SZBP/EBOP

Iniciativa na úrovni Evropské unie	Intenzita integračního dilematu z pohledu Švédska	Reakce švédské vlády	Použité adaptační strategie (styly)
Návrhy na převzetí všech funkcí Západoevropské unie	vysoká	- švédsko-finský návrh na převzetí petersberských úkolů - přistoupení na koncept prosazování míru	- preventivní angažovanost (vyvažování) - strategie ústupků (podřizování se)
Klauzule vzájemné obrany	vysoká	- veřejný závazek zachovat vojenskou nezúčastněnost - společný návrh alternativní formulace klauzule předložený SE, AT, FI a IE	- strategie bašty (podřizování se) - preventivní angažovanost (vyvažování)
Vojenské operace Artemis a EUFOR Čad/SAR	nízká	- vyslání bojových jednotek - požadavky na nestrannost nasazených sil EU	- angažovanost (vyvažování) - strategie požadavků (vyvažování)
Koncept bojových skupin Evropské unie	nízká	- ustavení Severské bojové skupiny - požadavek na existenci mandátu OSN	- angažovanost (vyvažování) - strategie požadavků (vyvažování)

Pozn. Zkratky SE, AT, FI a IE jsou mezinárodní označení používaná pro Švédsko, Rakousko, Finsko a Irsko.

6 Závěr

Analýza působení Švédska v bezpečnostní dimenzi evropské integrace prokázala Petersenem predikovanou existenci závažného integračního dilematu v podobě volby mezi zajištěním vlivu na ostatní účastníky i na podobu integrace, jež vede k omezení autonomie, a zachováním autonomie, které naopak znamená ztrátu vlivu.

Příčinu tohoto dilematu ve švédském případě představovaly návrhy na převzetí všech funkcí Západoevropské unie Evropskou unií a návrh obecně platné klauzule vzájemné obrany. Obě tyto iniciativy vyžadovaly poskytnutí závazných obranných garancí ostatním členům Unie, jež by pro Švédsko znamenalo podstatné omezení autonomie. Z pohledu Švédska se navíc zmíněné iniciativy dotýkaly samotné podstaty specifického charakteru jeho bezpečnostní politiky, jejíž pomocí se tato země tradičně vymezovala vůči ostatním evropským státům. Ve snaze předejít ztrátě podstatné části své autonomie a hlavně zabránit své marginalizaci v bezpečnostní sféře integrace uplatnilo Švédsko při řešení integračního dilematu značné intenzity strategii preventivní angažovanosti, jež zahrnovala ofenzivní i defenzivní aspekty. Vedle preventivní angažovanosti švédské vlády v menší míře uplatnily rovněž ryze defenzivně orientované strategie, konkrétně strategii ústupků a strategii bašty. Použití strategie ústupků bylo dáno relativně silným tlakem ostatních aktérů a částečně i pozicí nováčka v integračním procesu, zatímco uplatnění strategie bašty zejména snahou uhájít významnou domácí hodnotu v podobě vojenské nezúčastněnosti.

Účast na zahraničních vojenských operacích k prosazování míru ani zapojení do projektu bojových skupin Evropské unie v případě Švédska integrační dilema větší intenzity nevyvolaly. V případě misí Artemis a EUFOR Čad/SAR lze nízkou intenzitu dilematu vysvětlit převážně humanitárními motivy těchto operací a existencí silného mandátu OSN, v případě konceptu bojových skupin EU jeho těsným spojením s mezinárodním řešením krizí probíhajícím pod záštitou OSN. Na obě zmíněné iniciativy zareagovaly švédské vlády zejména strategií angažovanosti, kterou doplňovaly strategií požadavků. Efektivním spojením angažovanosti a požadavků si Švédsko zajistilo nezanedbatelný vliv na průběh respektive podobu těchto iniciativ realizovaných v rámci druhého pilíře. V případě vojenských misí Švédsko prosadilo dodržování principu nestrannosti nasazenými jednotkami, u bojových skupin se zasazovalo o jejich využívání k posílení přetížených kapacit OSN. Aktivní účast švédských ozbrojených sil v mnohonárodních silách EU provádějících bojové operace i

v Severské bojové skupině mnohonárodního formátu svědčí rovněž o akceptování principu vzájemné závislosti.

V integrační politice Švédska respektive švédských vlád tedy ze zjištěných strategií ve zkoumaném období převládají adaptační strategie příznačné pro styl vyvažování, jež se obecně vyznačuje vysokou mírou účasti v integračním procesu. Vedle ofenzivně orientovaných strategií se ve švédské politice uplatnily rovněž defenzivně laděné strategie, konkrétně strategie ústupků a strategie bašty charakteristické pro podřizování, jež se s dlouhodobým působením v integračním procesu příliš neslučuje.

Závěrem lze tedy konstatovat, že analýza působení Švédska v bezpečnostní sféře evropské integrace prokázala platnost všech tří testovaných Petersonových hypotéz. Potvrdila se hypotéza o převaze strategií příznačných pro vyvažování v zahraniční politice států zapojených do integrace. Případ Švédska prokázal taktéž platnost hypotézy o výskytu závažného integračního dilematu u států, jež se vyznačují vysokou citlivostí na vnější tlaky, omezeným ovlivňovacím potenciálem a nízkou mírou identifikace s étosem evropské integrace a jejími dlouhodobými cíli. V neposlední řadě se potvrdila platnost hypotézy o uplatnění adaptačních strategií charakteristických pro defenzivně orientované styly, jež Petersen predikoval u zemí s výše uvedenými rysy.

Použitá literatura

Sekundární zdroje

- af MALMBORG, Mikael. *Neutrality and State-Building in Sweden*. Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2001.
- AGIUS, Christine. *The social construction of Swedish neutrality: challenges to Swedish identity and sovereignty*. 1st ed. Manchester: University Press, 2006.
- ANDERSSON, Jan Joel. *Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup*. SIEPS, 2006: 2.
- ANDRÉN, Nils. Swedish defense: traditions, perceptions, and policies. In KRUZEL, J. a HALTZEL, M. (eds.) *Between the blocs. Problems and prospects for Europe's neutral and nonaligned states*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989, s. 175-199.
- ÅSELIUS, Gunnar. Swedish Strategic Culture after 1945. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*. 2005, vol. 40, no. 1, s. 25-44.
- BAILES, Alyson J. K. Introduction. The European defence challenge for the Nordic region. In BAILES, A.; HEROLF, G.; SUNDELIUS, B. (eds.) *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. 1st ed. Stockholm International Peace Research Institute, 2006, s. 1-26.
- BERGMAN, Annika. *Post-Cold War Shifts in Swedish and Finnish Security Policies: The Compatibility of Non-Alignment and Participation in EU Led Conflict Prevention*. Paper presented at the ECPR Conference, University of Uppsala, April 2004.
- BORG, Stefan a HEROLF, Gunilla. *CFSP Watch 2005*.
- CAHILL, Ann. Irish peacekeepers chief determined to help refugees. *Irish Examiner*. 17 October 2007.
- DOHERTY, Róisín. *Ireland, neutrality and European security integration*. Aldershot: Ashgate, 2002, 283 s.
- ELIASSON, Johan. Traditions, Identity and Security: the Legacy of Neutrality in Finish and Swedish Security Policies in Light of European Integration. *European Integration online Papers (EioP)*. 2004, vol. 8, no. 6, s. 1-21.

-
- FARIA, Fernanda. *Crisis management in sub-Saharan Africa, the role of the European Union*. Occasional Paper no. 51. The European Union Institute for Security Studies, April 2004.
 - FERREIRA-PEREIRA Laura C. Swedish Military Neutrality in the Post-Cold War: 'Old Habits Die Hard.' *Perspectives on European Politics and Society*, December 2005, vol. 6, no. 3, s. 463-489.
 - FORSBERG, Tuomas; VAAHTORANTA, Tapani. Inside the EU, Outside NATO: Paradoxes of Finland's and Sweden's Post-Neutrality. *European Security*. 2001, vol. 10, no. 1, s. 68-93.
 - GOETSCHEL, Laurent. Neutrality, a Really Dead Concept? *Cooperation and Conflict*. 1999, vol. 34, no. 2, s. 115-139.
 - Helsingin Sanomat. *Finnish rapid deployment forces could go to Chad under Swedish command*, 14 August 2007.
Dostupné z: <<http://www.hs.fi/english/print/1135229489525>>. /4. 6. 2011/.
 - HELLY, Damien. Operation ARTEMIS (RD Congo). The EU military operation in DR Congo (ARTEMIS). In GREVI, G.; HELLY, D.; KEOHANE, D. (eds.) *European Security and Defence Policy: the first ten years (1999-2009)*. Paris: The European Union Institute for Security Studies, 2009, s. 181-185.
 - HELLY, Damien. EUFOR Tchad/RCA. The EU military operation in the Republic of Chad and in the Central African Republic (Operation EUFOR Tchad/RCA). In GREVI, G.; HELLY, D.; KEOHANE, D. (eds.) *European Security and Defence Policy: the first ten years (1999-2009)*. Paris: The European Union Institute for Security Studies, 2009, s. 339-351.
 - HENDRICKSON, Ryan C.; STRAND, Jonathan R.; RANEY, Kyle. Operation Artemis and Javier Solana: EU Prospects for a Stronger Common Foreign and Security Policy. *Canadian Military Journal*. Spring 2007, s. 35-42.
 - HEROLF, Gunilla. *CFSP WATCH 2003. National Report Sweden*.
 - HEROLF, Gunilla. *CFSP WATCH 2004- Sweden*.
 - HEROLF, Gunilla. The Nordic countries and the EU-NATO relationship: further comments. In BAILES, A.; HEROLF, G.; SUNDELIUS, B. (eds.) *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. 1st ed. Stockholm International Peace Research Institute, 2006, s. 67-76.

-
- HEROLF, Gunilla. Sweden and ESDP. In BRUMMER, Klaus (ed.) *The North and ESDP. The Baltic States, Denmark, Finland and Sweden*. Bertelsmann Stiftung, Gütersloh, June 2007.
 - JACOBY, Wade; JONES, Christopher. The EU Battle Groups in Sweden and the Czech Republic: What National Defense Reforms Tell Us about European Rapid Reaction Capabilities. *European Security*. June - September 2008, vol. 17, nos. 2-3, s. 315-338.
 - JAKOBSEN, Peter V. The ESDP and Civilian Rapid Reaction: Adding Value is Harder than Expected. *European Security*. September 2006, vol. 15, no. 3, 299-321.
 - JESSE, Neal G. Choosing to Go It Alone: Irish Neutrality in Theoretical and Comparative Perspective. *International Political Science Review*. 2006, vol. 27, no. 1 s. 7-28.
 - JOHANSSON, Karl Magnus. Europeanisation and Its Limits: the Case of Sweden. *Journal of International Relations and Development*. June 1999, vol. 2, no.2, s. 169-186.
 - JONSON, Pål. *The Development of the European Security and Defence Policy – An Assessment of Preferences, Bargains and Outcomes*. Swedish Defence Research Agency, February 2006.
 - KITE, Cynthia. The domestic background: public opinion and party attitudes towards integration in the Nordic countries. In: BAILES, A.; HEROLF, G.; SUNDELIUS, B. (eds.) *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. 1st ed. Stockholm International Peace Research Institute, 2006, s. 99-109.
 - Kolektiv autorů. *Anglicko-český vojenský terminologický slovník*. Brno: Vojenská akademie Brno, 2002.
 - LAWLER, Peter. Scandinavian Exceptionalism and European Union. *Journal of Common Market Studies*. December 1997, vol. 35, no. 4, s. 565-594.
 - LEE-OHLSSON, Fredrick. *Sweden and the Development of the European Security and Defence Policy. A Bi-Directional Process of Europeanisation: Thesis*. Bruges: College of Europe, EU International Relations and Diplomacy Studies Department, 2006/2007.
 - MILES, Lee. Sweden and Finland. In MANNERS, I. a WHITMAN, R. G. (eds) *The foreign policies of European Union Member States*. Manchester: Manchester University Press, 2000, s. 181-203.

-
- MILES, Lee. Domestic influences on Nordic security and defence policy: from the perspective of fusion. In BAILES, A.; HEROLF, G.; SUNDELIUS, B. (eds.) *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. 1st ed. Stockholm International Peace Research Institute, 2006, s.77-98.
 - OJANEN, Hanna. *Participation and Influence: Finland, Sweden and the Post-Amsterdam Development of the CFSP*. Occasional Paper no. 11. Institute for Security Studies of WEU, January 2000.
 - OJANEN, Hanna. Sweden and Finland: What difference does it make to be non-aligned? In GRÆGER, N.; LARSEN, H.; OJANEN, H. (eds.) *The ESDP and the Nordic Countries: Four Variations on a Theme*. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs, 2002, s. 154-217.
 - OLSEN, Gorm Rye. The EU and Military Conflict Management in Africa: For the Good of Africa or Europe? *International Peacekeeping*. April 2009, vol. 16, no.2, s. 245-260.
 - ORTEGA, Martin. Beyond Petersberg: missions for the EU military forces. In GNESOTTO, Nicole (eds.) *EU Security and Defence Policy: the first five years (1999-2004)*. Paris: The European Union Institute for Security Studies, 2004, s. 73-88.
 - PETERSEN, Nikolaj. National Strategies in the Integration Dilemma: An Adaptation Approach. *Journal of Common Market Studies*. March 1998, vol. 36, no. 1, s. 33-54.
 - QUILLE, Gerrard. *The European Security and Defence Policy: from the Helsinki Headline Goal to the EU Battlegroups*. Directorate-General for External Policies of the Union, Directorate B, Policy Department, European Parliament, September 2006.
 - REES, Nicholas. Ireland's Foreign Relations in 2006. *Irish Studies in International Affairs*. 2007, vol. 18, s. 205-229.
 - RIEKER, Pernille. Europeanization of national security identity: the EU and the changing security identities of the Nordic states. 1st ed. London: Routledge, 2006.
 - ROMSLOE, Børge O. *EU's External Policy: Are the Lilliputians Impotent or Potent? The Case of Crisis Management in the Amsterdam Treaty*. Arena Working Paper 04/23, December 2004.
 - SALMON, Trevor. The European Security and Defence Policy: Built on Rocks or Sand? *European Foreign Affairs Review*. 2005, vol. 10, no. 3, s. 359-379.

-
- SCHMITT, Burkard. European capabilities: how many divisions? In GNESOTTO, Nicole (eds.) *EU Security and Defence Policy: the first five years (1999-2004)*. Paris: The European Union Institute for Security Studies, 2004, s. 89-110.
 - SNYDER, Glenn. The Security Dilemma in Alliance Politics. *World Politics*, vol. 36, no. 4, 461-495.
 - STAMNES, Eli. Introduction. *International Peacekeeping*. August 2007, vol. 14, no. 4, s. 449-457.
 - STRÖMVIK, Maria. Starting to ‘think big’: the Nordic countries and EU peace-building. In BAILES, A.; HEROLF, G.; SUNDELIUS, B. (eds.) *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. 1st ed. Stockholm International Peace Research Institute, 2006, s. 199-214.
 - TIILIKAINEN, Teija. The Nordic countries and the EU-NATO relationship. In BAILES A.; HEROLF G.; SUNDELIUS B. (eds.) *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*, s. 50-76.
 - ULRIKSEN, Ståle; GOURLAY, Catriona; MACE, Catriona. Operation *Artemis*: The Shape of Things to Come? *International Peacekeeping*. 2004, vol. 11, no. 3, s. 508-525.
 - WEDIN, Lars. The impact of EU capability targets and operational demands on defence concepts and planning: the case of Sweden. In BAILES, A.; HEROLF, G.; SUNDELIUS, B. (eds.) *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. 1st ed. Stockholm International Peace Research Institute, 2006, s. 141-149.
 - WEISS, Tomáš. *Autonomie Evropské bezpečnostní a obranné politiky na NATO*. Teritoriální řada TER–005. Fakulta sociálních věd UK, 2006.
 - WIVEL, Anders. The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor. *Journal of Common Market Studies*, vol. 43, no. 2, s. 393-412.

Primární zdroje

- Amsterdamská smlouva, 1997.
- Council Decision 2003/432/CFSP, 12 June 2003.
- Council Decision 2008/101/CFSP, 28 January 2008.
- Council Joint Action 2003/423/CFSP, 5 June 2003.
- Council Joint Action 2007/677/CFSP, 15 October 2007.

-
- Declaration by Sweden and Finland and Norway on the Establishment of a Joint EU Battle Group. Brussels, 22 November 2004. Dostupné z: < http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/fd/Nyheter-og-pressemedlinger/2004/utdrag_fra_eus_forsvarsministermote.html?id=234443> /9. 6. 2011/.
 - General Affairs and External Relations Council, 2582nd Council Meeting. Press Release. Brussels, 17 May 2004.
 - EU Council Secretariat. EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic (EUFOR Tchad/RCA), March 2009.
 - Government of Sweden. Swedish rapid deployment force to the Democratic Republic of the Congo, 11 June 2003. Dostupné z: < <http://reliefweb.int/node/128037>> /9. 6. 2011/.
 - Government of Sweden. Nordic Battlegroup. FACT SHEET, 2007. Dostupné z: <<http://www.regeringen.se/content/1/c6/09/54/22/195b38b8.pdf>>. /10. 6. 2011/.
 - Charta Organizace spojených národů, 1945.
 - Joint declaration of the Heads of State and Government of Germany, France, Luxembourg and Belgium on European defence, Brussels, 29 April 2003. Dostupné z: < <http://www.ambafrance-uk.org/Meeting-of-the-Heads-of-State-and.html>> /9. 6. 2011/.
 - LINDH, Anna a TUOMIOJA, Erkki. Combating new threats with deeper solidarity. *Dagens Nyheter*. 18 December 2002. Dostupné z: <<http://formin.finland.fi/Public/Print.aspx?contentid=58520&nodeid=15554&culture=en-US&contentlan=2>>. /10. 6. 2011/.
 - Lisabonská smlouva, 2007.
 - Návrh smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu. Evropský konvent, 2003.
 - PERSSON, Göran. Information to the Riksdag giving the Government's views on the future of the EU. Stockholm, 19 February 2003. Dostupné z: < <http://www.sweden.gov.se/sb/d/1159/a/7080/>> /10. 6. 2011/.
 - Regeringens proposition 2004/05: 5. Vårt framtida försvar. Stockholm, 23 September 2004.
 - Smlouva o Evropské unii, 1992.
 - Smlouva zakládající ústavu pro Evropu, 2004.

-
- TUOMIOJA, E.; COWEN, B.; FERRERO-WALDNER, B.; FREIVALDS, L.. Letter from Erkki Tuomioja, Minister of Foreign Affairs of Finland, Brian Cowen, Minister of Foreign Affairs of Ireland, Benita Ferrero-Waldner, Minister of Foreign Affairs of Austria, Laila Freivalds, Minister of Foreign Affairs of Sweden to Franco Frattini, President of the Council of the European Union, Brussels, 4 December 2003. Dostupné z: <<http://ue.eu.int/igcpdf/en/03/cg00/cg00062.en03.pdf>>. /9. 6. 2011/
 - United Nations Security Resolution 1484 (2003), 30 May 2003.
 - United Nations Security Resolution 1778 (2007), 25 September 2007
 - Working Group VIII – Defence. Franco-German comments on the preliminary draft final report of Working Group VIII “Defence“, European Convention. Brussels, 4 December 2002.
 - Working Group VIII – Defence. Suggestion for amendment of Article I-40 by Mrs Lena Hjelm- Wallén and Mr Sven-Olof Petersson, government representatives and Mr Sören Lekberg, national parliament representative. European Convention, 2003.